

Elvita Ruka

ĒRIKA KLEINA

MĒNESSGAISMAS
STĀSTI

Grāmatas izdošanu atbalstīja: 22.10.2020. noslēgtais Līdzdarbības līgums par atsevišķu valsts pārvaldes uzdevumu veikšanu mazākumtautību līdzdalības veicināšanas jomā Nr. 2. 5-8-28

Ērika Kleina mēnessgaismas stāsti
Elvita Ruka

Redaktore: Ludmila Viļumova
Vāka māksliniece: Inga Ieviņa
Iekšlapu makets: Inese Gura
Bildes no Ē. Kleina un D. Kretalova arhīva

Projekta īstenotājs: Sabiedrības integrācijas biedrība „Alternativas”

ISBN: 978-9934-582-92-9

Izdevniecība Sava grāmata, www.savagramata.lv

Priekšvārds

Mēnessgaisma ir īpaša parādība – tumsa, kurā var redzēt. Tajā vienlaikus ir romantika un slēptas bailes, skaistais un baismīgais. Visspožāk mēness spīd un apkārtni izgaismo pilnmēnesī, kad pasaule kļūst īpaši jūtīga, bet cilvēki viņņojas pretstatu šūpolēs.

Mēnessgaismā viss kļūst labāk saredzams – gan labais, gan sliktais, gan cilvēku likteņi, starp šiem pretmetiem laipojot. Ēriks Kleins savos atmiņas zibšņos necenšas attēlot nez kādu pareizu vai izpušķotu dzīvi, bet brien to patiesi – ar prieku, pārdzīvojumiem, sāpēm un atkal ar prieku, jo nekas labāks par dzīvošanu, viņaprāt, vēl nav izgudrots. Lai cik noguris vai izdzīvošanas ritenī ierauts nebūtu, viņš apkārtējos vienmēr ir uzjundījis prieku. Kad ir brīdis atpūtai, viņš uzcērtas – uzvelk smailpurnu kurpes, krāsainu žaketi, spilgtu kreklu, apsien glaunu kaklasaiti, uzliek hūti un, šķelmīgi piemiedzis acis, noceļ to naivi un lepmi vienlaikus – es tevi mīlu, dzīve! Vai dzirdi? Es tevi mīluuuuuu!

Jā, to viņš nebeidz atkārtot visdažādākajās dzīves situācijās, arī tad, kad liktenis dara gauži sāpīgi vai paša dvēselē sarosās dēmoni. Viņš, kas piedzimis kā brūnacains čigānzēns un pieaudzis kā nopietns, cienījams roms (čigāns), dvēselē ir jūtīgs kā paša piesauktā mēnessgaisma. Vienkāršs, sirsnīgs, atvērts, dāsns, bet neuzminams, jo tāda ir čigāna un mēnessgaismas daba – noslēpums vienmēr paliks!

“Mēnessgaisma” ir arī Ērika Kleina aktīvās sabiedriskās darbības bērns – Kurzemes reģiona romu apvienība “Mēnessgaisma”, ko viņš ar milzīgu sirds enerģiju dzimtajā Sabilē dibināja 2006. gadā. Viņa darboties gribu un organizatora talantu tautieši bija atzinuši jau iepriekš, 2002. gadā ievēlot par Kurzemes reģiona romu apvienības “Mēnessgaisma” valdes priekšsēdētāju.

Kad pienāca "Mēnessgaismas" laiks, Ēriks apstaigāja māju pēc mājas, katru savu tautieti uzrunājot personiski, un saņēma gan morālo atbalstu, gan uzticību rīkoties. Un sāka to darīt! Pirmais lielais un paliekošais darbs bija atdot godu Sabiles kādreizējam mēram Mārīnam Bērziņam, kura vārds Sabiles čigāniem ir svēts jau vairākās paaudzēs. Šis cienījamais un godprātīgais vīrs 1941. gada rudenī nepaklausīja nacistu pavēlei un izglāba no nāves vairāk kā trīs simtus Sabiles čigānu, kas jau stāvēja nošaušanai pašu raktas bedres malā... Ērika rosināti, viņa tautieši sakopa kapa

vietu, uzstādīja piemiņas plāksni, sanāca svētkos un pateicās tik godbijīgi, ka to sadzirdēja gan dzīvie, gan varbūt pat mirušie. Tas nāca no sirds, jo – es tevi mīlu, dzīve! Bērziņa piemiņas godināšana aizsāka dažādu kultūras un sociālās palīdzības pasākumu ciklu, kura centrālā ass vienmēr bija Ēriks un viņa dēls Kaspars. “Mēnessgaisma” bija tikpat svarīga kā Ērika 1991. gadā dibinātā un pašrocīgi vadītā kafejnīca “Kurzemes Šveice”, kas ļaudis vienoja ne tikai ar gara spēku un ideju, bet ar godīgi pelnītiem miesas priekiem. Rosība un darboties spēks Ērikam bija milzīgs, taču ģimenē un valstī iestājās krīze. Pēc “Mēnessgaismas” 2007. gada daudzveidīgo pasākumu viļņa, enerģijas kuģis uzskrēja uz sēkļa. Kafejnīcu nācās slēgt. Cilvēku pirkstspēja bija spēji kritusies, pašam sakrājušies parādi, bet Ērika dāsnā sirds nespēja apstāties – gribējās cienāt vismaz savējos, bet to bija daudz. Viņa rūpju lokā bija gan četri paša bērni, gan sirmā, viņu uzaudzinājusī tante Kate, jeb Kondra, kā tautā starp romiem viņu sauca, gan daudzie radu bērni un mazbērni.

Vajadzēja rīkoties. Krīzes situācijā Ēriks nenobijās no jauna izaicinājuma un devās pelnīt iztiku uz Lielbritāniju. Viņa iesāko

kultūras un izglītības darbu Latvijā turpināja dēls Kaspars, kamēr Ēriks ilgas un nogurdinošas darba stundas veltīja picu darināšanai Bostonā. Neatmaidīgi strādājot, viņš ir nopelnījis pat Lielbritānijas pensiju, tomēr turpina strādāt. Viņa sirds visu laiku tiecas uz mājām – uz Latviju, tomēr svešumā notur darbs un mazdēla skolas gaitas.

Katra retā atgriešanās mājās ir svētki. Šoreiz ilgi gaidītā vizīte ir atkārtoti nolikta 2020. gada rudenī, kad pirmais notikums uz dzimtās Sabiles skatuves ir iepļānota šīs grāmatas atvēršana. “Tante Kate sēdēs goda vietā, lai es varu viņai pateikt paldies par to, ka viņa mani uzaudzināja,” Ēriks jau Bostonā iztēlojas svinīgo pasākumu. Tiem, protams, jābūt neaizmirstamiem svētkiem – ar vērienu!

Arī savu 65 gadu jubileju 2017. gada 29. novembrī Ēriks nosvinēja ar jautru un neaizmirstamu pasākumu. Par godu internacionālajam viesu pulkam tā nosaukums skanēja divās valodās: “Eriks Kleins, creative evening”, “Я люблю тебя жизнь”, Boston UK, 2017”. Ielūguma fons, protams, bija sarkans, bet cauri “radošā vakara” vadmotīvam sprauktin spraucās plašā un neizdibināmā roma dvēsele.

Pasākuma viesu grāmatā ciemiņi dažādās valodās pateicās Ērikam par viņa labestību, dzīvesprieku un sirds siltumu. “Ērik, Tu esi pārsteidzošs cilvēks! Kā gan Tev pietiek laika visam – radošumam, darbam, rūpēm par tuviniekiem? Paldies par cerību un iedrošinājumu, par labo piemēru, ko esi mums devis, paņemot pie sevis audzināšanā mazdēlu. Skatos uz Tevi un noticu – šajā pasaulē viss vēl nav pazaudēts!” vēsta kāds ieraksts.

Mēnessgaisma nekur nezūd. Labais un sliktais ir blakus. Īsi pirms jubilejas viesi pulcējās citā pasākumā, kurā pieminēja Ērika otru dēlu Mareku, kurš izvēlējās no dzīves aiziet pats. Raudāja tēvs, sēroja ģimene, spilgtāk acīs iegriezta mēnessgaisma, atgādinot, ka nav prieku bez bēdām – tikai kopā tie kaldina dzīvi stipru, saudzējamu un mīlamu.

Tāpēc šajā grāmatā stāsti nebūs piegriezti pēc integrācijas pamatnostādņu un politikorektuma piegrieztņēm, bet ļausies dzīves reālajam, bieži vien skarbjam plūdumam. Ēriks stāstīs savu roma stāstu, kurā padomju čigāna tirgussoma būs tikai tāds pats dzīves iespēlēts rekvizīts kā Anglijas picu fabrikas dzelzs purniem aprīkoti zābaki un zili čaukstošā mice galvā. Būtiskākais paliks mēnessgaismas kontrastos iezīmētā dvēsele un brūno acu caururbjošais mirdzums, no jauna un uz visiem laikiem zvērot – es tevi mīlu, dzīve! Prozit, Āmen un Punkts.

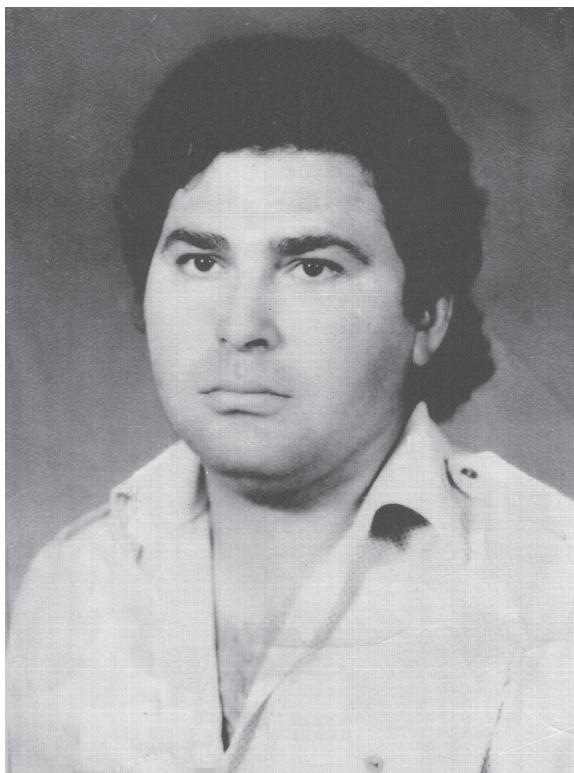

*Elvita Ruka
grāmatas līdzautore*

Par ko būs šis stāsts? Šis stāsts būs par...
Es mīlu Tevi, dzīve! Mīlu, Sabile!
Mīlu Tevi tik stipri un neuzmanīgi,
kā mīlēt Tevi nevaru – pat vairāk par sevi pašu.
Mīlu Tevi vairāk par Šekspīru,
par visas zemes dārgumiem vairāk.
Kā visas zemes mūzika Tu skani,
kā dziesmu grāmata esi – Tu mana dzīve, Sabile!

Ēriks Kleins

Centrālā ass

Radio bija piestiprināts Sabiles pilsētas centrā pie staba. Kopā ar diviem kioskiem, no kuriem vienā tirgoja avīzes un žurnālus, bet otrā – pārtikas preces, radio veidoja tādu kā pilsētiņas centrālo asi. Tas bija skaļrunis, kas skanēja pāri visai pilsētiņai un atradās Sabiles centrā, galvenajā krustojumā. Savu jaunās dienas jundus sāka ar PSRS himnu, tad sekoja rīta vingrošanas pārraide, kas visus padomju pilsoņus aicināja uz možu un pareizu dzīvesveidu. Tad nāca pirmās rīta ziņas, daudzas un dažādas radio pārraides, kas desmitos vakarā beidzās ar jaunākajām ziņām arī tad, ja nekā jauna nebija ko pavēstīt. Himnas laikā pār mājām jau bieži pletās saullēkts, bet pasaciņa bērniem un vakara ziņas parasti jau bija puskrēslā.

Bez skaļruņa tieši pie krustojuma atradās vēl kāds stratēģiski svarīgs objekts – telefona stabs, bet aiz tā bija liela un īpaša māja ar daudziem dzīvokļiem. Adrese vēstīja, ka tā ir uzcelta Talsu, Rīgas un Ventspils ielas krustojumā, tātad vissvarīgākajā vietā, kur ceļi aizved gan uz galvaspilsētu, gan lielākajām un skaistākajām Kurzemes pilsētām. Šīs mājas pagrabstāvā bija ierīkota satiksmes autobusu uzgaidāmā telpa, kuru ziemā apkurināja ar malku, bet tumsā blāvi izgaismoja vientuļa elektrības spuldzīte. Pie mājas sienas bija novietots garš sols, vilinošs koka beņķis, kas tā vien aicināja piesēst un apstāties dienas gaitās. Pretī, ielas otrā pusē, atradās aptieka, ko padomju laikā rotāja liels uzraksts “Анрека” – tolaik tajā strādāja Olga Sņikere un Kleimana kundze, kuras uzsmaidīja katram klientam, vai tas slimis, vai vesels. Tagad šī burvīgā smaidīšanas tradīcija turpinās, un tikpat laipna, labestīga un pretimnākoša ir Ēdolfas kundze.

Taču vecie čigāni uz soliņa vairs nesēž, tā bija tikai toreiz – bērniībā.

Katru pavasari, tiklīdz silti uzspīdēja saulīte, uz šī sola kā atmodušies strazdi satupa čigāni – Piķis, Kunga, Janķelis, Dēlas,

Zvirba, Mākus un citi. Protams, tās visas bija iesaukas. Īstos vārdus es, Ēriks, neatceros un varbūt pat nezināju, jo biju vēl pārāk mazs – sešus septiņus gadus vecs. Viņi jau bija veci vīri, es uz viņiem skatījos ar lielu cieņu. Sēdēdami uz šī soliņa, viņi gan pārraudzīja, kas notiek uz ielas, gan pārrunāja savas dzīves gaitas. Svarīgākais jautājums pavasarī vienmēr bija – uz kuru kolhozu tad šovasar sūtīs? Biešu ravēšanas laiks pienāks ātri, būtu jau laiks noslēgt līgumus, viņi sprieda, arī rudens ar kartupeļu lasīšanu nav aiz kalniem... Čigāniem bija lielas ģimenes, viņiem vienmēr ir patikusi dzīve brīvā dabā, svaigā gaisā, tāpēc kolhoziem viņi bija īsti pa prātam – garantēts darbaspēks! Ogu laiks gan vienmēr ir piederējis čigāniem pašiem, to viņi no darba norunas meta laukā. Pat kolhozs to respektēja!

Tās ir skaistas bērniņas, atmiņas, krāšņas un dzīvespriecīgas. Tiklīdz meža veltes bija ienākušās, tā čigānu kopiena kā viena liela ģimene sanāca kopā un pazuda mežā uz vairākām nedēļām. Tad kopā sabrauca romi no Talsiem, Kuldīgas, Ventspils, Kandavas – visi sapulcējās Sabilē, kas tika uzskatīta par čigānu galvaspilsētu. Visi kopā devās mežā un lasīja avenas, mellenes, brūklenes, sēnes. Ar šīm dabas veltēm varēja labi nopelnīt – nodot pārstrādes kombinātiem vai iztirgot pašiem.

Vasaras ceļojumu laiks bija interesants un piedzīvojumu pilns. Braucām ar pajūgiem un ratu kulbām, dzīvojām meža apmetnēs, kurinājām ugunskurus, dziedājām – kā īstā taborā pieklājas! Bija arī visādi ķīviņi. Reiz mūsu ģimenes ratos sēdēja par mani dažus gadus vecāka meitene no cita pajūga. Viņa bija visai neganta. Katru rītu, kad braucām pa mežu un es ieraudzīju kādu avotiņu tekam, es lecu no ratiem laukā, lai padzertos. Meitenei tas nepatika, jo mana lēkāšana viņu traucēja. Viņa teica, ka izgrūdis mani no ratiem pavisam, ja es tā lēkāšu, un vienā reizē pagrūda arī. Mana kāja iesprūda ratu spieķī, es aiz sāpēm kļiedzu kā aizkauts! Tēvs apstādināja zirgu, māte pieskrēja un paņēma mani klēpī, mierināja un pūta kāju. Vienlaikus viņa kļiedza uz meiteni, sunīja riktīgi. Piegāja pie meitenes vecākiem un izlamāja no sirds – “savus ratus

ar mantām piekrāvuši līdz ūkai, pašu bērnam nav kur sēdēt, mēs to apžēlojām un pie sevis paņēmām, bet tā nejaucene mūsu pašu bērnu grūž no ratiem laukā!” Gandrīz matos tai otrai iemetās, kļiedza, ka bērnam kāja beigta. Bet tā otra kļiedza pretī, un abas jau sāka pa īstam kauties, kad mans tēvs viņas izšķīra. Viņš jau bija sapratis, ka kāja nav laužta, tikai saspiesta, teica, lai beidz nieku dēļ brēku celt.

Atceros, kā pie Dundagas izveidojās īsts čigānu tabors. Pirms vakara dziesmām un dejām pie ugunsкура vispirms tika sagatavotas teltis. Tās veidoja no skujkoka zariem un alkšņu līkstīm un sauca par “lāča migām”. Bija arī tādas kā no palagiem uzšūtas nojumes, katram savādāka. Kad iestājās vakars, pieaugušie sakārtoja ugunsкура vietu – kurš kopīgi, kurš atsevišķi pirms naktsmiera gatavoja maltīti. Viss tika gatavots uz ugunsкура – katlos un pannās. Gulēt pēc ēšanas reti kurš devās uzreiz, jo vakars bija interesantākā diennakts daļa. Mums, bērniem, tas bija pats aizraujošākais brīdis. Kas dziedāja, kas dejoja, kas stāstīja dažādas leģendas, nostāstus un spoku stāstus. Vecie čigāni bija naski uz runāšanu, mēs kāriģi uz klausīšanos. Pēc tam turpinājām stāstus paši, izdomājām savējos. Pēc negulētajām naktīm jutāmies mazliet bezspēcīgi, bija grūti tās ogas lasīt, taču centāmies nogurumu neizrādīt, lai mūs netriektu ātrāk gulēt. Palīdzējām vecākiem, cik spējām, grozus pa visiem piepildījām ātri. Dzīve mežā bija brīnišķīga – ar prieku, liksmību un piedzīvojumiem, taču aizritēja pārāk ātri. Līdz ar vasaras beigām devāmies ceļā – katrs uz savu pusi. Kurzemes čigāniem tas bija kopā būšanas un peļņas laiks. Atmiņās tas viss savijies kopā – vispirms PSRS himna no skaļruņa, tad vecie čigāni, kas lemj par kolhoza darbiem, un tad aizraujošā dzīve mežā kā saldaiss ēdiens!

Prieki un blēņas

Sabile ir ļoti skaista vieta, te netrūkst nekā. Ir meži, kalni, lejas, pļavas un, pats galvenais, – daiļā Abava, kuras līkloči tik skaisti tecēja aiz lielā parka. Agrā pavasarī, kad ledus gāja, tad Abavā pludināja baļķus. Reizēm tas sākās jau martā, un tas tik bija skats! Tad mēs, bērni, palēkdamies skrējām uz upi un vērojām, kā baļķi, grūstīdamies un triekdamies viens otrā, pludinās uz Kuldīgas pusi. Izskatījās, ka kāds milzis ir salauzis un izbārstījis ūdenī gigantiskus sērkokoņus, kas kļuvuši nevaldāmi. Ūdens un straume tos nesa uz priekšu, bet arī baļķiem bija raksturs. Piemēram, viens baļķis varēja aizsprostot ceļu visiem tā, ka tie sadrūzmējas un tālāk netiek. Savukārt cits varēja uzdrāzties aizsprostam ar tādu spēku, ka tas pajuka kā nebijis, betpats stiprinieks slaidi aizpeldēja garām. Skatījāmie baļķu peldēšanā kā lielā brīvdabas kino. Man likās, ka baļķu plūdumā var atpazīt arī šo to no cilvēku dzīves.

Citos gadalaikos bija savādāki prieki un arī blēņas. Abavas alkšņu audzēs varēja skraidīt un slēpties, bet peldvietas bija iecienīta vieta ikvienam – vasaras karstumā veldzi vajadzēja! Upes krasti piedāvāja tik daudz jauku vietu un brīžu, ka reizēm varēja iztikt arī bez draugiem. Tad man likās, ka daba ar mani sarunājas, jo īpaši skaistā Rambulīte – Abavas pieteka. Tā plūda un čaloja, sarunājoties ar katru cilvēku tās krastā, vajadzēja tikai ieklausīties... Reizēm tā uzvedināja arī uz blēņām.

Pašā Rambulītes galā, kur sākas Briņķmuižas pakalns, lielā teritorijā audzēja zemenes. Apkārt kārdinošajiem laukiem bija apvilīts drāšu žogs. Mēs, puikas un meitenes, vakaros devāmies uz šo lauku ēst zemenes. Prom nenesām, bet ēdām pilnu vēderu, kamēr mūs pamanīja sargs un dzina prom no šīs gardās valstības. Tad mukām katrs uz savu pusi gar Rambulītes krastiem kur kurais.

Pretī Abavas upei otrā pilsētas pusē slejas pilskalns. Uzkāpjot pilskalna galā, var redzēt visas pilsētas ainavu. Skaists skats, kas liek iemīlēt dzimto pusi uz visu mūžu! Pilsēta atrodas ielejā, katrā pusē ir kalni, kas stiepjas pat līdz Sventēm. Tur, gabalu no pilsētas, netālu no Abavas krasta atrodas vieta, kur vācu okupācijas laikā mežā nošāva ebrejus. Otrā bedre bija izrakta čigāniem. Bija paredzēts nošaut vairāk nekā trīs simtus visu paaudžu Sabiles un tuvākās apkārtnes romus, bet toreizējais pilsētas galva Mārtiņš Bērziņš panāca, ka šī bedre palika tukša. Čigānu tautā viņa vārds ir svēts.

Ome Jūle irēja jumta istabu Pilskalna ielā 12. Šī māja piederēja Kalniņas kundzei, kurai bija divi suņi un viens gailis – visi dzīvoja viņas istabā. Kalniņas kundze bija vientuļniece, draugu viņai nebija, tikai dzīvnieki. Ome Jūle bija vienīgā, ar ko šī savādniece kontaktējās. Varbūt tāpēc Kalniņas kundze atļāva, ka pie Jūles dzīvo kupls bariņš – šajā jumta istabā vēl dzīvoja mans tēvs, mana māte, viena mana tante, es un mans divus gadus jaunākais brālis Koļas. Kad Ome ar sērkokociņu aizdedzināja lielo petrolejas lampu, uz melnajām sienām parādījās ēnas kā spoki – mums, bērniem, tas ļoti patika. Ome bija pirmā, kas mums tik daudz un tik izteiksmīgi stāstīja spocīgus stāstus.

Divvietīgā gulta bija no metāla, tai katrā galā bija pa lielai, apaļai bumbai. Gultā gulēja Ome Jūle. Māte ar tēvu gulēja uz grīdas, arī visi pārējie. Istabas vidū atradās neliels galds, bet pie loga virtuves skapītis. Mēbeļu nebija daudz, lielākai iedzīvei nebija ne vietas, ne vajadzības, ne rocības. Reizēm mēs, bērni, palīdzējām tantei lielajā tīrīšanā. Ome visus izrikoja, mēs darījām. Nesām laukā lupatu deķus un tos trīs reizes izdauzījām ar lielu koka sprunguli. Tad notīrījām durvis un noslaucījām putekļus no visām mantām. Kad mēs bijām tīrīšanu pabeiguši, tad Ome mūs slavēja un lika mums priekšā gardas un sātīgas pusdienas – mēs ar brāli Koļu tās garšīgi notiesājām.

Mājās dzīvoja arī liela meita Leontīne ar milzīgu bizi pār muguru. Viņa draudzējās ar manu tanti Kati, nāca pie viņas ciemos gandrīz katru vakaru. Tad viņas pamišus stāstīja pasakas un leģendas, bet es ar atvērtu muti klausījos. Tas viss notika petrolejas lampas gaismā un spēcīgi kairināja manu iztēli.

Šajās mājās bez mums vēl bija citi bērni. Vislabāk atceros Kārli, Austru, Veltiņu, Pikācu un Dzidru Sinaikis. Kad bija saulaina diena, mēs visi salasījāmies kopā pagalmā un gājām uz pilskalnu spēlēt spēles – tā bija mūsu iemīļotākā vieta. Kad mums šīs spēles apnika, devāmies uz vīnogu kalnu vīnogās. Dzidra un Pikāca zināja, kur žogos atrodas caurumi – pa tiem varēja ielīst un tikt pie ogām. Reiz Veltiņai mati bija ieķērušies drātīs, un tad Pikāca ar kabatas nazi

nogrieza viņai krietnu matu šķipsnu. Veltiņa sāka skaļi raudāt. No viņas brēkšanas sargs mūs pamanīja, un mēs mukām, kur kurais. Tajā reizē mēs gardās vīnogas tā arī nenobaudījām, taču bijām klāt pēc divām dienām. Tad viss gāja gludāk, bez skaļām pinkšķēm, un mēs visi saēdāmies Sabiles Vīna kalna slavenās ogas – zaļģanas, dzeltenīgas un tumši zilas. Mums iegāršojās! Citreiz, kad sargs mūs pamanīja, skrējām pa stāvo kalnu lejā, cik žigli vien spējām, – sargam bija bise ar sāli. Lai Dievs nedod, ja kādam tiešām ar to trāpītu – tas esot ļoti, ļoti sāpīgi. Bēgot no sarga un sāls šāviena dibenā, mēs vēlāmies lejā pa stāvo kalnu līdz pašai apakšai un apstājāmies tikai tad, kad atsītāmies pret kokiem vai iežāvāmies krūmos. Tikai pēc atgūšanās sākām manīt, kas un kur mums katram sāp, ir noberzts vai saskrāpēts līdz asinīm.

Kādu rītu, kad es mājās biju viens, pie manis ienāca Tamāra. Viņai līdzī bija spēle, ko māte viņai bija atvedusi no Rīgas – “Rīču Raču” jeb “Cirks”. Mēs sākām spēlēt. Pa kārtai metām kauliņu un, cik uz kubiņa bija redzami cipari, par tik lauciņiem mēs gājām uz priekšu. Spēlējami mēs pa logu redzējām, ka pie Omes Jūles ciemos nāk Ediņas tante. Mēs ar Tamāru nolēmām viņu izjokot. Es ietinos segā, Tamāra noslēpās palagā. Kad Ediņas tante ienāca istabā, es ātri aizsāvu durvīm ciet krampi – tas bija labi stingri piestiprināts pie durvīm. Nu tikmēs spkojāmies un biedējām Ediņas tanti no visa spēka. Plivinājāmies un ūjinājām dobjā balsī. Viņa kļiedza, lai taisot durvis vaļā, bet mēs ilgi neklausījām. Beidzot, kad mums šī spēle apnika, mēs Ediņas tanti atlaidām vaļā. Viņa raudādama steigšus jo steigšus izsteidzās laukā no istabas. Sāku jau baiļoties, ko es teikšu tētī un Omei, kad Ediņas tante mūs nosūdzēs... Tamāra mani mierināja, ka Ediņas tante te vairs nenākšot un ar laiku aizmirsīs. Jā, bet, ja satiks uz ielasvai svētdienā, kad iešu uz baznīcu? Tas jautājums mani mocīja. Ome katru svētdienu uz baznīcu gāja kopā ar Ediņas tanti, dažreiz arī mani ņēma līdzī, patiesība noteikti nāks gaismā...

Kādu pēcpusdienu, kad visi bijām mājās, durvis pēkšņī atdarījās, un ienāca Ediņas tante. Es sapratu, ka viņa ir atnākusi mani nosūdzēt. Nevarēju nekur rast mieru, dīdījos kā drīģenes saēdies.

Gribēju skriet laukā, bet nekā... Ediņas tante nokliedza – nekur tu neiesi, kamēr nedabūsi pērienu no tēva! Viņa visu tēvam izstāstīja. Tēvs tad izvilka siksnu no biksēm un pēra mani pa dibenu stipri jo stipri. Pērdams tēvs lika, lai atvainojos Ediņas tantei, un es apsolīju, ka tādas muļķības vairs nedarīšu. Kad Ediņas tante aizgāja, es pacēlu galvu un redzēju, ka mamma stāvēja pie loga un noraizējusies lūkojās Ediņas tantei nopakaļ. Ome bija ļoti dusmīga uz mani, bet pie reizes uz savu dēlu Andreju. Kāpēc tu tik stipri savu bērnu pēri? Tēvs Omei atbildēja – tu gribi, lai bērns izaug par laupītāju? Tēvs neļāva Omei mani aizstāvēt. Viņa mani ļoti mīlēja, bet arī negribēja, lai es izaugu par laupītāju, tāpēc galu galā visi vienojās, ka pēriens bijis pelnīts. Arī es sapratu, ka esmu sastrādājis muļķības. Brālis Koļas tikmēr skatījās uz šo drūmo ainu un raudādams juta man līdzī. Māte atkal mīrināja viņu – jezga bija liela. Kad viss troksnis beidzās, māte uzlika uz nelielā galda siltu gaļas zupu ar klimpām – tā bija visgaršīgākā zupa, kādu es jebkad biju ēdis. Aizmirsu par Ediņas tanti, un arī tēva pēriens vairs nesāpēja. Kad paēdu, es tūdaļ likos gulēt. Aizvēru acis un pārdomāju savus nedarbus. Apņēmos, ka nekad, nekad tādas muļķības vairs nedarīšu! Naktī es murgoju un kļiedzu. Tad Ome mani paņēma sev blakus un klusītiņām dziedāja šūpuļdziesmu čigānu valodā.

---

*Špal sumas ti vai phenori
Phāripnastir nadikšum
Mardža kraļis bāre znaki
Kiji čeb anu halade*

*Piru trin berž khēre joudžum
Nāni mīre čāvore
Kon kana len kuninela, kon kana len hal dela
Balvalori kuninela, čirklore han dena*

*Brālīts bij ar māsīņu
Grūtības tie neredzēj
Atnāca no kunga vēstis
Ka vaig dienēt zaldātos*

*Pēc trīs gadiem beidzu dienēt
Nav vairs brālīts ar māsīņ
Ko viņi ēda, ko viņi dzēra
Kas viņus aijāja
Vējiņš tos šūpināja, putni tos baroja*

Romu tautas dziesma

Vecmāmiņa bija gudra sieva, un es viņu ļoti mīlēju. Arī pats biju viņas luteklītis. Ome uzskatīja, ka Sabile ir Dieva elkonis, un teica, ka nekas slikts te nevienam nevar notikt. Pati gan viņa vienmēr turēja prātā “nebaltās dienas” – brīdi, kad var nekā vairs nebūt, ne jumta virs galvas, ne maizes kumosa. Nebaltajām dienām viņa krāja sausiņus. Viņa zināja, ka nedrīkst palikt tā, ka nekā vairs nav, tāpēc sāli un kaltētu maizīti glabāja kuļķenēs laikam, kad, kā viņa paredzēja, jaunajiem viņas padoma pietrūks. Bet mēs, bērni, bijām nejauki un viņai slepus šos sausiņus čiepām. Mēs, par laimi, nekad nebijām tādā trūkumā, lai ilgstoši būtu neēduši, taču sausiņus čiept bija maziņš piedzīvojums, bet tos ēst – īsti svētki. Tā mēs tās nebaltās dienas nograuzām pa bišķītim vien.

Varbūt tāpēc mūsu “Kalniņmājā” dzīve ritēja tik jautri? Visās dzīvojamās istabās dzīvoja čigāni. Katrs pieaugušais spēlēja vai nu ģitāru, vai akordeonu. Kad sāka dziedāt, visa māja skanēja, un arī uz ielas varēja dzirdēt. Vēl jautrāk bija, kad kāds rīkoja svētkus. Tad bez iedzeršanas neiztikt. Visa māja dziedāja un čaloja. Svētku iedzeršanas ieilga uz divām trīs dienām. Mājas saimnieci tajās reizēs neņēma galvā, vēlāk kā nebūt salaba. Mēs, bērni, iedzeršanas redzējām, maisījāmies pa kājām. Tad Ome mani bieži paņēma pie sevis un novirzīja uzmanību. Viņa teica, ka nebūt nav jāņem galvā tas, ko redzu un dzirdu sev apkārt. Galvenais esot kļūt par krietnu, labu cilvēku un ne tādu kā mēs – neizglītotu. “Ar ogām un kolhoza sezonas darbiem vien dzīvē tālu netiksi,” viņa man pātaroja, “vismaz armijā paņems, tur dzīvi sapratīsi.”

Kā dievs dos, tā izaudzināsim

Bet vispirms Ome Jūle nevienam ģimenē neteica ne vārda un 1961. gada rudenī aizveda mani uz skolu. Gludi tas negāja, jo skolas direktors pieprasīja dzimšanas apliecību. Izmēģinājās, ka tādas man nemaz nebija. Kaut arī piedzimu Kandavas slimnīcā, mamma Olga tolaik skaitījās Lietuvas PSR iedzīvotāja. Viņa bija latvieti, taču dzīvoja Mažeikos – mani tad arī tur pierakstīja. Taču mamma ar tēvu nespēja sadzīvot un drīz no mūsu dzīves pazuda. Bērniībā es viņu nemaz nepazinu, mani uzaudzināja Ome Jūle un mīļā tante Kate. Tēvs ļoti drīz apņēma jaunu sievu Lūciju, kas atnāca ar dēlu Koļu pūrā. Man tas viss bija viena liela jezga, reizēm es pat visas mājas sievietes saucu par mammām. Tā mamma, kas bija tēta jaunā sieva, strādāja rūpnīcā, pelnīja ļoti mazu naudu, kādus 35 rubļus mēnesī. Viņiem pietiekās kopīgs bērns, visi vairs mazajā Kalniņa kundzes istabā nevarējām sadzīvot, tāpēc vecāki devās prom, sāka dzīvot atsevišķi. Mēs ar Koļu palikām pie Omes Jūles un tēva māsas Kates. Ome tik noteica – “kā Dievs dos, tā mēs viņus izaudzināsim” – un atstāja mūs pie sevis. Es biju pirmais, kuru aizsūtīja arī uz skolu.

Mani atdeva skolotājas Veronikas Priedoles (Samates) rokās. Skolotāja priecājās, ka arī čigānu ģimenes “nākušas pie prāta” un sūta savus bērnus skolā, tāpēc uzņēma mani ar labestību un prieku. Man, pie brīvības pieradušam delverim, tas bija lielu pārmaiņu laiks – vajadzēja sevi ielikt rāmjos. Sāku iet mazās skoliņas pirmajā klasē. Sākumā jutos kā spīlē, bet skolotāja Samate zināja, kā ar mani apieties. Es biju zēns, kas jūta brīvību sevī kā putns, kas lidinās debesīs, un viņa nedaudz nāca man pretī, neiegrožoja pārāk stingri. Arī es sapratu, ko no manis prasīja un kādas atbildes gaidīja, arī es nedaudz pakļāvos disciplīnai. Mācības notika maiņās, es gāju

no rīta. Kā gailis nodziedāja, tā bija jāceļas augšā. Kad es jau nācu mājās, tad citi – no otrās maiņas – tikai gāja uz skolu. Katru rītu pieaugušie piekodināja, lai nedarām nedarbus, un gandrīz nekad tas neizdevās...

Mūsu mazpilsētiņā Sabilē dzīvoja kupls skaits čigānu, kuriem bija daudz bērnu. Pēc skolas uzreiz visi satikāmies – gan tie, kas mācījās, gan tie, kas dzīvoja pa māju. Tad uzreiz sākām kopīgās jautrības, kurās bieži pievienojās arī citu tautību bērni – mēs jau nedraudzējāmies pēc nacionalitātes, bet gan pēc kopīgām interesēm.

Ziemā, kad stundas beidzās, mēs bieži salasījāmies autostacijas uzgaidāmā telpā. Tur bija diezgan daudz pasažieru, kas gaidīja autobusu. Tad mēs viņiem dziedājām un dejojām, bet viņi mums par radīto jautribu deva kapeikas. Par tām mēs tūlīt pirkām konfektes vai atstājām rītdienai, lai skolā no dežuranta varētu nopirkt bulciņu – tā maksāja 3 kapeikas un likās ļoti garšīga.

Citreiz ziemā mēs uz plēvēm laidāmies lejā no kalna. Dauzījāmies un kļuvām pādroši. Viens izdomāja nolaisties stāvus, bet nokrita uz ceļiem un šausmīgi satraumēja kāju. Atvērās liels pušums, pa kuru nāca daudz asiņu. Uzlikām viņu uz ragavām un aizvilkām uz vietējo slimnīcu, kur viņu salāpīja, bet mūs visus par delverībām norāja.

Kultūras namā bija bērnu istaba, kur pēc skolas brīvo laiku pavadījām visi kopā. Bija arī bērnu bibliotēka, kur demonstrēja filmiņas. Mani tās ļoti sajūsmināja. Jutu, ka redzu kaut ko skaistu un mana dvēsele un sirds pie tā tiecas. Reiz tante Kate, ēdot pusdienas, paziņoja, ka šovakar iesim uz kino. Kas par filmu, es gribēju zināt. "Sārtās buras," tante mierīgi atbildēja. Vakarā devāmies uz kultūras namu, kur bija daudz gan bērnu, gan pieaugušo. Tante apsēdināja mani aizņemt vietu, bet pati stāvēja rindā pēc biļetēm. Tante brīdināja, lai seansa laikā negrozos un nesarunājos, jo tad traucēšu citiem skatītājiem. Zālē nodzisa gaisma, un uz lielā ekrāna sākās filma. Nabadzīga meitene sapņoja par princi, kurš atbrauks pie viņas, bet neviens neticēja un smējās. Viņa vienīgā ticēja, līdz pie apvāršņa parādījās kuģis ar sārtām burām. Princis tiešām atbrauca

un uzmauca viņai pirkstā gredzenu – viss beidzās laimīgi! Tantei Katei un man filma ļoti patika, mājās vēl ilgi par to runājām.

Ir jauki, kad pienāk vasara, vēl jaukāk, kad beidzas skola. Pēc liecības saņemšanas nākošajā rītā es gulēju ilgāk. Nebija kur steigties. Mani uzmodināja Kalniņas kundzes gailis, kurš atkal skaļi dziedāja. Mēs ar brāli atvērām acis un manījām, ka istabā neviena nav. Nezinājām, cik ir pulkstenis, bet nodomājām, ka laiks tomēr celties. Saule jau bija debesīs augstu jo augstu. Ienākot istabā, Ome pavēstīja, ka visi čigāni aizgājuši uz kolhozu noslēgt līgumus – pēc divām trim dienām sāksies biešu ravēšana.

Ome mums iedeva pienu ar bulciņām, un mēs našķojāmies. “Ai, cik garšīgi!” ar brāli jūsmojām un ievēlāmies gultā vēl pagulēt. Taču Ome mūs pamodināja un teica, ka pietiek vārtīties. Tas nekas, ka skolā ir brīvlaiks, mums jau atkal būšot jāpierod pie agrās celšanās. “Jau rīt brauksim uz kolhozu bietes ravēt. Uz lauka iesim agri no rīta un vēlu pēcpusdienā. Saule būs augstu debesīs, pa dienu tā cepinās, ka mēs nevarēsim karstumu ciest,” Ome teica un pastāstīja, kā būs pareizi jāravē un kā pareizi jānoņem rudens raža... Tā nu atpūsties pēc skolas sanāca tikai vienu dienu, pēc tam atkal bija jāceļas jau ar saules gaismu.

Ome zina buramos vārdus

Taču piedzīvojumi tikai sākās. Blakus mūsu mājai dzīvoja Skudriša onkulis. Viņa mājai pretī atradās neliels parks ar smilšu kasti, bet visapkārt bija zaļš mauriņš – tajā Skudriša onkulis ganīja savu lielo trusi. Šī vieta mums ļoti patika, un mēs tur mēdzām spēlēties. Bieži pie mums nāca Tamāra, kas dzīvoja blakus kultūras namam. Reiz, tā delverējoties, pie mums piebiedrojās neredzēts latviešu zēns. “Vai drīkst ar jums spēlēties?” viņš jautāja. “Kāpēc gan ne, bet no kurienes tu šeit ieradies?” es jautāju pretim. IZRĀDĪJĀS, ka puisis sauc Raimonds, viņš ir no Rīgas un atbraucis ciemos pie omes, kas dzīvo Skudriša onkuļa mājā. Iepazīstoties viņš man pasniedza roku, bet es nesapratu, kāpēc viņš tā dara. Raimonds paskaidroja, ka cilvēki, kuri satiekas vai iepazīstas no jauna tādējādi sasveicinās un solās būt draugi. “Lai notiek, esmu ar mieru,” es atbildēju, bet uzreiz kļuva bažīgs – “Tu taču brauksi prom?” “Jā, pirms skolas sākuma es braukšu mājās uz Rīgu, bet es taču atgriezīšos nākamgad,” Raimonds mūs pārliecināja.

Tā mēs sākām draudzēties – es, mans brālis, Hoga Alcīdas, Tamāra un Raimonds paspiedām viens otram roku un sarunājām nākošajā dienā iet peldēties. “Satiksimies šeit divos,” es ierosināju, un visi tam piekrita.

Nākošajā dienā es visu laiku jautāju – cik ir pulkstenis? Pastāstīju pieaugušajiem, ka man ir jauns draugs un esam sarunājuši pulksten divos iet peldēties. “Labi, tikai neejiet tālu,” man lika apsolīt. “Jā, iesim uz to pašu peldvietu, kur vienmēr,” es nepacietīgi teicu, “tur taču nav dziļš.”

Tā kā pieaugušajiem apnika mūsu uzplīšanās par pulksteni, viņi teica, lai klausāmiešiem ciema radio. To arī darījām. Kad beidzot izdzirdējām: “Runā Rīga, pareizs laiks: četrpadsmit,” tad abi ar brāli skriešus nesāmiem uz mūsu norunāto vietu. Visi bijām sanākuši.

Es visu laiku iztaujāju mūsu jauno draugu par Rīgu, kur vēl nekad nebiju bijis. Man peldēšana nebija veiksmīga, uzkāpu uz stikla un sagriezu pēdu, no kuras straumēm plūda asinis. Mājās tante apsēja, bet no istabas ārā nelaida. Es ļoti skumu pēc saviem draugiem.

Kad pēda sadzija, es, spēlējams kariņus, turpināju Raimondu iztaujāt par Rīgu.

- Vai Rīgā ir stabu radio?
- Nē, bet ir liels pulkstenis pie dzelzceļa stacijas.
- Cik liels?
- Tik ļoti, ka ir jāatgāž galva, lai redzētu, kāds ir pareizais laiks.
- Vai tur ir avižu kiosks? Kur tirgo bulciņas?
- Rīgā ir liels tirgus, kur tirgo visu ko – bulciņas, gaļu, zivis, dārzenus. Katrai precei ir savs paviljons.
- Konfektēm arī?
- Nē, konfektēm un saldējumam nav gan!

Mums bija interesanti to visu dzirdēt. Gribējām klausīties vēl, bet mums atbrauca pakal transports – bija jābrauc kolhozam bietes ravēt. Mēs sākām kāpt smagās mašīnas kravas kastē, kad pienāca Raimonds un paspieda mums roku. Mēs atvadījāmies kā pieauguši cilvēki, kas solās ar nepacietību gaidīt nākamo tikšanos.

Motors ierūcās, un mašīna traucās uz priekšu cauri visai mazpilsētiņai. Mēs stāvējām kājās, mati plīvoja vējā. Tāds brauciens mums bija pirmoreiz, izjutām savīļņojumu. Raimonds māja ar roku un attālinājās, bet mēs jau braucām pāri tiltam. Tālāk ceļš pa augstu kalnu aizvijās uz kolhozu "Dzimtene". Smagā mašīna apstājās pie mājas "Pumpuri". Šoferis paziņoja, ka jāgaida brigadieris un ka šīs mājas būs mūsu sezonas darba dzīves vieta. Māja bija pamesta jau kopš kara laikiem, visus šos gadus tur neviens nedzīvoja. Es pamanīju, ka šoferis tēvam kaut ko čukst pie auss. Vēlāk tincināju – ko viņš tev teica? Tēvs atklāja, ka neviens šajā mājā nav ievācies tādēļ, ka šeit pa naktīm spokojoities. Viņam to teikuši pilsētnieki, kas te rudeņos nākot pēc āboliem. Visiem esot kājas stīvas...

"Bet mums, dēls, nav ko būties, mums ir Ome, kas māk buramos vārdus – visus garus atbaidīs!" viņš mani drošināja. Jā, es to zinu,

arī man Ome mācīja vārdus, kā pretoties ļaunām acīm, tāpēc man nebija bail. Mēs pirmie ievācāmies "Pumpuru" mājā. Pēc neilga laika atbrauca vēl citas čigānu ģimenes no tuvējām pilsētām – māja kļuva par skaļu un cilvēku pilnu taboru.

Apkārt mājai un lielajam ābeļu dārzam bija mežs. Vecāki mūs, bērņus, brīdināja, lai tālāk par dārzu neejam, bet mežā nesperam ne soli.

Alcīda tēvs mums pastāstīja, ka kara laikā mājas īpašņiekus ar visu ģimeni nošāva turpat dārzā un tāpēc viņi spokoja, jo nebija vēl pienācis viņu laiks no šīs pasaules aiziet. Pēc neilga laika ar velosipēdu atbrauca brigadieris un uzrunāja čigāņus:

"Rīt piebrauks transports un aizvedīs jūs uz lauka, iemērīsim hektārus, cik katra ģimene vēlēties un būs gatava bietes izravēt. Rīt arī katrai ģimenei izdošu samaksas grāmatiņu. Ja iesiet uz fermu pēc piena, slaucējas piefiksēs, cik litrus jūs paņemat. Ja vēlēties gaļu vai kartupeļus, tad to jums no naudas izmaksas atrēķinās. Vai esat tā ar mieru?" Visi tam piekrita un bija priecīgi. Es piegāju pie Alcīda tēva, mani mocīja ziņkāre, kāpēc mājas īpašņiekus nošāva. "Šīs mājas īpašņiekus ar visu ģimeni nošāva tāpēc, ka viņi no fričiem slēpa partizāņus," viņš skaidroja. "Jā, bet kā viņi uzzināja, ka te slēpās partizāņi?" es nevarēju rimties. "To es nezinu, laikam kāds pačukstēja... Bet kāpēc tu to visu gribi zināt?" Alcīda tēvs palika nemierīgs. "Tāpēc, ka eju skolā un ar laiku es zināšu visu, kas manā apvidū noticis, zināšu un stāstīšu tālāk," es dedzīgi atbildēju un turpināju tirdīt Alcīda tēvu, "bet saki man, onkuli, kur palika mirušie?"

"Pēc divām vai trīs dienām, kad viss aprima, atbrauca cilvēks ar pajūgu un dārzā visus apglabāja. Starp viņiem bija arī vācu zaldāti, tā man ļaudis stāstīja. Tavs tēvs to zina, uzprasi viņam pašam un tagad liec man mieru, dēliņ," stāstītājs aplusa un atstāja mani vienu. Tēvu es nevēlējos traucēt, redzēju, ka viņš ar kaut ko nav apmierināts. Tomēr neizturēju, piegāju klāt un pajautāju.

- Tēti, ar ko tu esi neapmierināts?
- Mums kaut kur ir jāguļ, bet neuzprasīju brigadierim, lai atved dēļus.

- Ko tu ar dēļiem darītu?
- Uztaisītu lažas, uz kā gulēt. Uz grīdas negulēsim.
- Kāpēc gan ne? Mums ir daudz segu un spilvenu, būs mīksta gulēšana.
- Nē, dēls, tā tas neies! Iešu sameklēšu šķūnī dēļus un sakārtošu mums guļas vietu, kamēr vēl ir gaišs, jo lampas nepaņēmām līdz.

Kamēr tēvs meklēja dēļus un taisīja guļvietas, Ome uzmeistaroja lampu. Viņa paņēma lielu kartupeli, pārgrieza uz pusēm, izkasīja viduci, ievietoja tajā cūku taukus, paņēma sērkokciņu, aptina ar vati un iebāza kartupeļa viducī.

- Tā, te mums būs gaisma vakarā un naktī.
- Vai es drīkstu pārbaudīt šo gaismu, kā viņa spīd?
- Labi, tikai nededzini ilgi. Būs jāsatavos vairāk, kas zina, kas te vēl naktī būs.
- Kas tad naktī var notikt?
- Viss kaut kas, bet, ja nespīdēs neviena liesmiņa, neko neredzēšu!

Es centos palīdzēt, bet man nesanāca, tāpēc Ome burkšķēja un pamācīja.

- Tu vati neapsmērēji ar taukiem! Ja to neizdara, tad vate sadegs un gaismas nebūs.

Mēģināju vēl un vēl, kamēr izdevās – piededzināju sērkokciņu vates kociņam kartupelī, un gaismas stariņš spīdēja un dega arvienspožāk. Tomēr sajūta nebija īsti droša. Kāda būs nakts šajā drūmajā mājā, visi prātojām. Man ar brāli palika baisi, bet māte mūs mierināja, ka esam drošībā – visi gulēsim kopā vienā rindā uz grīdas, un Ome zinās, kas viņai ir darāms. Tēvs iekurināja plīti, sievietes uzlika lielu katlu, lai pagatavotu vakariņas. Māte izņēma no plēves gabalu gaļas, nomazgāja, sagrieza gabaliņos un ielika katlā. Kad ūdens sāka vārīties, ar pavārnīcu nosmēla putas. Ome jau nomizoja kartupeļus un pārgrieza tos četrās daļās. Gaļa bija pusgatava, zupai pievienoja kartupeļus un piebilda – lai vārītos, ir jāpieliek sāls un nedaudz melno piparu. Pēc neilga laika, kad gaļa

bija gatava un arī kartupeļi mīksti, māte vienā bļodā iesmēla zupu, bet otrā bļodā gaļu ar kartupeļiem. Tad viņa skaļi nokomandēja: "Nākat ēst, rīt būs klāt mašina un būs jābrauc uz lauka, bet mēs ar bērniem paliksim mājās – tā ir vīru padarīšana. ""Kāpēc tikai vīru, māt?" es viņai jautāju, "vai tad mēs neravēsim?" "Ravēsim gan," viņa atbildēja, "bet laukus pieņem ģimenes galva."

Lielle vienojās, ka mūsu ģimene šogad ņems trīs hektārus. Viņi pasludināja, ka mēs ar brāli jau esot pietiekoši lieli un varot krietni palīdzēt. Mums ar brāli mutes palika vaļā, jo mēs nevarējām iedomāties, vai trīs hektāri ir liels vai mazs gabals. Es uzreiz uzdevu tēvam jautājumus. Vai nezāļu daudz? Vai zeme mīksta? Vai tikai jāravē vai arī jāretina? "Jums ir jauns mugurkauls, varēsiet locīties un pierast pie darba. Līdz Jāņiem ir jānoravē pirmā kārta, pēc Jāņiem otrā," viņš visus nolika fakta priekšā. Ēdām un domājām par rītdienas darbu. Vēlu vakarā iedezinājām vienu, otru, trešo kartupeli, un istaba palika gaiša. Ar brāli ieņēmām savas vietas tēva sagatavotajā guļvietā, kad ārā mežonīgi iekliedzās kāds nezināms zvērs, un tajā pašā brīdī iedziedājās putns, it kā kādu sauktu. Mēs ļoti sabijāmies. Tēvs mūs mierināja un piebilda, ka tas ir tikai putns, ko sauc par ūpi. Savukārt Ome nogrieza savu matugalus, piedezināja ar sērkokciņu, pielika man un brālim pie deguna. Viņa pavelēja – odiet! Kamēr mēs vilkām šo deguma smaku nāsīs, viņa lūdzās: "Velc, Mārite, saldu pieniņu – būs tev, būs man. Visiem ļauniem gariem – prom no mājām! Sāls acīs, sāls acīs – āmen, āmen, āmen."

Vēl viņai bija daudz kas runājams, bet man nebija ar ko pierakstīt. Redzēju, ka Ome atdarīja plīts durtiņas un meta plīti sāli. Ome un visi pieaugušie nokrita uz ceļiem, skaitīja Tēvreizi un baušļus. Mēs neko vairs ne dzirdējām, ne redzējām un visu nakti gulējām mierīgi.

Agri no rīta uzlēca saulīte. Tēvs un citi vīri gaidīja transportu, kas vedīs izvēlēties laukus. Mēs palikām mājās. Pēcpusdienā tēvs atgriezās un paziņoja, ka mēs visi vāksimies prom no šīs mājas. Kolhoza priekšnieks esot to atzinis par dzīvošanai nepiemērotu. Tā nu mums ierādīja māju kolhoza centrā. Autobuss kursēja trīs reizes dienā, iespējas tikt uz mājām bija daudz lielākas nekā no

“Pumpuriem”. Centrā bija arī veikals, bet kolhoza kultūras namā rādīja kino.

Tomēr man ļoti gribējās satikt Raimondu, tāpēc atcerējos skolas pienākumus vasarā – tie bija: atstrādāt noteiktu skaitu dežūru skolas dārzniecības izmēģinājuma lauciņā. Tā bija mana iespēja!

- Mammu, man pēc divām dienām jābūt skolā.
- Zinu, dēls, varēsi braukt, kad izravēsīm.
- Jā, uz lauka mums tagad labs gabals jāpieveic, – ierunājās tēvs.
- Tas nekas, bērni no rīta paliks gulēt. Mēs agri dosimies uz lauka, bet, kad saule sāks cepināt, pārnāksim mājās atpūsties. Tad pēcpusdienā paņemsim bērnus līdzī un varēsīm ravēt līdz vēlam vakaram – darbus sadalīja māte.

Tā arī izdarījām un darbu paveicām, bijām nopelnījuši braucienu uz mājām un skolu. Braucām abi ar brāli. Mājās aplaistījām istabas puķes un steigšus devāmies pie Raimonda. Izskatījās, ka viņš tiešām priecājas, mūs ieraugot. Mēs ar lepnumu izstāstījām mūsu piedzīvojumus tukšajā mājā. Savukārt Raimonds palepojās, ka ir sadraudzējies ar kaimiņu meiteni.

- Es ar meiteni vakarā iešu uz kino, vai jūs arī nāksiet?
- Nē! Mums vakarā jābūt atpakaļ kolhozā, brauksim ar pēdējo autobusu sešos.

Sarunājām, ka nākamajā sestdienā paprasišu atļauju, lai varētu palikt mājās, un tad mēs visi varētu aiziet uz kino. Viņš piekrita manam priekšlikumam, teica, ka gaidīs, bet, kad norunātajā laikā atbraucām, Raimonds nekur nebija sastopams.

Abi ar brāli aizgājām uz kinoteātri. Raimonds ar meiteni sēdēja kinozālē, bet, mūs ieraugot, pagrieza galvu, izlikās, ka mūs nav pamanījis. Mēs viņam nepiegājām klāt. Likās, ka Raimonds tajā brīdī kautrējas no mums, un tas bija sāpīgi. Lai gan mēs bijām tikai bērni, es nesapratu – kā var nepildīt, ko solīji, kā var nodot uzticēšanos un draudzību. Tā bija pilīte nodevības, kas palika sirdī un mācīja mūs pieaugt.

Rudenī atgriezāmies skolā ar nopelnītām brīvpusdienām, un sākās jauna, interesanta dzīve.

Nedienas ar matu pīnēm

Kad pamodos, saule vēl nebija uzlēkusi. Es apsēdos uz palodzes un vēroju saullēktu. Aiz kalna tikko manīju mazu, oranžu strīpiņu, bet jau pēc brīža sarkans, apaļš kamols vēlās tam pāri – jaunā diena sākās manā acu priekšā! Kad saule jau bija pakāpusies debesīs, es atvēru logu, lai dzirdētu, cik priecīgi putni sveic jauno dienu.

Klāt pirmais septembris! Piecēlos, piegāju pie krēsla, kur mani gaidīja jau iepriekšējā dienā sagatavots balts krekls un skolas formas uzvalks. Nomazgājos un sāku ģērbties. Jutos kā jauneklis un vēlējos pirmajā skolas dienā būt svinīgs. Apsēdos pie galda, apēdu dažas sviestmaizes un devos uz skolu – lielu un baltu. Skolas sporta zāle atradās pēdējā – ceturtajā stāvā. Tā bija plaša, gaiša un liela, tāpēc svinīgos sarīkojumus rīkoja tur. Mana 5. b klase atradās trešajā stāvā. Atvēru durvis, iegāju klasē, kur klasesbiedri jau bija priekšā. Sasveicinājos un apdomīgi izvēlējos, ar ko sēdēt vienā solā. Beidzot devu zīmi, ka vēlos apsēsties blakus Vilnim, un viņš, klusi smaidīdams, piekrita. Iekšēji biju lepns – Vilnis bija teicamnieks un ļoti mīlēja sportu. Ar viņu kopā sēdēt bija gods. Kopumā klasē mācījāmie 32 skolēni, bijām dažādi, tomēr draudzīgi. Visi skolēni jau bija sasēdušies, kad precīzi deviņos vērās durvis un ienāca skolotāja: "Labdien, skolēni! Mani sauc Maija Ziedkalne, esmu jūsu klases audzinātāja. Vēlos jūs apsveikt ar jauno mācību gadu un novēlēt jums visiem labas sekmes!" Tad visi kopā devāmies uz svinīgo daļu, kur visa skola sanāca kopā. Mazajā skoliņā biju nomācījies divus gadus, bet trešo un ceturto jau šeit – jaunajā skolā, tāpēc jutos droši un pārlicināti. "Iepriekšējais audzinātājs Emīls Līnis mani, palaidnieku, bija izturējis, kā būs ar šo Ziedkalni?" domāju svinību laikā.

Es tiešām nezinu kādēļ, bet katru rītu, kad skolotāja ienāca klasē un sasveicinājās, es vienmēr ļoti skaļi smējos – laikam jau gribēju

sev pievērst klasesbiedru uzmanību. Skolotājai apnika, un viņa teica, ka vedīšot mani pie ārsta. Tad gan es nobijos – ja nu patiešām esmu slims? Manas bailes no dakteriem bija tik lielas un patiesas, ka apsolīju skolotājai nekad vairs netraucēt stundas un nesmieties. Skolotāja man noticēja, un es turēju goda vārdu. Maija Ziedkalne mācīja algebru un ģeometriju, viņas stundas bija interesantas. Ja kaut kas palika neskaidrs, tad viņa man mācīja arī pēc stundām – tik ilgi, kamēr sapratu. Par skolotājas atvēlēto laiku joprojām esmu pateicīgs. Tomēr smiekli man nepārgāja, un es smējos citās stundās, visvairāk un skaļāk pie skolotājas Maijas Ziedkalnes.

Man patika klasesbiedrene Zaiga. Viņai pār pleciem bija garas matu pīnes, un viņa vienmēr izskatījās skaista. Starpbrīdī, kad kopā veicām dežuranta pienākumus un klasē bijām divi vien, Zaiga it kā nejauši atpina garās bizes. Es kārtēju klasi, bet viņa ķemmējās un neko nedarīja. Taču viņa izskatījās tik skaista – kā īsta pasaku princese! Es neizturēju un pieskāros Zaigas plīvojošajiem matiem, bet viņa centās atgrūst manu roku. Aiz pārsteiguma un dusmām ieķēros matos vēl ciešāk, pavisam, pavisam cieši... Zaiga skurinājās un spiedza, līdz sāka raudāt aiz sāpēm. Kad beidzot palaidu viņas matus vaļīgāk, manos sakrampētajos pirkstos palika garas matu šķipsnas. Es meiteni mierināju un atvainojos, teicu, ka tiešām tā negribēju, bet viņa tikai izrādīja emocijas līdz asarām. Kad ienāca skolotāja Freimane, sabijos ne pa jokam. Viņa uzreiz pamanīja Zaigas asaras, kas nebeidza plūst. Zaiga uzreiz stāstīja, ka esmu viņu rāvis aiz matiem, bet es pārdzīvoju par notikušo un skaidroju skolotājai Freimanei, ka neko sliktu negribēju, nezināju, ka Zaigai tā sāpēs – tas viss gadījās neapdomīgi! Skolotāja mudināja, lai atvainojos. Es britiņu minstinājos, bet tad lūdzu piedošānu no sirds – Zaiga, tu vairs neesi dusmīga? Vai piedevi? Jā, šoreiz piedošu, taču turpmāk esi uzmanīgāks... Paldies, tev, Zaiga, es vairs tā nedarīšu... Tajā reizē viss nokārtojās, taču par paibērniņu man nesanāca kļūt. Ik pa brīdim kaut kas līdzīgs gadījās, taču tas nebija no ļauna prāta. Skolotāji arī mani gan rāja, gan slavēja, kas bija īpaši patīkami. Uzslavas vislabāk mācēja izteikt skolotāja Rasma Lakstīgala, tas ļoti glaimoja un

palīdzēja noticēt, ka nekāds razbainieks neesmu. Režisore Lūcija Zaicīte savukārt atklāja manu teātra spēlēšanas prieku – man patika pārgērbties un pārtapt par kādu citu, patika visus smīdināt un izraisīt dažādas emocijas. Spēlējot uz skatuves, varēja ļaut sev pilnu vaļu, tur nekas nevarēja būt par traku. Mana pirmā loma gan nepavisam nebija galvenā, taču spēles prieku tas nemazināja – biju viens no Sniegbaltītes septiņiem rūķīšiem! Parūkas likt man patika arī turpmāk, tāpat kā pucēties. Vienai klasesbiedrenei bija ārzemju “Burdas”, es tās pētīju kā pielipis! Man vienmēr ir patikuši saposušies cilvēki, bet toreiz tā bija vesela revolūcija... Ieraudzījis, ka vīriešiem kājās ir baltas zeķītes, es griezu galus no sieviešu zeķēm, jo nekā tāda jau mums veikalos nebija! Visi teica, ka esmu dulls, bet man patika atšķirties. No visas sirds es tiecos pēc kaut kā skaista, tāla un nezināma, tikai nezināju, kur tas ir atrodams.

Tā nu pagāja mana bērnība – skrienot pa Sabiles bruģētajām ieliņām, pa Rausmaņa lielo kalnu, Sabiles pilskalnu un Pilskalna jeb “cūku” ielu. Nezinu, kāpēc to šādi apsaukāja, bet tā mēs to saucām. Pa šo mazo, šauru ieliņu mēs ziemā laidāmieš lejā no viena gala līdz otram, iesēdušies lielās zirgu kamanās – tas tik bija jautri! Mašīnas, kas apdraudētu mūsu ziemas priekus, tolaik Sabiles ielās bija liels retums. Atceros tikai vienu automašīnu, kas piederēja Zariņam. Nezinu, par ko viņš strādāja, bet ģimene viņam bija – sieva, dēls un meita. Viņa sieva ar rokām mazgāja veikala halātus, un tie vienmēr bija balti kā sniegs. Kad pircēji veikalā stāvēja rindā pēc svaigām smalkmaizītēm, tad varēja redzēt, kā tās turpat blakus ceptuvē tiek gatavotas. Bieži no šīs rindas novēroju, kā ceptuvē tiek ienesta liela soma ar tīriem un baltiem halātiem, bet netīrie un saņurcītie tiek atdoti vietā. Tos visus mazgāja tā Zariņa sieva, kuram vienīgajam bija mašīna.

Izslaiduma sapnis

Tā nu paskrēja bērnības un jaunības gadi, no kuriem paliek vien atmiņas. Tās sajūtas aizmirst nav iespējams un nav arī nekādas vajadzības, jo tie bija patiesi un skaisti mirkļi. Arī tad, ja reizēm sagādāja sāpes vai vilšanos.

Pienāca diena, kad bērnības draudzenes Austras un Melita bija jau izaugušas un uzaicināja mani uz savu izslaidumu. Austras ieminējās, ka viņai uz izslaidumu atbrauks radnieks no Jelgavas, kuram Sabilē neviena cita paziņas nav. Man savukārt nebija ne draugu, ne paziņu no citām pilsētām ārpus Sabiles, tāpēc es uzreiz piekritu Austras priekšlikumam pakavēt viņas radniekam laiku. Man tas likās interesanti, es no visas sirds tiecos uzzināt vairāk, saprast, kā mana vecuma jaunieši dzīvo citur.

Tā nu pienāca Austras izslaiduma diena, kas bija īpaši saulaina un daudzsološa. Jau agrā rītā sapucējos, uzvilku uzvalku un baltu kreklu, paņēmu no vāzes iepriekšējā dienā sarūpētos ziedus un ar smaidu uz lūpām devos ceļā. Saules stari laida saules zaķīšus, ceriņi ziedēja, un to reibinošais aromāts bija piepildījis visu apkārtni. Atceros, kā ostiju vienu violeto krūmu pēc otra un kļuvu arvien liksmāks. Likās, ka Sabile ir brīnišķīgi skaista un tikpat pozitīvi lādētai jābūt arī nākotnei. Man, jauneklim, šķita, ka šī diena nekad nebeigsies – gan tāpēc, ka bija tik skaista, gan tāpēc, ka ar nepacietību gaidīju izslaiduma ballīti un iepazīšanos ar Austras radnieku no tālās Jelgavas.

Ieejot skolas zālē, mani pārņēma neparasti svinīga sajūta. Zāles priekšā pie skatuves bija nolikts garš galds, pie tā sēdēja skolas direktors un klases audzinātājas, bet pretī bija izkārtājušies skolas absolventi, viņu vecāki, draugi un paziņas. Visi bija sapucējušies ar ziediem vai dāvanām rokās. Es, apmulsis jauneklis, apsēdos brīvā vietā un pārsteigts lūkojos apkārt. Drīz, kā jau solījusi, Austras mani

ie pazīstināja ar savu radnieku. Viņš bija ģērbies elegantā uzvalkā un baltajā *vadolazkā*, kas tajā sezonā bija modes klieziens. Biju patiesi priecīgs iepazīties. Uzreiz atradām kopīgu valodu, bet saistošā saruna drīz bija jāpārtrauc, jaskolas direktors sāka oficiālo runu. Mēs apsveicām Austru un gaidījām vakara turpinājumu.

Pēc svinīgās daļas sākās balle – tika spēlēta deju mūzika, un dejotāji nelika uz sevi gaidīt. Arī mēs ar jauno draugu Uldi bijām labi kavalieri un uzlūdzām vairākas absolventes. Visam cauri vijās smieklī un sarunas – gan ar Austru un Melitu, gan ar Austras radnieku. Vakars pārgāja naktī un ielga līdz pat agram rītam. Kad pienāca laiks atvadīties, šķirties nemaz negribējās. Ar Melitu spriedām, ka vajadzētu Uldim parādīt Sabiles pilsētu un apkārtni, lai gan šaubījāmies, vai Austrā tam piekritīs. Domājām – nākamajā dienā pēc izlaiduma visi būs paguruši, taču jaunais draugs apgalvoja, ka būšot gatavs ar mums doties ceļā. Apsolīju, ka divos dienā būšu klāt.

Pēc izlaiduma ballītes miegs nāca ļoti, nolikos gulēt un aizmigu uzreiz. Naktsmierā redzu sapni, ka sēžu zirga mugurā un jāju pa pļavu, kurā zied puķes. Zāle ir zaļa jo zaļa. Es tuvojos kalnam. Pie kalna zirgs apstājas, es nokāpju no zirga muguras un skatos apkārt cerībā ieraudzīt kādu cilvēku. Neviena apkārt nebija, un es aiz bailēm iekliezjos. Tai pašā brīdī pamodos. Blakus pie gultas sēdēja tante Kate un mani mīrināja. “Tu esi slims, murgoji, miegā runāji, sauci palīgā,” viņa teica. Es taisnojos, ka redzēju sapni, dzīvoju tam līdzī. “Vai tu zini, ka sapņi pasaka nākotni?” tante mani vedināja sapni izstāstīt, bet es biju tik noguris, ka apvēlos un gulēju tālāk.

Kad atvēru acis, saule jau bija augstu debesīs. No virtuves puses smaržoja pēc ceptas gaļas un brūnganiem kartupeļiem. Es kāri cēlos ēst. Kad apsēdos pie galda, sapratu, ka tante grib dzirdēt manu redzēto sapni. Tā nu ēdu un stāstīju, bet pēc tam klausījos, ko tas nozīmē. “Zirgs sapnī ir cilvēks, kas tev kļuvis tuvs. Zaļa pļava un ziedošas puķes nozīmē, ka tev kopā ar to cilvēku būs patīkami un labi, bet tas, ka zirgam vairs nebija ceļš, kur tālāk skriet, jo pretī bija kalns, tas nozīmē, ka nav lemts ar šo cilvēku ilgi būt kopā,” tante Kate skaidroja manu sapni, bet es to neņēmu īpaši nopietni. Taču tante

neatļaidās, teica, ka runa nav tikai par attiecībām ar meitenēm, bet arī par draugiem.

Kad gāju ciemos, pie sevis vēl apdomāju gan redzēto sapni, gan tantes skaidrojumu, tomēr visas nelāgās domas atvairīju. Draugi mani priecīgi sagaidīja. Viņi dzēra brīnišķīgi smaržojošu kafiju un teica, ka esot mani gaidījuši, aicināja pievienoties. Uz galda bija uzlikti dažādi kārumi. Malkojām kafiju un sarunājāmies. Bija arī saldējums, ko mūsu mazpilsētā reti varēja nopirkt. Runājām par izlaidumu un nākotnes plāniem, laiks paskrēja nemanot. Jau grasījos iet mājās, kad Uldis piedāvāja uzpīpēt pa cigaretei. Es piekritu, un arī Austra ar Melitu pievienojās. Uldis mums pasniedza "Rīgas" paciņu, un mēs katrs paņēmām pavienai cigaretei. Sarunas raisījās arvien labāk. Nospriedām, ka pienācis laiks mūsu tālajam viesim izrādīt pilsētu. Ierosināju aiziet uz pilskalnu, jo no tā var pārredzēt gan Sabili, gan Rambulīti, kas atrodas Abavas kreisajā krastā aiz tilta. Tā arī izdarījām, un pastaiga izvērtās ļoti jauka. Staigājot pa Sabiles pilskalnu un Vīna klanu, laiks aizritēja tik ātri, ka pat nepamanījām, kā pienāk vakars. Viņi vēl gribēja pastaigu turpināt, bet es tomēr atvadījos. Paskaidroju, ka nevēlos satraukt Omi, ka man vēl viņai jāpalīdz mājas darbos, jo tante strādā fabrikā, bet tur brīvdienu nav. Draugi izrādīja sapratni. Atvadoties saņēmām uzaicinājumu – pēc mēneša būt ciemos pie Austras, jo tad arī Uldis būs atbraucis ciemos. Tas būtu jauki – atkal redzēties un kopīgi pavadīt laiku, nospriedām visi kopā. "Man bija patīkami iepazīt Sabili, uzzināt par cilvēkiem, iepazīties ar dažādiem kultūras un vēstures notikumiem," sacīja Uldis, "ļoti daudz ko dzirdēju pirmo reizi." Mēs atvadījāmies. "Labi, tad jau līdz nākamajai reizei – pēc mēneša," abi sarokojāmies un devāmies katrs uz savu pusi.

Katrs uz savu pusi

Tā pagāja dienas un nedēļas, līdz kādu dienu, ejot uz veikalu, satiku Austru. Izrādās, ka Uldis, kā pirms mēneša solījis, bija ieradies Sabilē. Biju priecīgs, tomēr jutos neomulīgi, jo biju bez liekas kapeikas, tomēr sarunājām, ka pēc divām stundām tiekamies. Mans satraukums bija neizmērāms, jo tomēr Mēs, sabilnieki, esam vienkāršāka tauta. Mums ir sava izruna un provinces manieres. Nezināju, kā tas izskatās no malas, vai esam pietiekoši cienīgi iebraucēju acīs. Biju tik satraucies, ka Ome to pamanīja, vajadzēja pastāstīt par savām bažām. Man likās, ka tas ir liels notikums, ka es, puisis no vienkāršas čigānu ģimenes, satiekos ar inteligentu cilvēku no citas pilsētas... Nezināju, kā uzvesties, bet Ome mani pārliecināja justies brīvi, teica, ka nav par ko kaunēties. Devos ciemos tāds kā biju – vienkāršs, atklāts, ar savu pārliecību un paplānu maciņu kabatā.

Atvēru durvis un ar visiem braši sasveicinājos. Izskatījās, ka draugi priecājas mani redzēt. Austrā smaidīja un piedāvāja man kafiju un maizītes. Draudzīgās sarunas gaitā izskanēja doma, ka vakaru varētu pavadīt kādā Sabiles krodziņā, bet diemžēl Sabilē un tās tuvumā nekā atbilstoša nebija. Pēc atvadīšanās no draugiem ieminējos, ka no rudens mācīšos vakarskolas desmitajā klasē un strādāšu Sabiles "Somdarī", lai nopelnītu naudu. Kad pabeigšu pēdējo, vienpadsmito, klasi, tad turpināšu mācības tirdzniecības jomā Talsos. Likās, ka Uldis manu izvēli novērtē atzinīgi. Parunājām vēl par draugiem, par šo un to, akcentējot redzēto sapni, ka īsteni draugi dzīvē ir retums, parasti cilvēki viegli pagriež muguru, un draudzība pazūd. Sarunās laiks pagāja ātri, pulkstenis jau sita astoņi vakarā, atvadoties no draugiem, devos uz mājas pusi.

Noskaņa man bija pacilāta, likās – nākotne var būt tikai skaista. Man patika laba atpūta, tai ir vajadzīga nauda, bet es taču strādāšu,

un nauda būs! Mani pārņēma domas, ka visa mana iepriekšējā dzīve ir bijusi līdzīga šodienai. Ilgoties pēc tikšanās ar kādu, kas nav no mūsu pilsētiņas, sagaidīt to, sapucēties, justies skaisti un eleganti, aši izlemt un doties ceļā, priecāties par dzīvi, baudīt to, dalīties savās izjūtās... Jau toreiz sapratu, ka manī ir aizraujoša kāre pēc piedzīvojumiem, kas neiet un noteikti arī neies mazumā. Tas nekas, ka esam atšķirīgi, ka Uldis nekad nekāps uz skatuves kā es, bet es nekad no laba prāta neiešu uz treniņiem sporta zālē... Apcerēju, ka mēs abi esam uzauguši vienā laikā, bet katrs savā ģimenē, pilsētā un apstākļos. Es jutu, ka viņš ir no citas kultūras, ka viņam ir tāds kā pilsētnieka pārākums, ka viņš ir vairāk redzējis dzīvē. Viņam ir citādāka valoda un humora izjūta. Viņš nerunāja daudz, bet katrs vārds bija inteligentāk izteikts. Nevaru teikt, ka jutos kaut kādā veidā zemāks vai sliktāks, nē. Taču skatījos viņā kā vēstnesī no citas vides, kur dzīve ir daudz interesantāka, pilnīgāka, piedzīvojumiem bagātāka... Tāda, kur arī es gribētu nokļūt. Jā, jutu, ka Sabilē man ir par šauru, ka gribu iepazīt ko vairāk.

Pēc šī vakara es savas domas vērtēju visai augstu, ticēju, ka katram ir savs liktenis un sava vieta šajā pasaulē. Taču tagad es vairāk klausījos citā un sapratu, ka dzīvē ir daudz, daudz taku, arī bīstamu un sāpīgu, bet tik un tā vilinošu... Tas vakars manī iededza ilgas pēc izraušanās un vēlmi būt līdzvērtīgam ar citiem – gudriem, kulturāliem, pieredzējušiem, turīgiem. Sapratu, ka pašam ir jākustas. Vispirms līdz Talsiem, tad tālāk...

Tajā vasarā pieteicos vakara vidusskolā un uzreiz aizgāju uz "Somdari", kurā mani bez vārda runas pieņēma darbā. Trīs mēnešus es biju māceklis un ieguvu otrās klases šuvēja kvalifikāciju. Darbs nebija grūts, bet mana sirds ticās citur. Daudz vairāk mani interesēja sabiedriskā dzīve, kas padomju laikos bija visai aktīva un tika dažādi stimulēta. "Somdarim" bija savs klubs, un tajā bieži tika rīkoti kultūras vakari. Tie nebija šādi tādi, bet gan visaugstākajā līmenī – strādniekiem tolaik pienācās vislabākais. Brauca tā laika populārākie estrādes dziedātāji – Māra Krievkalne, Ojārs Grīnbergs, Zigfrīds Račiņš un citi. Mēs ar darba kolēģiem tādās reizēs sēdējam

pie viena galdiņa. Klausījāmie priekšnesumus, triecām jokus un jautri pavadījām vakarus. Vakarskola līdz ar to nedaudz palika novārtā – nespēju to regulāri apmeklēt, jo skatuves un ekrāna kārdinājumu bija pārāk daudz. Paralēli “Somdara” klubam, vilināja arī pilsētas kinoteātris – filmu bija labas, visas gribējās redzēt, un man arvien biežāk sanāca nokavēt mācības.

Rudens pagāja ātri. No rītiem uz darbu, vakarā uz kādu pasākumu vai skolu, un attapos, ka Jaunais gads jau klauvē pie durvīm. Pēc Jaunā gada karnevāla es aizgāju ciemos pie Austras ģimenes. Viņa apjautājās, vai es braukšu uz Ulda jubileju. Protams, ka braukšu, es lepmi atteicu, kaut draugs pats mani nebija ielūdzis. Pēc Jaunā gada karnevāla te visa jautrība pierima. Skolā bija brīvlaiks, atlika tikai darbs, bet sestdiena un svētdiena bija brīva. Tā kā – tikai uz priekšu, draugi, drošināju citus un sevi.

Meitenes uz Jelgavu aizbrauca dienu ātrāk, bet es tieši jubilejas dienā. Drauga adresi es zināju. Gāju normālā solī un bez bailēm, jo drauga vecāki mani jau pazina. Ieejot mājā, priekšā bija tikai draudzenes un dzēra kafiju. Atzinos, ka ceļš vienam bija visai tāls un garlaicīgs, nebija, ar ko parunāt. Nu, jā, ziemā ceļš ir nogurdinošs, visapkārt tikai balts sniegs, viņas piekrita. Pasniegušas man tēju un uzkodas, draudzenes pavēstīja, ka Ulda dzimšanas diena tiks svinēta restorānā “Lielupe”. Es piepeši pavisam samulsu un sarāvos, gandrīz izlēju tējas tasīti – tik uztraucies biju. Man palika neērti no domām, kādā neveiklā situācijā esmu nokļuvis, nebiju taču personiski uzaicināts. Noteikti būs daudz viesu, noprasīju meitenēm. Kādi desmit, vienpadsmit – viņas atbildēja. Es tikmēr saņēmos, apvaldīju satraukumu. Nekas, es māku gan mīlēt, gan zaudēt un klusu ciest, pie sevis nodomāju. Drauga vecāki bija aizgājuši rezervēt galdu, bet Uldis vēl Rīgā. Meitenes juta manu satraukumu un piedāvāja pēc ceļa ieiet dušā nomazgāties. Būsi ņiprāks, viņas teica. Ar lielāko prieku izmantoju iespēju, jo ceļš tik tiešam bija tāls un nogurdinošs, bet situācija prasīja saņemties. Nomazgājos, saposos un palūdzu meitenēm pagatavot man smaržīgo pupiņu kafiju. Zināju, ka šajā mājā nekā netrūkst. Apsēdos klubkrēslā un ar baudu malkoju,

centos nomierināt nervus. Nezināju, kas mani šovakar vēl sagaida un kā ar cieņu izturēties.

Durvis atvērās un ienāca Uldis ar vecākiem. Visi esam kopā, un astoņos vakarā mums jābūt restorānā "Lielupe", vecāki rezumēja situāciju. Pulksten astoņos mēs jau bijām restorānā "Lielupe" – tik smalkā vietā, kādā vēl nekad nebiju spēris kāju. Zāle bija plaša, galdu daudz, visi baltiem galdautiem un smalki servēti, gaismas atstaroja tieši uz galdiņiem, spēlēja dzīvā mūzika, un daži restorāna apmeklētāji zāles vidū jau dejoja. Mūsu galds bija pretī orķestrim, tā vidū bija nolikta vāze ar baltām rozēm. Tās bija skaistas un smaržoja pat no tālienes, ziemas vidū man tas likās īsts brīnums. Galds bija bagātīgi servēts ar dažādiem cienastiem. Mana sajūta bija dīvaina, bija dažādi kārumi, kurus es tolaik, sešdesmito gadu beigās, nebiju ne veikalā redzējis, ne pagaršojis – "Asorti" konfekšu kastes, šampanietis, zefīri... Es gan priecājos, gan jutos ne īsti savā vidē. Sapratu, ka šie cilvēki var to atļauties, var sevi palutināt. Kad apsēdāmies pie galda, atnāca arī citi viesi un apsveica jubilāru. Tie visi bija man sveši cilvēki. Labi, ka sēdēju blakus ar draudzenēm. Mēs klausījāmies mūziku, vēlāk es viņas uzlūdzu uz deju – vispirms vienu, tad otru. Atzinos, ka nejūtos visai labi, jo mūsu draugs šovakar tāds nerunīgs un savādāks, vēss pret mums kļuvis. Jā, tev taisnība, draudzenes piekrita.

Ar draudzenēm jutāmies brīvi, dejojām, našļojāmies un dzērām šampanieti. Viņas mani centās atvēsināt un mierināt, aicinot baudīt šo vakaru un par rītdienu nedomāt. Tā arī darījām. Piecēlos agri, klusiņām pamodināju vienu no meitenēm un pateicu, ka braucu prom. Kāpēc tik agri, kas noticis, viņa brīnījās. Es strikti atteicos no brokastīm un devos prom. Lūdzu pateikties mājas saimniekiem par laipno uzņemšanu un ar smagu sirdi izgāju no drauga mājām. Neatvadījos un zināju, ka nekad te vairs neatgriezīšos.

Nopirku biļeti uz Stendi. Līdz vilciena pienākšanai vēl bija kāds laiciņš. Lai aizdzītu miegu, iegāju bufetē iedzert kafiju. Tur negaidīti satiku vēl kādu jaunekli, kas arī bija uz drauga jubileju. Kur tu tik agri brauksi? – viņš brīnījās. Kāpēc nepaliki pa nakti pie

Ulda? Viņš paņēma krēslu no cita galdiņa, aicināja apsēsties un pie reizes piedāvāja izmaksāt alu. Nē, paldies, es lepni atteicos un pasūtīju sev tasīti kafijas. Man bija skumji, bet nebija kam izstāstīt savas bēdas. Dzirdēju vien, ka radio paziņo – pienāk vilciens Rīga – Ventspils, esiet uzmanīgi uz platformas... Labi, zēni, man laiks iet, varbūt kādreiz tiksimies, teicu un atvadījos. To es izteicu aiz pieklājības, zināju, ka mūsu ceļi nekad nekrustosies. Man pat nebija interese iegaumēt viņu vārdus... Izejot no bufetes, man prātā ienāca skumīgas vārsmas: *Mazajā stacijas telpā drūzmējas ļaudis, uz perona iet. Projām, projām tu, zudušais draugs, projām, projām, ko kavēties tu...*

Vilciens padeva spalgu signālu, es pārtraucu skumīgo vārdu plūsmu un redzēju, ka vilciens kā melna čūska traucas arvien tuvāk un tuvāk. Vilciens bremsēja un apstājās, man reiba galva. Parādīju biļeti konduktoram, viņš laipni smaidīja. Līdz Stendei? Iekāpu vilcienā, apsēdos pie loga. Vilciens lēnām uzņēma gaitu. Atspiedu galvu pret logu un iegrimu dziļās pārdomās. Sāpes maina cilvēkus. Man retāk jāuzticas citiem. Nedrīkst nevienam sev pielaist pārāk tuvu. Visi cilvēki mani sāpinās, man tikai jāizvēlas, kura dēļ ir vērts ciest. Bagātība – tā nav ne nauda, ne mašīnas. Bagātība ir ģimene un uzticami draugi. Es dzīvošu savu dzīvi tā, kā es to vēlos, kā es saprotu jūtas un darbus. Nodevībai tur nav vietas.

Nevarēju saprast, vai smejos aiz prieka vai skumjām, bet es tiešām to darīju skaļi. Blakus sēdētāji vērās manī lielām acīm. Viņi, šķiet, nodomāja, ka esmu nepieskaitāms. Viss ir beidzies. Ideāli sabrukušī. Kā lai es atkal uzticos cilvēkiem? Manas sāpīgās domas pārtrauca konduktora balss – nākošā pietura Stende!

Ar autobusu aizbraucu līdz Sabilei. Mājās mani sagaidīja Ome un tante, kuras abas man nolasīja morāli. Es tajā neiedziļinājos, nomazgājos un likos gulēt. Atmosferā, paskatījos pulkstenī, kas rādīja trīs pēcpusdienā. Ilgi gan biju nogulējis! Tante pagatavoja pusdienas un mudināja mani paēst. Ar baudu notiesāju maltīti un no sirds atzinos, kanekur nav tik labi kā mājās. Paies laiks un viss nokārtosies, teicu pats sev. Galvenais, man ir darbs un mācības.

Nekādi draugi! Jāpievēršas vairāk mācībām, pats sev iegalvoju. Esmu stiprs! Jā, mani plosa dziļas pretrunas. Es baidos no vientulības, bet pats to sev izvēlos. Labāk vientulība, nekā nepatiesi draugi...

Ar draudzenēm reizi pa reizei braucām uz Rīgu. Kultūras namā "Draudzība" dziedāja Andrejs Lihtenbergs, arī Lielajā ģildē bija jauki sarīkojumi. Mēs baudījām mūziku, labi pavadījām laiku, bet nekad nepieminējām mūsu kopīgo draugu Uldi. Kad vakarskolas skolotāja man pasniedza diplomu, tad viņa man sacīja viedus vārdus – "Draugs, izvēlies ceļu, pa kuru tu gribēsi braukt! Būs grūti, bet rokas ir stipras, tās strādāt un cīnīties māc, lai pašā visgrūtākā brīdī Tev uzvara plaukst!" Sapratu, ka dzīvē varu paļauties tikai pats uz sevi.

Ceļš uz armiju

Strādādams “Somdarī”, neklātienē mācījos arī “Talsu tirdzniecībā”, apguvu praktiskās iemaņas padomju tirdzniecības sistēmā. Šajā laikā daudz ceļojām, jo arodbiedrības bija spēcīgas un tās sedza visus izdevumus. Pabijām slavenākajos Krimas kūrortos – Sevastopolē, Jaltā, Sočos, Minerālņije Vodi, braucām ekskursijās uz kaimiņu republikām. Nezinu kāpēc, bet vienmēr, kad devos ceļojumos, ap sirdi man bija skumji. Uz āru to neizrādīju, biju atradis savu veidu, kā izdzīvot sabiedrībā – visu laiku smaidīju un skaļi smējos. Var jau būt, ka kādam likos kā āksts, taču es vismaz neiedzīvojos ienaidniekos. Smieklu aizsegā es domāju par turpmākajiem mūža gadiem. Mēģināšu būt laimīgs, pats sev iegalvoju. Pienāks laiks, būs ģimene – sieva, bērni, uzcelšu māju un iestādīšu koku, visapkārt mājai būs dobes ar brīnišķīgām puķēm... Mēs dzīvojām grūtos apstākļos, tomēr, pateicoties Omei un tantei, es izaugu. Tagad mana kārta palīdzēt pašam sev un ģimenei. Jau toreiz biju pateicīgs Omei, kura pat visgrūtākajos mirkļos centās radīt svētku noskaņu, un tas viņai izdevās. Biju vēl pavisam jauns, taču spēju novērtēt, ka katrs mirklis dzīvē ir svarīgs. Nav būtiski – tas nes laimīvai nelaimi, tik un tā – katru brīdi tava dzīves pieredze un tu pats kļūsti bagātāks, domāju pie sevis un centos šo pārlicību īstenot dzīvē. Gribēju to padarīt krāšņāku, interesantāku, priecīgāku...

“Somdara” laikā uzņēmuma kluba vadītāja man piedāvāja darboties uz skatuves. Tur priekšā visi bija jau pazīstami cilvēki. Arī kluba vadītāju pazinu no Sabiles kultūras nama, kur savukārt režisore bija Lūcija Zaicīte. Visi bija savējie, tāpēc piedāvājumu pieņēmu un nokļuvu uz skatuves.

Mana lielākā uzdrošināšanās bija, kad pieņēmu kluba vadītājas ideju spēlēt sieviešu lomu – tajos gados tas nebija pieņemts!

Sākumā biju šokā, bet beigās noriskēju un pieņēmu izaicinājumu. Man bija tāds kostīms, grims un parūka ar blondām bizēm, ka neviens mani nepazina un es varēju justies pavisam atraisīti. Kad beidzās pēdējais uznāciens, es tomēr noņēmu parūku, un zāle mani atpazīna. Tad skanēja ovācijas – malacis, malacis... Es steigšus skrēju no skatuves lejā, jo man tas bija kā uz galvas uzliets ūdens spainis – nesapratu, vai atsaucība ir īsta vai izsmejoša. Darbā par to vien runāja, kolēģi smējās un teica paldies, līdz noticēju, ka atzinība ir pelnīta. Arī režisore Ina Valtere pārliecināja, ka esmu notēlojis spīdoši, un galu galā es pats tam noticēju.

Man bija divdesmit trīs gadi, kad 1976. gadā nokārtoju eksāmenus "Talsu tirdzniecības pārvaldē" un sāku strādāt Sabiles ēdnīcā par bufetes vadītāju – tas man patika daudz labāk par darbu "Somdari". Biju vai izlikos sabiedrisks, ar lielu pašatdevi turpināju darboties pašdarbībā. Kultūras nams man bija kā otrās mājas. To vadīja brīnišķīgā Ina Valtere. Iepazinos ar lieliskiem aktieriem, papildus teātrim pieteicos arī tautisko deju kolektīvā. Pa dienu darbs bufetē, vakaros mēģinājumi – dzīve bija iegājusi noteiktās sliedēs un tā arī ritēja. Man nebija prātā bijušie pārdzīvojumi, domāju tikai par to, kas būs. Tie vairāk bija sapņi, tādi īsi uzplaiksnījumi, jo reālo dzīvi aizņēma darbs pa dienu un skatuve vakarā.

Protams, ka par dienestu armijā zināju, tomēr pavēste likās negaidīta. Tā mani pārsteidza un vienlaikus atvieglāja – darbs bufetē un darbošanās uz skatuves jau bija kļuvuši par rutīnu. Paziņojumu no kara komisariāta saņēmu 1973. gada oktobrī. Tas bija lakonisks – 21. novembrī pulksten astoņos vakarā man jāierodas komisariātā, lai dotos Padomju armijas kara dienestā. Līdzī nēmami vien personiskās higiēnas piederumi... Es sapratu, ka brīvība ir zudusi, bet žēloties nav nozīmes. Stāšos pretī dzīves grūtībām, ļaušos armijas disciplīnai, komandām, ko nekad līdz šim nebiju ne dzirdējis, ne klausījis... Zināju, ka dienests būs skarbs, bet nosolījos sev, ka ļaunu neturēšu un uz pasauli neapvainošos. Stiprināju sevi ar pārliecību, ka spēšu atrast sevī iekšējo gara spēku un piepildīšu sirdi ar labo. Domāju – mana dzīve nav bijusi vienkārša, bet es darīju

visu, kas bija manos spēkos, lai mainītu to uz labu. Biju saskāries gan ar grūtībām, gan pārdzīvojumiem, un tas mani stiprināja. Jutos gatavs jaunai cīņai, jauniem apstākļiem, kur par sevi būs jāpastāv. Jā, norūdījies!

Uztvēru to kā jaunu lappusi savā dzīvē, kā izaicinājumu uz nezināmu cīņu gan ar apstākļiem, gan pašam ar sevi. Domāju – savas jaunības gados esmu patiesi dzīvojis, mīlējis, zaudējis, uzticējies un sāpināts, pielāvis dzīves kļūdas, bet no tā visa esmu mācījies! Mans dzīves vilciens trauksies tālu jo tālu, un es nezinu, kur tas apstāsies. Man armijā būs jāiemācās atbildība un disciplīna, kas paliks uz mūžu. No manas dzīves uz ilgāku laiku aizies skatuve, radi, draugi.

Pienāca diena, kad tēvs savās mājās sarīkoja man atvadu ballīti. Tā bija plaša un jautra. Visi radi, pat vecaistēvs no Jūrmalas atbrauca, daudz jauniešu, ar kuriem arī iepriekš bija pavadīti daudzi jautri vakari. Par došanos armijā es tiešām nebiju bēdīgs. Varbūt vienu mirkli dzīve jau bija kļuvusi garlaicīga... Tāpēc man gribējās pārmaiņas, tāpēc biju atvērts visam, kas nāks.

Kad pulkstenis rādīja seši un trīsdesmit minūtes, es sapratu, ka laiks ir pienācis. Sametu somā mantas, aizvēru rāvējslēdzēju, piegāju pie galda, paņēmu glāzīti un uzsaucu tostus tēvam, mātei, brāļiem, mātai un ciemiņiem. No saviļņojuma man tajā brīdī nobira asaras un uzreiz palika kauns, ka nevarēju tās noturēt. Mani pārņēma jūtu uzplūds pret tēvu – viņš mani vienmēr pamācīja, gan lutināja, gan bāra, ka nepareizi dzīvoju... Uz to es vienmēr atbildēju, ka es esmu jauns, man jūra līdz ceļiem... Bet es vienmēr zināju, ka tēvs ir blakus, ka palīdzēs, bet tagad tā vairs nebūs – armijā varēšu paļauties tikai uz sevi. Visi iedzērām, es ātri saņēmos un septiņos vakarā man bija pakaļ mašīna, kas vedīs uz Talsu kara komisariātu – to man bija sarunājis tēvs.

Kara komisariātā pamanīju vēl vienu sabilnieku, kas pavēsti bija saņēmis pirms nedēļas. Sarunājām turēties kopā, būs jautrāk... Talsos mūs izsauca pēc uzvārdiem un mūzikas pavadībā ar spriganu maršu aizveda uz Rīgu. No rīta vēl bija jāiziet ārsta komisija, kas

ātri atzina – derīgs. Vispirms mūs aizveda uz dušām, pēc tam uz kazarmām. Pārnakšņojām tikai vienu nakti, un tad mūs aizveda uz lidostu. Mums nebija ne jausmas, uz kuriem dosimies, prasīt nevienam neuzdrošinājāmies. Lidojām jau apmēram stundu, kad piecēlās oficiers ar zvaigznītēm uz uzpleciem un paziņoja, ka pēc kāda laika nolaidīsimies Murmanskā, kur mūs sagaidīs transports un aizvedīs līdz Severamorskas kara bāzei – tur mūs visus izdalīšot pa armijas daļām. Klausījāmies un gaidījām, kā tas viss izskatīsies dzīvē.

Izkāpjot ārā, uzreiz sajutu bargo ziemeņu un nožēloju, ka biju uzvilcis plāno vējjaku. Braucot cauri Murmanskas pilsētai, nekas nebija redzams – visu laiku sniga sniegs. Pat tur, kur dega laternas, redzams bija vien nepārtraukti krītošas sniega pārslas. Mēs braucām pietiekoši ilgi un pat nemanījām brīdi, kad ie braucām Severamorskas kara daļā. Visapkārt bija tik tumša nakts un tik daudz sniega, ka pat nevarēja saskatīt kazarmas. “Ar mums būs cauri,” ierunājās mans paziņa. “Ko tu, viss būs labi – par mums tagad domās valsts vīri, esam viņu pakļautībā, mums tikai jāizpilda viņu komandas un jāievēro disciplīna,” es turējos pretī. Oficiers nokomandēja sastāties divās kolonās un – soļos marš! Jā, pa divi mēs sastājāmies, bet no soļošanas gan nekas jēdzīgs nesanāca – nebijām mācījušies, sniegs visapkārt, zobs uz zoba neturas... Mēs vienkārši gājām tur, kur mums lika. Beidzot ievada kazarmās un atkal nokomandēja stāvēt rindā pa divi. Mūs sauca pēc uzvārdiem, visiembija jāatsaucas. Tad mums ierādīja gulvietas, un mēs nokritām tajās kā sisti. No rīta sešos atskanēja zvans un oficiera balss izkļiedza – četrdesmit piecas sekundes, lai būtu augšā! Apģērbti, protams. Piecēlāmies kā nu kurš, iemaņas vēl nebijām apguvuši. Mūs aizveda uz pirti, kas pati bija pavisam auksta, labi, ka vismaz ūdens silts. Iznākot ārā, mums jau pasniedza karavīra formas apģērbu. Kājās – velteņi, formai pāri bieza, silta, speciāli ziemeļiem šūta, karavīra virsjaka melnā krāsā. Tad atkal komanda, kam sekoja karavīru sadalīšana pa grupām. Pricējās, ka veiksmīgi paliku kopā ar pazīstamo sabilnieku, bet tas bija tikai līdz nākamajai sadalei. Viņu aizsūtīja uz vienu, mani uz citu

daļu, un tieši tā jau armijā notiek... Biju bēdīgs. Mēs tikai mainījām transporta līdzekļus, mūs kaut kur veda, bet apkārt tikai sniegs un sopkas – liemie uzkalni, kādu pie mums nav. Bet kāda Sabile? Kāda Latvija? Apkārt tāli un auksti ziemeļi, kuros mūs tikai ved un ved nezin uz kuriem...

Līdz beidzot transports apstājas un atskan komanda – izkāpt! Mēs to, protams, izpildām un sastājamies kolonnā pa divi. Visas ierunas ir aizmirsušas.

Slepenajā daļā

“Jūs atrodaties slepenajā kara daļā, numur 28644 , divus gadus jūs nevarēsiet vēstulēs rakstīt, kādā daļā jūs atrodaties, nekas, ko jūs šeit redzēsiet, nedrīkst būt izpausts ārpusē. Klusēšana būs jāievēro vēl piecus gadus pēc dienesta, ja izpļāpāsieties, tad tā būs dzimtenes nodevība un sods ar brīvības atņemšanu. Tagad – uz kazarmu soļos marš, līdz dienesta beigām tās būs jūsu vienīgās mājas,” bija pirmais pilnais ziņojums par mūsu turpmāko likteni.

Iesoļojām kazarmā, kur mūs jau gaidīja praporščiks un atkal jauna, neatliekama pavēle. Tās sāka mani tracināt, bet armijas disciplīnas priekšā es biju bezspēcīgs. Lai cik absurdas vai bezjēdzīgas arī nebija pavēles, es, tāpat kā citi, biju spiests tās pildīt. Praporščiks iepazīstināja ar sevi un paziņoja, kavīšu dienesta laiku viņš mums būs gan tēvs, gan māte vienlaicīgi, ar visiem jautājumiem lai vēršas pie viņa, bet labāk, lai tādu nebūtu. Viņš paskaidroja, ka trīs mēnešus mums skaitīsies karantīna, pārbaudīs, vai neesam slimi un nevaram aplipināt citus. Tikmēr mūs mācīs soļot, dresēs, kā pareizi atbildēt augstākām dienesta pakāpēm, un notiks politiskās audzināšanas stundas.

Nākamajā rītā sākās dresūras murgs. Pavisam agri atskanēja oficiera spalģā pavēle – celties, četrdesmit piecu sekunžu gatavība! Es burtiski izkritu no savas otrā stāva gultas, bet ar to nebija līdzēts. Viss bija jādara nenormālā ātrumā. Sākumā gandrīz neviens nepaspēja būt laikā, vēlāk daži vai kāds, bet oficiers sodīja visus. Kādas desmit reizes mums bija pavēle celties un gulēt, ja kaut viens no simt sešdesmit pieciem jauniesauktajiem nevarēja pavēli izpildīt laikā, jācieš bija visai rotai. Sekoja rīta rosme, kurā bija iekļauta divus kilometrus gara skriešanas distance. Es, protams, vēl ilgi to nevarēju izpildīt, tāpēc bieži dabūju sodu – tīrīt lielās sniega kupenas. Kad pavēle bija izpildīta, likās, ka tūlīt pats tajā sniegā saļimšu un

palikšu, bet tomēr vienmēr kaut kā noturējos un pat kļuvu par sevi lepnis. Arī tā saukto pierakstīšanos izgāju bez lielām traumām – dembeļi, kas jau drīzumā gaidīja atbrīvošanu no dienesta, ar lielu prieku mums uzdeva jautājumus, uz kuriem mēs nekādi nevarējām zināt atbildes, un priecājās par mūsu apjukumu. Tā karantīnas laiks beidzot pagāja.

Mūs izsauca uz sapulci ēdnīcā. Iesoļojām un apsēdāmies. Pie galda priekšā sēdēja oficiēri, armijas daļas priekšnieks un mūsu rotas komandieris. Mūsu prapoščiks mūs pēc kārtas izsauca pēc uzvārdiem. Mums vispirms bija jāatbild ar militāro sveicienu augstākai pakāpei, bet tad jāsniedz atbildesuz jautājumiem. Tie skāra dzīvi pirms iesaukšanas armijā – kāda izglītība, sasniegumi sportā, un vaiir apgūta kāda profesija.

Kad pienāca mana kārta, paskaidroju, ka strādāju tirdzniecībā, uz ko komandieris atbildēja – iesauktie veikalos nestrādā! Visi iesmējās, bet es apsēdos ar aizvainojumu sirdī. Pa ausu galam dzirdēju dažādas profesijas, ko bija apguvuši vai sākuši mācīties mani dienesta biedri, bet neviena cita, kas būtu saistīts ar tirdzniecību, nebija. Paliku kā baltais zvirbulis, bet izrādījās, ka mans laiks vēl nebija pienācis.

Mūsu slepenā kara daļa atradās noslēgtā vietā, ko varēja saukt par pasaules galu. No vienas puses bija kalni, kuru drūmās, sniegotās virsotnes pat nebija lāgā saredzamas, bet no otras puses mūsu nometni apskaloja Barenca jūras līcis. Kara daļā bija trīs rotas, katrā pa simts sešdesmit pieciem karavīriem un vēl komandējošais sastāvs – kopā ap pieciem un sešiem simtiem cilvēku, ja visi bija uz vietas. Visai bieži bija komandējumi, tur sūtīja vecākos kareivjus no otrās un trešās rotas. Mēs, jaunie, sākumā bijām tikai uz vietas, bāzē.

Apmēram mēnesi pēc profesiju pārbaudesmani pēkšņi izsauca ārā no politinformācijas – pats komandieris! Es nobijos – par ko? Varbūt nepareizi biju izpildījis komandas, jeb rīta pārbaude nebija laba... Pārdomāju iespējamās vainas. Apkaklīte man vienmēr bija tīra, bet varbūt zābaki nebija nospodrināti, kā nākas... Domāju tikai par iespējamo sodu, bet, gribi vai negribi, jāiet bija.

- Atļaujiet ienākt, ierindnieks Kleins pēc jūsu pavēles ieradies!
- Brīvi! Tevi izsauc kara daļas priekšnieks, viņam tev ir jautājumi. Bet pasaki man, vai tiešām tu mājās nenodarbojies ar sportu, ar boksu, ar slēpošanu?
- Nē, nekad. Mani interesēja māksla, teātris, mūzika. Beidzu tirdzniecības skolu...
- Labi, ej pie komandiera, varbūt pārliecināsi viņu ar savām zināšanām.
- Atļaujiet iet!
- Tieši tā!

Pie kara daļas priekšnieka viss sākās tāpat.

- Ierindnieks Kleins pēc jūsu pavēles ieradies!
- Brīvi! Tātad mācījies tirdzniecībā un strādāji veikalā?
- Tieši tā!
- Vai uz skaitļiem māki skaitīt? Atskaites mācēsi uzrakstīt?
- Tieši tā! Tikai ar valodu būs pagrūti, jo es mācījos latviešu valodā, bet te visa dokumentācija ir krieviski...
- Par to galvu nelauzi! Ja māki runāt un rēķināt – ar to pietiks! Ko kāds vārds nozīmē, paprasīsi kolēģei. Viņa ir vecākā grāmatvede, sēdēs ar tevi vienā telpā, bet tu tiec pieņemts darbā par noliktavas pārziņi. Ja izturēsi pārbaudi, tadte arī paliksi. Tev būs jāgatavo atskaites, jāpasūta vajadzīgās preces, jābrauc tām pakal, tāpat reizi mēnesī uz Murmansku ar visiem dokumentiem. Tiksi galā?
- Tieši tā!
- Nu, tad parādi, ko māki!

Tajā brīdī lielais komandieris nolika man priekšā koka skaitļus, pavadzīmes un atskaišu veidlapas, – protams, krievu valodā. Izskatījās traki, bet es saņēmos. Klusītiņām piesaucu savu krievu valodas skolotāju Rasmu Lagstīgalas un pateicos viņai. Ar cipariem grūtību nebija. Piecpadsmit minūšu laikā sagatavoju prasīto atskaiti, ko komandieris nodeva grāmatvedei – lai pārbauda.

- Ja viss būs pareizi, nekādas kļūdas nebūs, tad rīt pieņemsipārtikas noliktavu.

- Atļaujiet iet!
- Jā, gaidiet komandu.

Kad pēc minūtēm desmit saņēmu pavēli ierasties pie galvenās grāmatvedes, neuztraucos nemaz. Zināju, kas par lietu, un jutos par sevi pārliecināts.

- Labdien.

Pēc laipnās uzņemšanas sapratu, ka visu esmu izpildījis pareizi. Vecākā grāmatvede uzreiz pārgāja uz neoficiālu sarunu, uzsvēra, ka viņas nav oficieri, un aicināja justies brīvi. Štatā bija vēl grāmatvedes vietniece – kasiere un rūpniecības prečzine. Mani uzreiz iepazīstināja ar jaunajiem darba pienākumiem, kas bija vēl plašāki, nekā bija stāstījis komandieris.

- Malacis! Atskaiti uzrakstīji un dokumentus sagatavoji pareizi, bet tas nebūs viss, kas tev jādara. Brauksi uz Murmansku pasūtīt preces un katru vakaru tev pēc pavadzīmes būs jādod virtuvei produkti. Tu pats aprēķināsi, kas un cik vienam karavīram dienā pienākas. Katru piektdienu kopā ar galveno pavāri būs jā sastāda ēdienkarte visai nedēļai, ko parakstīs kara daļas priekšnieks. Tev būs jāseko līdzi, lai visiem viss pietiek un visi papīri kārtībā. Vai tu tiks galā ar visiem pienākumiem?
- Man nav izvēles, komandiera pavēle.
- Jā, es to zinu.
- Vai drīkst vienu jautājumu?
- Lūdzu, ar prieku atbildēšu.
- Kur palika tā darbiniece, kas strādāja pirms manis?
- Viņai bija inventarizācija, atklājās iztrūkums, un viņa tika atbrīvota.
- Viss skaidrs, jautājumu vairs nav.
- Labi, tad rīt deviņos esi gatavs ar inventarizāciju pieņemt preču noliktavu!

Tā nu nākošajā dienā man sākās pavisam cita dzīve. Biju kļuvis par svarīgu cilvēku. Atbildība bija liela, es, protams, nedaudz baidījās, bet tas bija daudz labāk, nekā pildīt oficiēru bieži vien

bejēdzīgās pavēles. Tagad man bija skaidrs, ko un kāpēc daru. Jau nākamajā dienā pieņēmu noliktavu, kurā bija arī saldējamā kamera arpiecām tonnām svaigas cūku un liellopu gaļas. Preces bija dažādas, arī tādas, kas pienācās tikai oficiēriem. To starpā bija pat Latvijā ražoti cepumi un visādi kārumi, kas reizi mēnesī pienācās oficiēriem, nerunājot jau par ārpas kārtas gaļas konserviem un pat sviestu, kas bija viņu uztura devā. Bet varu godīgi teikt, ka arī mūs, ierindas karavīrus, baroja tiešām labi, žēloties nebija pamata.

Kad parakstīju dokumentus, vajadzēja ķerties pie darba.

- Bet man nav ne kalkulācijas normu grāmatas, ne "Feniksa"!
- Tas viss tevi gaida uz kantora galda. Ej un ņeries klāt!

Jā, kalkulatora vectētiņš tur bija priekšā, un man nācās pārvarēt savas bailes un sākt rēķināt. Reizināju ēdienu gramus uz cilvēku, rēķināju produktus, skaitīju, skaitīju, skaitīju, kamēr satraukums pārgāja un roka piešāvās darbam. Gan toreiz, gan tagad domāju, ka viens pats ar šo darbu es nebūtu ticis galā, bet man palīdzēja Augstāks spēks, uz kuru es vienmēr paļāvos. Dažreiz dzīve ir grūta (kā armija), bet dzīves izaicinājumi tomēr ir jāsagaida droši! Katrā cilvēkā slēpjas liels elements, kas dod mums spēku, fantāziju, uzdrošināšanos. Grūtos brīžos es paļāvos uz šo mistisko slepeno spēku sevī un apkārt, tikai tas man palīdzēja ar godu izturēt divus ilgos un grūtos gadus Padomju armijā.

Savā brīvajā laikā es viens no visiem atrāvos un, uzkāpis uz klints jūras malā, vēroju Barenca jūras skarbo un vientulīgo viļņošanos. Bieži bija tā, ka viļņi ar tādu spēku sitas pret klintīm, ka sagrābj līdzī vājā lidojošos putnus. Tie nevar izrauties. Tad ūdens ar vēju kopā tos triec pret klinti. Ne reizi vien skatījos, kā kaijas un citi putni beigti nokrīt šalkojošās jūras krācēs. Šie dramatiskie skati mani ļoti saviļņoja. Tad es pacēlu rokas pret debesīm un runāju ar tām. Dievs, dod man spēku, lai varētu pārciest visu, ko jūtu un redzu! Ļauj man palikt stipram un paļauties uz tevi!

Toreiz es to nojautu, bet tagad skaidri zinu – dzīvē mūs vada ne jau pašu griba, bet gan Augstākā vara. Ne tikai pār mani, pār visiem augstāka! Uz tās klints pie Barenca jūras es to vienmēr atcerējos,

un man šai varai bija jautājumi. Es bieži gāju uz šo klinti jūras malā, vēroju ziemeļblāzmu, kuru redzēju pirmo un pēdējo reizi savā dzīvē. Biju ļoti aizgrābts, reizēm sarunājos ar Augstāko varu. Nezināju, ka manus vientulības brīžus novēro mūsu rotas komandieris. Vienā jaukā dienā viņš mani izsauca uz pārrunām.

- Mēs tevi norīkojam pie psihiatra, lai tevi pārbauda. Tu ej viens, staigā pa vietām, kur nevienam citam neienāk prātā iet. Pats ar sevi sarunājies!
- Jā, es skaļi domāju – par mājām, par draugu, nezinu, kas ar viņu notiek un kur viņš ir, domāju par tanti, omi, vai sagaidīs mani... Vai tad tas nav atļauts?
- Nē, tu nevari iziet no armijas zonas bez atļaujas. Tā skaitās dezertēšana. Man tevi jāsūta vai nu pie psihiatra, vai uz karceri.
- Turpmāk es zināšu, bet ārstu man nevajag. Esmu pie pilna prāta, un man ir atbildīgs darbs, pret ko nevienam nav pretenziju.
- Jā, savu darbu tu proti, vecākā grāmatvede tevi slavē. Labi, šoreiz iztiksim bez psihiatra un karcera, bet turpmāk šie gājieni ir jāpārtrauc.
- Vai varu iet?
- Jā, brīvi.

Tā nu mani randiņi ar jūru tika drastiski pārtraukti. Palika darbs un dienesta biedri. Es iepazinos ar daudziem, bet tikai ļoti virspusēji. Šajā daļā dienēja puīši no visas plašās Padomju Savienības, taču no Latvijas biju es viens. No savas rotas izvēlējos divus biedrus, ar kuriem sapazinos ciešāk, taču par draugiem es viņus nepielaidu. Zināju, ka pēc dienesta būs jāšķiras un tāpēc labāk sevi nesāpināt, nepieņemt pie sirds. Mūs vienoja tikai un vienīgi ilgas pēc mājām, vēlme ātrāk tikt prom no šīs svešās, nemīlīgās zemes. Katrs cerēja sveiks un vesels atgriezties mājās, gaidīja, kad beidzot iznāks pavēle demobilizēties.

Agri vai vēlu, bet tā diena tomēr pienāca – 1975. gada septembrī mūsu rota saņēma ilgi gaidīto pavēli. To izdeva Maskavā, bet

vietējie komandieri varēja mūs vēl trīs četrus mēnešus paturēt. Mūs noturēja līdz decembra vidum, bet salīdzinoši ar visu iepriekšējo laiku tas jau bija nieks – zinājām, ka tūlīt, tūlīt dosimies ceļā!

Kad sēdāmiešiem lidmašīnā, bija sajūta, ka esmu piedzimis no jauna. Lai arī man paveicās ar darbu un arī kopumā Dievs pret mani bija saudzīgs, es varēju šeit nesēdēt... Biju pateicīgs, ka atgriezos mājās dzīvs. Apsēdos un aizvēru acis. Joprojām neticēju, ka tiešām lidoju mājās. Iegrimu dziļās domās – ko esmu armijā piedzīvojis, kā mainījies. Acu priekšā redzēju šausmīgo ainu, kas uz mūžu iespiedās atmiņā. Tā bija svētdiena. Karavīri pa nedēļu nebija izpildījuši strādājošo normu, tāpēc viņu komandieris pavēlēja strādāt brīvdienā. Ceļamkrāns, kura pamati nebija labi nostiprināti, paceldams bloku, sagāzās. Dzelzsbetona bloks uzkrita tieši virsū vienam karavīram – visu acu priekšā. No mūsu nabaga biedra pāri nepalika nekas... Pēc nedēļas uz daļu atveda cinkotu zārku, kas bija apvilktas ar sarkanu drēbi. Mēs visa daļa atvadījāmies, un katrs uz mirkli iedomājās par to, ka varēja būt viņa vietā. Es atkal pateicos Dievam, bet puisi cinka zārkā aizsūtīja mājās – uz Kazahstānu. Cits mūsu rotas karavīrs pakārās tikai tāpēc, ka viņam bija urīna nesaturēšana. Viņš gulēja otrajā stāvā, un katru nakti viņam sanāca apskādēt apakšā guļošo. Tas uzskatīja, ka augšējais to dara tīšām, un centās viņu sodīt. Beidzot iejaucās priekšniecība, nelaimīgo veda uz hospitāli un ārstēja, bet nekas labāk nepalika. Mājās viņu nelaida, tāpat bija jāguļ otrajā stāvā, līdz viņš sajuka prātā un izdarīja pašnāvību. Mums visiem bija smagi, jo nesapratām, kuru vainot. Kāds tur brīnums, ka es gāju uz klinti un sarunājos ar debesīm?

Atceļā sapratu, ka esmu guvis nenovērtējamu dzīves un darba pieredzi. Strādāju tik labi, ka pat aizstāju veikala vadītāju, kad tā veselu mēnesi bija atvaļinājumā. Aizvietoju arī bibliotekāri, izsniedzu un saņēmu grāmatas, arī pats lasīju. Kad atvaļinājumā bija rūpniecības preču noliktavas prečzinis, tad man uzdeva izpildīt arī viņa atskaites. Tāpat biju atbildīgs, kad ar kuģi bija jābrauc pieņemt svaigā gaļa, vairākas tonnas. Protams, man līdzī tika komandēti krāvēji, bet atbildība gulās uz maniem pleciem. Manos

jaunajos gados tā bija liela psiholoģiska slodze, saspringums, kas nogurdināja, taču arī daudz ko iemācīja.

Lidoju mājās un sapratu, ka atkal esmu viens. Pacēlu rokas un paslēpu seju plaukstās. Biju laimīgs un uztraucies. Domas man nelika mieru. Kas sagaidīs mani mājās? Vai esmu vajadzīgs dzimtenē? Vai satikšu savu jaunības draugu? Kā dzīvošu?

Manī ir tik daudz skumju, ka reizēm tās iziet no krastiem. Tā notika arī, atgriezoties mājās pēc dienesta. Šīs skumjas ir neizdzēšamas, tās atceros vēl pēc tik daudz gadiem... Skumu, bet biju apņēmīgs, jo armija mani bija norūdījusi. Jutu, ka nekādas grūtības mani nespēs satriekt. Lidoju mājup un solīju sev – es spēšu palikt spēcīgs, es noturēšos kājās, nebaidīšos grūtību, neļaušos kārdinājumiem... Mani ideāli ir dzīvi, es augsti vērtēju uzticību, es mīlu dzīvi no visas sirds, tas man palīdzēs nepazaudēt sevi... Es, tikai es pats esmu atbildīgs par to, kas notiks manā dzīvē turpmāk, es un tas Augstākais spēks, kurš ir mums apkārt un arī mūsos... Ar tādām domām atgriezoties, tā arī nesaprotot, vai esmu kļuvis pieaudzis?

Lidmašīna nolaidās Rīgas lidlaukā ap pieciem vakarā. Izkāpu no lidmašīnas un ieelpoju Latvijas gaisu dziļi jo dziļi.

Esmu mājās, es iesaucos. Paldies Tev, Dievs, ka esmu atgriezies sveiks un vesels!

Esmu brīvs – tagad taisnā ceļā uz dzelzceļa staciju! Iekāpu elektriskajā vilcienā un aizbraucu uz Sloku pie vectēva, mammas tēva.

Atelpa

Kad iegāju vectēva mājas pagalmā, suns vispirms gandrīz pakārās ķēdē, cik nikni uz mani rēja, bet, kad pazina, sāka vainīgi smilkstēt. No mājām iznāca mans onkulis, nepazina, prasīja, ko es te meklēju. Tikai tad, kad pats sevi nosaucu vārdā, viņš iekliedzās skaļā balsī un aizskrēja pasaukt vectēvu.

- Tēti, paskaties, mūsu dēls atgriezies no armijas!

Es pieskrēju pie vectēva, abi apķērāties un raudājām aiz prieka turpat pagalmā – tik saviļņojoši tas bija.

- Ko nu raudiet, ejam visi iekšā, ir taču jāpriecājas, ka atgriezies sveiks un vesels!

- Jā, onkul, paldies Dievam, ka atgriezosi, varēja būt visādi.

Mājās novilku karavīra šineli, ar kuru atlidoju no ziemļiem un nomazgājos. Onkuļa sieva tikmēr klāja galdu. Es piegāju pie vectēva un vēlreiz apskāvu, teicu – paldies Dievam, ka sagaidīji mani mājās! Onkulis ielēja pa glāzītei, kuru ar prieku pieņēmu.

- Nu, tad uz veselību un par to, ka esam kopā!

- Nu, tad lai iet! Par manu atgriešanos!

Pirmo glāzīti iztukšoju līdz dibenam, un tai ātri vien sekoja nākamā. Visu nakti sēdējām, tukšojām glāzītes un runājām par armijas dzīvi. Izstāstīju visu, ko drīkstēja un arī ko nebija atļauts. Parakstījāmies taču, ka piecus gadus nedrīkstam izpaust neko, ko esam dienestā redzējuši un piedzīvojuši. Bet es stāstīju, kādus kuģus un zemūdenes redzējām, cik lielus, kā aprīkotus, stāstīju par to, kā tie brauca iekšā klinšu alās, kas bija pat desmit kilometrus dziļas. Tādu tuneļu jeb alu bija daudz, vismaz desmit, dažas bija savienotas. Ja viens tādās ieietu, tad pazustu uz visiem laikiem. Apmaldītos vai tiktu arestēts. Stāstīju daudz, līdz ap diviem nakti likāmies gulēt. Taču es biju pieradis pie režīma un sešos biju augšā. Ar savu rosīšanos visus pamodināju. Vectēvs bija dusmīgs.

- Ko tu tik agri dīdies? Tu neesi armijā, bet mājās!
- Nevaru nogulēt, izdresēts esmu. Jāpauzē kādam laikam, lai ķermenis saprastu, ka drīkst gulēt.
- Tas tiesa, dēliņ, bet tu liecies uz auss, pacienties iemigt. Vēl ir pārāk agrs. Izgulies kārtīgi, bet vakarā iesim uz pirti.
- Jā, pirts gan ir laba lieta!
- Un nākošajā rītā tu brauksi uz mājām, jo tur tevi arī gaida, sarunāts?
- Ko jūs mani dzenat? Ļaujiet ar meitenēm paciemoties! Viņas tagad atnāks, bet ko tad es teikšu – braucu mājās? Tā taču nevar!
- Paciemojies ar meitenēm šodien, bet saki, ka atbrauksi nākamnedēļ, ka tēvs gaida... Šodien vari satikties, tikai nedomā neko nopietnu! Tev mājās ir tēvs, kuram ir jāzina – ko tu ņemsi par sievu!
- Es nedomāju vēl ņemt sievu!
- Nu, tad esi prātīgs, tagad paguli, bet vakarā ejam uz pirti.

Tā nu visu dienu nāca ciemos meitenes, bet vectēvs ar onkuli man visu laiku sekoja un mina uz papēžiem, lai tik ar kādu nepadraudzējos ciešāk. Beidzot es paliku dusmīgs, teicu, ka tas nav normāli – neesmu taču mazais bērns, un daba prasa savu! Vectēvs atbildēja, ka mājās es varēšot darīt, ko gribu, bet viņš ar onkuli negribot, lai mans tēvs pēc tam ir dusmīgs... Tā viņi turpināja mani vaktēt. Tomēr pēc pirts man izdevās satikties ar vienu bijušo draudzeni, kas gribēja mani par vīru, bet es viņai toreiz atteicu. Tagad nemeloju, teicu, ka nevaru viņu uzreiz vest pie sava tēva, jo nezinu, kā viņš reaģēs. Solīju, ka atbraukšu viņai pakaļ pēc divām nedēļām, un viņa bija ar mieru. Tūlīt! Es biju septītajās debesīs un sajutos, ka tiešām pēc armijas esmu nokļuvus brīvībā.

Nākamajā dienā radi mani pavadīja uz autobusa pieturu, un es pēc divu gadu prombūtnes atgriezos pie tēva, tantes, omes... Braucu uz savu dzimto pilsētu, pēc kuras tā biju noilgojies! Jo īpaši sirds mani sauca pēc kultūras nama, kura direktors bija Viktors Kleimans un kura laikā durvis man vienmēr bija atvērtas.

Tuvojoties Sabilei, sirds sāka sist straujāk. Tik sen nebiju staigājis pa pazīstamajām ieliņām, kurās pazinu ik bruģakmeni, nebiju redzējis seno pilskalnu un Rambulīti, nebiju apmeklējis zaļumballes brīvdabas estrādē, kas notika gandrīz katru sestdienu, nebiju skatījis brīvdabas teātra izrādes un koncertus, kas tik bieži viesojās mūsu pilsētā un tik ļoti patika Sabiles iedzīvotājiem... Pēc tā visa ilgojās mana sirds! Izkāpu no autobusa un sapratu, ka pa šiem gadiem nekas īpašs nebija mainījies – viss pazīstams un mīļš. Taisnā ceļā devos uz mājām un nevienu pazīstamu ceļā nesastapu.

Atvēris dzīvokļa durvis, uzreiz sajutu svaigi ceptu pīrādziņu smaržu. Ome stāvēja pie plīts, tante aiz prieka iekliedzās un metās mani apkampt. Omei pār vaigiem ritēja prieka asaras. Tante uzreiz cēla galdā pīrādziņus un mājas soļanku, ko es ar prieku pieņēmu un sāku tiesāt vienu pīrādziņu pēc otra. Ome tikai skubināja, lai ēdu vien, uzlika tēju un smaidīja par manu apetīti. Es tiešām sen, sen nebiju ēdis tik gardus pīrādziņus, pateicos omei un brīnījos, kur tad tante aizskrēja? Kā – kur, ome brīnījās. Tēvam un mātei pateikt, ka dēls atgriezies mājās! Bet tagad pastāsti par svešām zemēm, viņa skubināja.

Pastāstīju par vareno jūru ar lielajām viļņu bangām, kas sitās pret augstajām klinšu sienām, par putniem, kurus vētra trieca pret akmeņiem un kas krita jūrā beigti... Viņa tikai bolīja acis un nebeidza atkārtot – cik labi, ka esi atgriezies sveiks un vesels, es visu laiku lūdzu Dievu, lai tev viss ir labi un lai es tevi sagaidītu sveiku un veselu! Viss kārtībā, esmu atpakaļ, es viņu mierināju. Esmu laimīgs, ka redzēju pasauli un tiku pie disciplīnas, kuras man nekad agrāk nebija – to man neviens nevarēs atņemt!

Pēc neilga laika ieradās tēvs, māte, māsa ar mazajiem brāļiem, un es atkal visu stāstīju no gala. Visi klausījās, mutes atplētuši, bet es iztaujāju viņus par pilsētiņas kultūras dzīvi – kas jauns bez manis te noticis? Es mīlēju Sabili un gribēju tajā iekļauties, bet viss bija nedaudz mainījies un izskatījās, ka man te īsti vairs nav vietas. "Somdara" kluba vadītāja bija aizgājusi strādāt citur. Kultūras namā mainījās režisori, viņiem mana interese par teātri nelikās ne

nopietna, ne vajadzīga. Gandrīz visi mani vienaudži brauca strādāt uz Rīgu vai Jūrmalu, bet daži pat dabūja Komjaunatnes komitejas norīkojumu un aizbrauca celt Baikāla – Amūras maģistrāli... Ko varēju darīt es?

Visās situācijās es centos saskatīt tikai labo. Biju apņēmies tikt galā ar visām dzīves grūtībām. Mana mērķtiecība noskaņoja cilvēkus man labvēlīgi. Nedaudz atvilcis elpu, sāku strādāt Talsu sabiedriskās ēdināšanas apvienībā par bufetes vadītāju.

Pārdevējs ar dēmoni

Tēvs bija kategoriski pret, kad arī es nolēmu pamest Sabili. Par bufetes vadītāju nostrādāju gadu, bet pēc tam klausīju saviem instinktiem un devos laimes meklējumos uz Jūrmalu. Biju jauns, man gribējās vairāk sabiedrības un spožākas dzīves, turklāt Jūrmalā man viss bija – gan darbs, gan naktsmājas. Pret tēva gribu pārcēlos dzīvot pie vectēva un pieteicos darbā Jūrmalas tirdzniecības pārvaldes 41. veikalā. Tur jau strādāja mans brālēns, bet es kļuva par vecāko pārdevēju. Vectēvs bija priecīgs, ka atbraucu pie viņiem dzīvot, taču viņš negribēja, ka strādāju veikalā. Kur tad lai eju, prasīju viņam, bet viņš saka – tur, kur tavs onkulis strādā! Tepat, Slokas papīrfabrikā. Tuvu un algas arī labas...

Taču es noturējos pie sava. Nē, fabrikā nu gan es nestrādāšu, pārāk garlaicīgi, es teicu. Ne jau tāpēc es mācījos! Galu galā visi ar manu izvēli samierinājās, bet man sākās brīnišķīgs laiks dzīvē. Biju jauns, atgriezies no armijas, nauda nāca, tērēju bez bēdu, meitenes pašas lipa klāt... Jūrmalā es ātri iedzīvojos kā savējais, zināju visus krogus un to publiku. Ar brālēnu gājām uz restorāniem – uz slaveno "Jūras pērli", "Lido", "Uzbekistānu", "Septiņām māsiņām" un uz citām izklaides vietām. Iepazinos ar meitenēm, dzīve ritēja kā pasaka. Man patika tās restorānu mūzikas un deju programmas, kur dziedāja tā laika slavenības. Šajos krogos varēja iekļūt tikai ar pazišanos jeb par "blatu", bet man tāds bija. Pazinu daudzus cilvēkus, biju sabiedrīks, mani arī atcerējās un labprāt redzēja uzdzīves kompānijās. Durvis pašas vērās vaļā! No vienas puses, var teikt, ka no vientulības necietu, no otras, – reizēm jutos kā trakā karuselī, kas visu laiku griežas. Biju nostrādājis Jūrmalā vairāk nekā gadu. Kādu dienu man palika smagi ap sirdi, es nejutu, kur eju, līdz apstājos pie kafējnīcas "Liedags" durvīm. Automātiski iegāju iekšā. Ieraudzīju

pozīstamus cilvēkus. Piesēdos pie viņu galda. Pasūtīju vakariņas, kaut negribēju ēst, un pudeli konjaka "Apšerons". Orķestra vadītājs, mani ieraudzījis, labvēlīgi veltīja man dziesmu. Bijām šeit pastāvīgie klienti, bieži pasūtījām mūziku, tādēļ viņš nolēma mani iepriecināt ar dziesmu, kas man ļoti patika. Parasti pie šīs mūzikas biju laimīgs, bet šovakar man gribējās raudāt. Es negribēju izrādīt savas sāpes, tāpēc noturējos. Tikai cilāju glāzīti, ko oficiants veikli jo veikli atkal piepildīja. Tērzējot un klausoties mūziku, konjaciņš lija iekšā daudz un labi. Pēkšņi sapratu, ka esmu iedzēris daudz vairāk nekā vēlos. Neatvadījies no jautrās kompānijas, strauji izgāju ārā. Mans ceļš uz vectēva mājām gāja gar Lielupi, pēkšņi attapos, ka stāvu pašā tās krastā...

Varbūt tas ir mans laiks, man ir jāaiziet no šīs dzīves kā kajām pret klintīm vētrā, mans laiks aiziet prom, lai dzīve nepaspēj sāpināt... Lēnām gāju upē. Kā apmāts. Kā tie putni pret klintīm Beringa jūrā. Gāju ūdenī. Lēnām. Ūdens jau smēlās mutē. Es apzinājos, ka noslikšu. Tie bija dēmoni, kas lika iet uz priekšu. Es jau biju pie upes dibena, man vajadzēja noslikt, kad pēkšņi kāds pārdabisks spēks mani izmeta krastā. Man ausīs skanēja vārdi, it kā kāds runātu pavisam blakus. "Tā nav tava nāves stunda, tev vēl daudz jāizdara uz šīs zemes, tev vēl uzticēti pienākumi, kas domāti tikai tev, savu misiju tu vēl neesi ne sācis, ne pabeidzis," nezināmā balss man teica.

To izdzirdējis, es vienā mirklī atskaidrojos un aizskrēju mājās, ko kājas nes, no upes prom.

Atvēru durvis, kur vectēvs jau gaidīja.

- Kur tu tik vēlu? Viss slapjš? Ar visām drēbēm gāji peldēties?
- Jā, vectēv, es peldējos tikai ne pēc savas gribas. Rīt visu izstāstīšu, bet tagad man jānovelk slapjās drēbes, jāliekas gulēt, rīt sešos jāceļas.
- Zīnu jau zīnu, ka ēst neēdīsi, kaut mēs tev taupām vakariņas.
- Nē, paldies, es kafejnīcā paēdu.
- Nav brīnums, ka tu slapjš, drīzāk brīnums, ka vēl dzīvs!
- Ko tu ar to domā?

- Katru vakaru tu tikai klaiņo pa restorāniem un kafejnīcām, tas nevar labi beigties, mājās vispār neesi vai paretam atnāc pārnakšņot. Tas pie laba nenovedīs!
- Jā, es esmu jauns, daba prasa savu, esmu bezspēcīgs pretoties. Un meitenes pašas norunā laiku...
- Labi, ej gulēt, par vēlu audzināt.
- Jā, rīt būs jauna diena un jauni piedzīvojumi, varbūt viss būs pavisam citādi.

Vectēvs neticēja, ka varu dzīvē ko mainīt un uzvesties citādi. Es likos gulēt, bet aizmigt nevarēju. Grozījies te uz vieniem sāniem, te otriem, un atmiņā plaiksnīja dienas spilgtie un sāpīgie notikumi. Apkārtējie redzēja vien manu ārpusi, bet ar sāpēm un dēmoniem bija jātiek galā vienam pašam.

Bez ceremonijām

Pagāja skaistā vasara, pienāca rudens. Gaidīju kādu ziņu no drauga, bet velti. Mani pārcēla citā darbā – Mellužos par 76. veikala vadītāju.

Gadi gāja, līdz arī es iedomājos par ģimenes dzīvi. Sievietes es pazinu daudz, arī pats viņām patiku, bet ne ar vienu no tām nebiju izlēmis saistīt kopīgo dzīvi. Biju vīlies, varbūt sajutu vientulību, tāpēc pēc vairākiem Jūrmalā nodzīvotiem gadiem atgriezos savā mazpilsētā. Tēvs domāja, ka te nākšu pie prāta. Drīz vien iepazīnos ar jaunu meiteni, ar kuru tad nolēmu saistīt savu turpmāko dzīvi uz mūžu. Meitene dzīvoja kaimiņu pilsētiņā, līdz kurai attālums bija divpadsmit kilometri. Dzīvoju pie sievas radiem, tā bija kupla čigānu ģimene. Iepazinos ar viņas brālēnu, kurš bija saimniecisks, prata savu darbu, bet mīlēja arī uzdzīvot. Man nebija divreiz jāsaka, lai dotos līdz. Bieži aizbraucām nevienam nesakot, pavadījām naktis jautrās kompānijās. Atgriezāmieš tikai rīta pusē vai pazudām uz pāris dienām. Sieva pārmeta, ka vazājos apkārt, bija neapmierināta. Ko tu skaties uz manu brālēnu? Viņš ir jauns, viņam nav ģimenes, viņš var darīt, ko grib... Bet tu ko skraidī? Man nebija, ko atbildēt. Es zināju un sapratu, ka neesmu viens un brīvs, ka man ir jārēķinās ar otru cilvēku, bet neko sev nevarēju padarīt. Tiklīdz bija iespēja, nesos ārpus mājas un metos uzdzīvē. Jutos vainīgs, bet sapratu, ka nespēju pieņemt viņas ģimeni. Tas bija galvenais iemesls, kāpēc tik bieži centos būt ārpus mājas.

Sievas ģimene nodarbojās ar lauksaimniecību, bet tā man nekad nav patikusī. Pat mans tēvs zināja un pieņēma, ka ar lopiem nekad nenodarbošos. Viņš pat tad, kad pats piedāvājos aiziet iztīrīt stalli, atmeta ar roku un izdomāja citu darbu – lopi nebija priekš manis! Es pat sienu nevarēju palīdzēt savākt un mest uz šķūņa

augšu, nekad un nemūžam, pat nezināju, kā ar sakumu jārikojas...
Nebiju laucinieks, tas skaidrs.

Sievas vecāki to nevarēja saprast. Reiz pie vakariņu galda sievas tēvs ierunājās, ka nākamajā dienā nāks kāvējs, būs jākauj liellops, jāved uz Rīgu gaļa. Man jau pie galda palika slikti, kad sapratu – viņi grib, lai palīdzu. Teicu, ka nekad tādu darbu neesmu darījis un nedarīšu, ka tas ir mans lēmums. Tev nevajag uztraukties, tu nekausi, tikai asinis nomazgāsi, viņi mani mierināja.

- Vēl labāk, tad jau tiksiet galā, bet es jau šovakar pat iešu savu ceļu. Sieva, tu nāksi man līdzī?
- Nē, es vecākus neatstāšu.
- Dari, kā vēlies, bet uz manu palīdzību neceriet.
- Ko tu, znotiņ, tā uztraucies. Ja negribi, nevajag, tiksim paši galā. Bet uz tirgu gan tu varētu braukt, to darbu tu labi proti.
- Jā, tā ir cita runāšana, iztirgot gaļu es varu.

Man jau sarunas laikā bija pazudusi apetīte, piecēlos un aizgāju uz guļamistabu. Sieva man sekoja.

- Tu gribi šķirties?
- Ar lielāko prieku! Es neesmu radis jūsu dzīvei. Esmu dzimis brīvs putns, kas lidinās pa gaisu, neesmu radīts saimniecībai un lopiem.
- Jā, tu labāk priekšroku dod teātrim, skatuvei, restorāniem – tā ir tava brīvība.
- Tieši tā, sieviņ, bet viss nokārtosies, kaut jūtu, ka drīz mums būs jāšķiras, mana iekšējā balss to saka.
- Kā zini, dari, kā tev labāk, bet zini, ka mani vecāki tev slikti nevēlē! Un es viņus nekad neatstāšu, jo esmu viņiem vajadzīga.
- Par to es tevi varu tikai dievināt, bet saproti arī mani.
- Es uz tevi ļaunu prātu neturēšu, tikai palīdzī iztirgot gaļu!

Tā arī sarunājām. Nākošajā rītā ēdām brokastis, kad pie durvīm klauvējās kāvējs. Atvēru un ielaidu iekšā. Man, jau uz viņu skatoties, palika nelabi. Teicu, ka neko nezīnu par viņu vienošanos, lai runā ar saimnieku.

Tas bija briesmīgi – redzēt un dzirdēt, kā tas lopiņš mauroja. Es ieskrēju mājās un nerādījos laukā, kamēr viss bija padarīts. Sievastēvs sauca, lai atnesu karstu ūdeni, bet es pie sevis nodomāju – ne mans lops, ne mana darīšana, neko nepalīdzēšu, ja bārsies – aiziešu savu ceļu tūlīt pat! Tā viņi paši pievilka liellopu ar striķi pie staba, nokāva un lēja virsū ūdeni, lai noskalojas asinis...

Pusdienās pie galda visa ģimene klusēja; arī man nebija, ko teikt. Sapratu, ka visa ģimene ir noskaņota pret mani un man te vairs nav vietas. Beidzot pajautāju, vai tad rīt brauksim iztirgot gaļu? Sagaidīju tikai vienu negribīgu atbildi – jā, pusnaktī divos piebrauks transports uz Rīgu, tirgū jābūt agri.

Es jutu, ka man šeit trūkst gaisa, ka nav ko elpot. Šāda dzīve man sagādāja mokas. Man vajadzēja brīvību, darīt to, ko gribu... Vienmēr esmu bijis brīvs putns, pat mans tēvs nespēja mani savaldīt, es lidoju, kur gribēju, nevienam atļāju neprasīju – tādas domas man vārījās galvā. Tā manā mūžā ir pirmā un pēdējā reize, kad es kaut ko tādu apņemos darīt – pavēstīju skaļi.

No rīta tirgū sievasmāte ātri nokārtoja dokumentus, krāvējs iecēla liellopu lielajos ratos un aizstūma uz gaļas paviljonu. Tur mūs sagaidīja gaļas izcirtējs, kas sāka sadalīt liellopu – cirta kā malku – ātri un kvalitatīvi. Pircēji nebija ilgi jāgaida, tirgus bija pilns. Tirgošanās man gāja no rokas, cilvēki pirka un pirka gaļu, bet es jutos galīgi ne savā ādā, domāju tikai – kaut ātrāk tas viss beigtos!

Pašā tirgošanas karstumā pacēlu acis un ieraudzīju, ka nāc jaunības draugs Uldis ar meiteni. Tā laikam ir viņa sieva, nodomāju. Paslēpties nevarēju, viņš mani jau bija pamanījis.

- Esi sveicināts! Nedomāju tevi te satikt...
- Labdien! Dzīvē gadās visādi, arī šādi.

Dažus vārdus parunājām, kad draugs uzaicināja mani uz tuvāko kafejnīcu iedzert pa glāzītei. Atteicos, – paldies, šoreiz es nevaru darbu pamest. Jāiztirgo līdz galam. Pametu skatu uz sievasmāti, kura ar smaidu rādīja, ka varu iet, ka viņa tiks ar tirgošanos galā, bet es ar zīmēm strikti parādīju, lai nemuļķojas. Nekur es neiešu. Kategoriski. Es zināju, ar ko tas viss beigsies, un negribēju to piedzīvot.

- Nē, paldies, draugs, par uzaicinājumu, bet no manas puses nebūs labi atstāt sievasmāti vienu.
- Kā vēlies, draugs. Tad līdz nākamajai reizei!

Es noskatījos viņam nopakaļ, bet nekādas jaunības iedvesmas vairs nebija. Draudzība bija zudusi. Man nebija viņam ko stāstīt. Mēs bijām no dažādiem dzīves plauktiem. Es, lūk, tirgoju gaļu...

Kad liellops bija iztirgots, devāmies uz autoostu. Autobusā ar sievasmāti nepārmijām neviena vārda. Abi klusējām līdz galam, jo sapratu, ka dzīvojam atšķirīgās pasaulēs. Nolēmu, ka rīt došos uz darbu un sievai godīgi pateikšu, ka neatgriezīšos.

Vakariņās pie galda to paziņoju visiem. Eju prom. Ja sieva vēlēsies arī turpmāk dzīvot ar mani, tad ziniet, kur mani atrast – pie tantes. Viņa teica, ka saprotot – “mūsu dzīve tev nav pa prātam, bet es savus vecākus nevaru atstāt”.

Mani radiņi nerunāja ne vārda, klusēja.

Izšķīrāmies bez jebkādam ceremonijām, tāpat kā apprecējāmies.

Zem galda, kur mākoņi

Strādāju Sabiles zivju veikalā, kad iepazinos ar savu nākamo sievu Gaidu. Uzreiz sagājām kopā un nodzīvojām četrus mēnešus. Es biju apmierināts ar savu izvēlēto, lai gan Omei nebija pa prātam, ņemot vērā vēl vairāk, ka bijusi no ne-romu ģimenes, no Baltkrievijas tautības. No sākuma neņēmu to vērā, bet tad sākās kas tāds, kas man nepavisam nepatika. Ome turpināja ecēties un kūdīja arī mani. Es sāku lamāties uz sievu, teicu, ka tā nevar dzīvot – “Tev arī jāpalīdz mājas darbos!” Viņa to neizturēja un, kamēr es biju darbā, izdomājusi atgriezties atpakaļ pie savas mātes.

Jāņu vakarā pie tēva atbrauca viņa radnieki no Ventspils, svinējām lustīgi, kā pienākas. Neztika bez dzērieniem un sarunām. Drīz vien radi sāka mani tirdīt – cik ilgi vēl veikalā strādāsi? Visi mūsējie brauc apkārt, tirgojas, ar biznesu nodarbojas, bet tu tikai aiz letes tupi...

Aizstāvējos, ka man patīk mans darbs, un atgādināju, ka par spekulāciju ar deficīta mantām var tikt arī cietumā, tas ir krimināli sodāmi, bet visi tikai meta ar roku – galvenais ir visu pareizi noorganizēt. Jāatzīst, ka man bija pieredze šajā rūpalā. Pat visai liela – bija blats dažādās tirdzniecības iestādēs, zināju, kur un ko nopirkt, kā un kam pārdot. Deficīta preces mums piegādāja no Lietuvas, citreiz paši braucām tām pakaļ. Jūrmalas periodā katru otro nedēļu ar to nodarbojos. Naudu restorāniem vajadzēja, tāpēc arī kustējām. Vai tad mēs bijām vainīgi, ka padomju veikalos neko nevarēja nopirkt?

Radi arī zināja, ka ar precēm regulāri braukāju uz Ventspili, Liepāju, Jūrmalu, Rīgu, zināja, ka man visur priekšā vajadzīgie cilvēki, pie kuriem ir blats, ka mani uzņem ar prieku. Es gan centos atgaiņāties, bet viens no radniekiem bija īpaši uzstājīgs.

- Tu māki tās lietas, visur tev ir draugi. Mans dēls ir jauns, neko nesaprot no biznesa, vajadzētu viņu pamācīt...

- Jā, es to māku, bet man jau ir apnicis. Nevēlos pie tā atgriezties. Un tad man no darba jāiet prom!
- Ļoti labi, dēls tikmēr izņems pasi.
- Ko, viņam tikko palika sešpadsmit? Un jūs gribat, lai es ņemu viņu līdzīti tirgoties? Jūs esat nenormāli! Kas atbildēs par viņu? Ja nu miliči, ja ziepes sataisa... Tur taču ar naudu darišana, ar lielu naudu!

Mans tēvs arī bija pret. Viņš teica – jūsu dēlam tikai sešpadsmit, manam – divdesmit pieci, kas labs tur var sanākt? Taču radi zvērēja, ka mani ne pie kā nevainos, ka zinot, ar ko savu puiku laist kopā. Beidzot, alu dzerdams, es tam neprātam piekritu. Mana nojauta teica, ka viss būs labi. Radi aizbrauca uz Ventspili, bet es iesniedzu darbā atlūgumu.

Pēc trīs nedēļām mans jaunais radnieks, kurš tik tikko bija dabūjis pasi un nekā no biznesa lietām nesaprata, atbrauca pie manis. Esmu klāt! Labi, rīt sešos brauksim uz Rīgu, no turienes uz Lietuvu pēc precēm. No Šauļiem vispirms aizlaidīsim uz Liepāju. Man tur ir blats, tur ir mierīgāk kā Rīgā, ar miliciju, cerams, darišanu nebūs. Bet kas to lai zina – neesmu tur ilgi bijis...

No rīta jau ar pirmo autobusu aizlaidām uz Rīgu. Mans radnieks bija nervozs, un es viņu labi sapratu. Jauns iesācējs, no vecākiem nav bijis prom ne soli! Mierināju viņu – viss būs labi, tu tikai klausī mani un mācies. Taču viņš turpināja nervozēt visu laiku – kamēr aizbraucām līdz Šauļiem, kamēr pie man zināmajiem tipiem nopirkām kreklus un džemperus, kas bija modē, kamēr aizbraucām uz Liepāju... Man bija nelabi, ka viņš tā baidās, man arī tas spieda uz smadzenēm.

- Ko tu vari nervozēt, tu arī man bojā garastāvokli. Nebaidies! Man te ir pazišanās, viss būs labi. Tu tikai kādu dienu neaizmirsti, kas tevi ir ievēdis pasaulē! Un nepaliec lepns, jo nauda cilvēku sabojā, padara alkatīgu, daudzi aizmirst, kas bijuši kādreiz...
- Kas būs, ja mūs ar tiem krekliem pieķers? Vai, ja pazaudēsim preci?

- Apklusti, runāsim par to rīt.

Apmetāmieš centrālajā viesnīcā "Līvi", kur uzreiz satiku savu onkuli, brālēnus un māsiņas no Jūrmalas. Arī viņi bija biznesa lietās atbraukuši, bijām priecīgi satikties. Viņi visi bija ar pieredzi, tāpēc uzreiz pasauca mani sāņus.

- Ko tu paņēmi to puiku līdzī? Viņš taču neko nezina, nesaprot un pat runāt ar kundēm nemāk...
- Jā, viņam iet grūti, bet gan iemācīsies, neviens nav piedzimis ar krekliņu mugurā, visi sāk pirmo reizi.
- Nu, ko, lai pamēģina. Ja pieskatīsi, gan viss būs savās vietās.

Noīrējām 13. numuriņu. Apmetāmieš tur kopā ar vienu no maniem brālēniem trijatā. Uz nedēļu, pēc tam pagarinājām vēl. Viesnīcas administratore mūs labi pazina no iepriekšējām reizēm. Pa dienu tirgojāmieš, bet vakaros atkal sākās vētrainā uzdzīve. Katru nedēļas nogali gājām restorānos meklēt piedzīvojumus. Vienā reizē restorānā "Jūra" nebija brīva galdiņa, un mūs piesēdināja pie cilvēkiem no Ukrainas. Viņi bija atbraukuši uz sanatoriju, ārstējās. Uzzinājām, ka viņi ir no Vorosilovgradas, tagadējās Luganskas. Viņi, tāpat kā lielākā daļa no pilsētas iedzīvotājiem, strādāja šahtās un pelnīja ļoti labi. Darbs gan esot smags, visu laiku pazemē, tāpēc arī jāārstējas. Kad viņi jautāja, ar ko nodarbojamies mēs, godīgi atbildēju – mēs tirgojam deficīta preces!

- Vai mēs varētu jūsu preces rīt apskatīt? Varbūt arī mēs nopirksim!
- Kāpēc gan ne, rīt pēcpusdienā pie universālveikala "Kurzeme".

Ukraiņi pasūtīja pudeli konjaka un piedevām vēl citrona šķēlītes. Sēdējam un ilgi baudījām viņu pasūtītos dzērienus, līdz pusnaktī mēs izšķīrāmies. "Vai tu tiešām domā ar viņiem tikties?" jaunais radnieks mani stingri tirdīja. Viņš atkal bija nobijies... "Kāpēc gan ne," es viņam atbildēju, "pietiek tikai pa Latviju vien malties, vajag arī citur aizbraukt, paskatīties, kā cilvēki dzīvo, būs vecumdienās ko atcerēties!" Viņš neatbildēja, un mēs klusi devāmies gulēt.

No rīta atvēru logu, paskatījos ārā, ar prieku izstaipījos un ieelpoju svaigu gaisu. Diena bija pelēcīga, bet es sajutu spirtumu

un svaigu gaisu. Man uzreiz palika labi, garastāvoklis bija lielisks. Nodomāju, ka dzīve tomēr ir patīkama, ja vien pats jūties labi, ja ir iedvesma... Manas pārdomas pārtrauca jaunais radnieks.

- Ar ko tu tur runā?
- Pats ar sevi! Man vēl no vakardienas ir labs noskaņojums.
- Tu domā iet satīties ar tiem ukraiņiem?
- Iesim abi, tā tev būs laba mācība. Arī pie labas naudas tiksī. Cik novēroju, tev naudiņa ļoti patīk, vai ne?

Atbildi es nesaņēmu, bet jutu, ka radniekam mani vārdi nepatika.

- Paļaujies uz mani! Kā nekā tu nedēļas laikā esi nopelnījis simts sešdesmit rubļus! Kas tev nav labi? Ja šodien mūsu jaunie paziņas nopirks tos "Montana" kreklus un "Adidas" džemperus, tu leksi gaisā no prieka!

Norunātajā laikā satikāmies ar jaunajiem pircējiem. Paaicināju viņus sānis no cilvēku masas, atvēru somu, parādīju preci. Ukraiņi izbolija acis un noelsās vien. Noprasīja, cik maksā.

- Ja pirsiet pa vienam, tad trīsdesmit pieci rubļi gabalā, bet, ja paņemsiet visus, tad atdodu par divdesmit pieciem.
- Cik jums ir kopā?
- Desmit.
- Mēs ņemam visus!

Viņi uzreiz noskaitīja divsimt piecdesmit rubļus, paņēma preci un izskatījās ļoti apmierināti.

- Brauciet uz mūsu pilsētu! Par tādiem krekliem pie mums jūs varat prasīt arī sešdesmit rubļus gabalā.
- Kā pie jums var nokļūt?
- Jums jābrauc ar vilcienu līdz Maskavai un no turienes līdz Vorosilovgradai – nekā sarežģīta.
- Jā, bet kur lai mēs dodamies svešā pilsētā?
- Tā nav liela problēma, gaidīsim jūs. Būsiet mūsu pusē, piezvaniet!

Ukraiņi izvilka no kabatas portfeļa vizītkartes un pasniedza mums kā lieliem kungiem. Tur bija telefona numurs un adrese.

Atvadījāties un gājām prom, bet es jutu, ka vēl satiksimies. Mani vairāk kārdināja nevis tirgošanās, bet pats ceļojums...

Bijām tirgojušies veiksmīgi, visa prece realizēta, tāpēc nolēmām to atzīmēt. Sestdienas rītā sarunājam braukt piknikā pie ezera. Iegādājāties visu nepieciešamo un ar taksiti laidām pie dabas krūts. Mēs iekurinājām ugunsgrābi, meitenes gatavoja salātus. Viss bija lieliski – cepām šašliku, dzērām alkoholu, smējāmies, runājām...

Pēkšņi es izdzirdu mūziku. Pavēros uz ezera pusi. Putni lidinājās pa ezera virsu un kladzināja nenormāli skaļi. Man šī vieta nepatīk, nodomāju pie sevis, jutu, ka man paliek auksti. Lūdzu, lai man ielej alkoholu, izdzēru līdz dibenam, bet man tik un tā bija auksti – es drebēju kā apses lapa... Jutu, ka mani kāds sauc no ezera puses. Paķēru un iztukšoju vēl vienu glāzi, piecēlos un sāku iet uz ezera malu. Nevienš cits no klātesošajiem neko nebija dzirdējis, tikai man ausis skanēja tā mūzika no ezera, es pat dzirdēju vārdus... Visapkārt man klusums, tikai ezera malā peld balts gulbis. *Ak, visu, visu es būtu tam devis, kas teiktu, kur tu esi, mans draugs...* Mūzika turpināja skanēt man ausīs, gulbis peldēja uz manu pusi, es gāju tam pretī.

Kas notika tālāk, neatceros. Atmosfēra viesnīcas numuriņā viss slapjš.

Mans jaunais radnieks pasniedza man glāzi ar minerālūdeni.

- Tu esi traks, ar tevi nevar nekur iet, pat brīvā dabā! Kas tev bija ienācis prātā? Tu gribēji noslīkt? Labi, ka laikus ieraudzījām. Es tev peldēju pakaļ un izvilku no ezera. Tu jau biji liķis, pumpējām un veicām mākslīgo elpināšanu, līdz ūdens tev iznāca no mutēs, un tad tu ievilki elpu. Vai tiešām tu neko neatceries?
- Itin neko, brālēn. Tikai mūziku un vārdus, ko ausis dzirdēja no ezera, un putnus, kas tur lidoja.
- Kādi putni vēl? Tur nebija neviena paša...
- Labi, bet vismaz gulbi taču jūs redzējāt? To, kas peldēja ezera malā?
- Nē, tu esi prātā jucis, tev rādās vīzijas! Mēs sarunājām vest tevi uz psihiatrisko slimnīcu, lai tevi pārbauda. Vienā reizē

tu vēnas griezi, nevarējām asinis noturēt, dabūjām saukt ātros, tagad tu ej slīcināties... Kas tevi moka? Kāpēc tu nevari mums uzticēties?

Mani brālēni Fredis un Augusts no Kuldīgas tik tiešām pret mani izturējās ar cieņu, jo biju par viņiem vecāks. Onkulis Racis gan mani lamāja no panckām laukā, teica, lai saņemtu sevi rokās un nebojāju visiem dzīvi. Bet, ja gribu galu sev darīt, lai izdaru līdz galam... Viņš bija nikns, bet arī norūpējies par mani. Pie psihiatra gan tomēr mani neaizsūtīja, apsoliļu savākties. Taču mani piedzīvojumi ar radniekiem vēl nebija galā.

Visi apgrozījāties vienā kompānijā, un es ieraudzīju viena sava radnieka sievu. Sen nebijām tikušies. Protams, ka es piegāju aprunāties. Pajautāju, kur tad vīrs, un uzzināju, ka uz diviem gadiem ticis cietumā.

- Tad jau tu te viena?
- Nē, ar draudzenēm.

Redzu, ka mans jaunais radnieks flirtē ar viņas draudzeni. Domāju, lai jau tiek, pat labi – pieredze viņam ir vajadzīga, būs drošāks ar meitenēm. Kādu brīdi ļāvu viņiem parunāties, tad teicu – mums laiks doties mājās. Taču mājas saimniece teica, ka ir vēls, ka varam palikt pa nakti un ka tā būtu drošāk. Piedāvājumu pieņēmu, bet nezināju un nevarēju iedomāties, ka radnieka sieva vēlējās mani iekārdināt – kamēr vīrs cietumā. Es viņu izgrūdu no savas gultas, jo nevēlējos visu savu mūžu dzīvot ar smagu sirdi, negribēju, lai vienas nakts kārdinājums padarītu manu dzīvi nelaimīgu. Man tas būtu liels noziegums, tāpēc arī tā rīkojos. Viņa piecēlās, aizgāja uz vannas istabu, paņēma pudelīti ar jodu un nemanot iegāza to man sejā. Sāpes bija briesmīgas! Viņas vārdos es saklausīju apvainojumus un aizvainotu patmīlu, viņa bija ļoti pārskaitusies. Bet es tajā neklausījos, man prātā iesāvēs dzejoļa rindas...

Tas vientuļo vilku bars, tie dzērāji, narkomāni, nabagi, kas nolēma sev debesis par kupolu, velvi, siju, jumu un segu velt, lai varētu patverties, kad izmesti no bara vai attapušies vieni kādā nomalē, lai

varētu palīst zem galda, kur mākoņi, bet tur tikai pielipinātas košļenes un ar pildspalvu klusībā kutināts papīrs...

Tie skaistie, izkāmējušie vilki uztrītiem ilkņiem noēduši man seju, un es gribu tikai vienu – aplaudēt, jo tā ir vieta, kur pazūd sapņi un cerības.

Tev mani tur vairs neredzēt. Ar Dievu. Es nostājos uz pareiza ceļa!

Nākošajā rītā es paskatījos spogulī. Seja bija briesmīga. Onkulis mani aizveda pie ārsta. Paldies Dievam, ka biju ticis cauri bez rētām. Tikai apakšējo lūpu vajadzēja sašūt. Tas laikam no sitiena, jo es nevarēju no tās vietas aiziet normāli. Bez trokšņa un skandāla man nesanāca.

Māceklis

Kad seja sadzija, es pieņēmu lēmumu braukt uz Ukrainu. Radiņi teica, ka neesmu normāls. Mēs nebrauksim, viņi teica, bet es neatkāpos – tad brauksim mēs divatā. Mācekli ņemšu līdz – rīt vakarā brauksim ar autobusu uz Klaipēdu, no turienes ar vilcienu līdz Šauļiem. Nopirksim preces un uz Maskavu prom.

Mans jaunais ceļa biedrs acis vien bolīja, viņam tāda ceļošana bija pirmā reize. Kā pateicu, tā arī darījām. Jau nākamās dienas vakarā ariegādāto preču somām bijām vilcienā, kas brauc uz Maskavu. Vilciens lēnām uzņēma ātrumu, vairs nekas nebija maināms – bijām ceļā uz jaunu, riskantu galamērķi. Es jutu, ka manam ceļa biedram bailes nevis pāriet, bet pieņemas spēkā. Mierināju, ka visa Padomju Savienība ir mūsu mājas, taču viņš nesaprata. Teicu, lai liekas gulēt, rīt būsīm Maskavā, bet tā ir jāredz – dzīvē noderēs!

Lielajā pilsētā iebraucām desmitos no rīta. Piegāju pie dispečeres un pajautāju, no kādas stacijas atiet vilciens uz Vorošilovgradu. Paņēmām taksīti un aizbraucām, kur mums bija vajadzīgs, nopirkām biļetes un jau trijos dienā sēdāmies nākamajā vilcienā. Braucām kupejas vagonā, bet mums bija garlaicīgi. Ceļš ilga septiņpadsmit stundas. Visu laiku staigājām uz restorāna vagonu, jo cita nebija ko darīt. Ēdām pusdienas, vakariņas, brokastis. Jaunajam draugam bija bail, ka es iedzeršu un metīšos piedzīvojumos, bet es sevi kontrolēju.

Beidzot iebraucām Vorošilovgradā, bijām priecīgi, ka varam izkāpt no vilciena. Uzreiz piezvanīju pazīstamajiem ukraiņiem. Viņi nespēja noticēt, ka esam viņu pilsētā. Kad saprata, ka nejokoju, tad solīja pēc desmit minūtēm būt mums pakāļ. Tā arī bija, ne minūti vēlāk. Aizveda mūs uz viesnīcu ar trīspadsmit stāviem. Viesnīcas iekārtojums nebija no labākajiem, bet ko par tādu cenu var gribēt – viens rublis divdesmit kapeikas no cilvēka par diennakti... Ukraiņu

draugi nokomandēja administrāciju, lai pret mums izturas īpaši labi un apkalpo, kā pieklājas – “viņi taču ir no Latvijas!” Piebilda, ka esam viņu draugi, ka mums vietām jābūt jebkuros apstākļos – kaut seši cilvēki gulētu numuriņā. Un pieteica, lai to nodod visām maiņām. Es sapratu, ka viens no viņiem te ir liels priekšnieks, bet liekus jautājumus neuzdevu. Viņi izstāstīja, kur atrast universālveikalu un tirgu, teica, ka tur mums patiks, bet pārējo, lai kārtojam paši. “Mēs jūs nekad netraucēsim, ja gribēsiet tikties, piezvaniet paši,” viņi pateica un aizgāja savās darīšanās. Mēs viņiem sirsnīgi pateicāmies par pretimnākšanu un bijām laimīgi. Mana nojauta bija nostrādājusi pareizi.

Beidzot, beidzot es ievēlos gultā, pat nenomazgājos. Uzreiz iekritu miegā. Mans ceļa biedrs iegāja dušā un arī nolikās pagulēt. Piecēlāmies, kad vēders prasīja ēst. Mācekļis atzinās, ka jau labu laiku esot bijis augšā, bet es esot tik saldi gulējis, ka viņš baidījies modināt. “Kā tu svešumā vari tik labi gulēt?” viņš brīnījās. Atgādināju, ka visa Padomju Savienība taču mums ir mājas, bet tas viņu nepārlicināja. Tad teicu, ka ar tīru sirdsapziņu vieglāk gulēt, bet mans “bračiņš” domāja, ka zobojos. Teicu, lai beidz tik daudz domāt, un aizgājām uz tuvāko restorānu paēst. Ēst viņš ēda, bet ar skābu ģīmi. Visas garšas viņam likās savādas, nekas negaršojot kā mājās...

- Nu, protams, neko nevar salīdzināt ar mājas garšīgajiem ēdieniem... Man jau arī negāja pie dūšas, bet rīt iesim uz tirgu, nopirksim žāvēto gaļu, tomātus, gurķus, krējumu un paēdīsim kā nākas.
- Cik ilgi mēs te būsim?
- Beidz čīkstēt, un tagad sakārtosim preces. Rīt ar Dieva palīgu jārealizē viena trešā daļa.
- Ja nu nepērk?
- Ir jāiztirgo, un viss! Es rēķināju tā, lai ar visu ceļu turp un atpakaļ nav ilgāk par nedēļu. Tātad trīs dienas šeit un katru dienu jāpārdod trešā daļa. Viss. Izgulēties un uz priekšu! Tu būsī apmierināts. Vai tad slikti ir pasauli redzēt?

- Kas man cits atliek, kā paļauties uz tevi... Godīgi sakot, ne jau vecāki mani pierunāja, lai no tevis mācos, es pats uzprasījos. Kad tu brauci pie mums uz Ventspili ciemos, redzēju, ka vari atļauties to, ko es un mana ģimene nevarēja. Kad mēs atbraucām vasarā bietes ravēt, visu laiku vēroju tevi. Nolēmu, ka gribu ar tevi iet pelnīties, tikt pie naudas un pierunāju tēvu, lai laiž mani ar tevi kopā. Es to nenožēloju.
- Jā, tu to nenožēlosi, bet es varbūt. Nauda maitā cilvēkus. Man būs sāpīgi redzēt, ka tu kādreiz pagriezīsi muguru, ka aizmirsīsi, kas tevi ievadīja šajā apritē... Šajā mēslu bedrē, jo nauda padara cilvēkus nenormālus. Nauda sakropļo cilvēka prātu, viņi paliek alkatīgi un nožēlojami, tas tā ir bijis un būs. Es pazinu cilvēkus, kuri bija vienkārši ļautiņi, bet šī septiņdesmito gadu mode, deficīta tirdzniecība cilvēkus padarīja vai trakus. Viņi atrada veidu, kā pelnīt naudu, un neredzēja vairs neko citu dzīvē. Un es redzu, ka tu būsi tāds pats. Alkatīgi gribēsi bagātību, bet laime nav naudā, bet godīgumā...

Mans ceļabiedrs klusēja, līdz beidzot teica, ka nekad dzīvē mani nepametīs grūtībās. Atbildēju, ka mēs nekad nevaram būt draugi, bet dzīve rādīs. "Vienīgais, ko es varu tev teikt – visi cilvēki, kas dara man sāpes, agri vai vēlu saņem sodu no augstākās varas, tas ir Dievs jeb mani dēmoni, bet tie darbojas," sacīju, kad jau atgriezāties viesnīcā.

No manas runas viņš neko nesaprata. Es paskatījos viņā un sapratu, ka viņš ir bērns. Grib pelnīt naudu, spēlēt pieaugušo, bet nav vēl izaudzis.

Iztirgojām preces, viss gāja no rokas. Bijām apmierināti un sadalījām peļņu vienādās daļās. Tā bija liela nauda. Nedēļas nogali pavadījām viesnīcā, kur iepazināmies ar tās darbiniecēm. Nekādus jandāliņus nerīkojām. Plānotajā laikā viss bija iztirgots, un mēs izpirkām biļetes uz Maskavu. Kupejās vairs vietas nebija, tāpēc braucām plackartes vagonā. Tas bija nožēlojami, īpaši, ja makā ir tik daudz naudas. Bizness bija gājis labi, bet vilcienu pārpildīja daudz

un dažādi cilvēki, kas brauca uz Latvijas sanatorijām. Tāpēc arī biļetes no Maskavas uz Rīgu dabūjām ar lielām mokām.

Skatījos ainavā aiz loga, un mani pārņēma gan prieks, gan skumjas. Brīvais gars nevar nomirt, arī īpašā degsme cilvēkā saglabājas, uz mūžiem ierakstās emocionālajā atmiņā... Man šis brauciens nebija tikai tirgošanās. Es braucu pēc brīvības...

- Beidzot esam mājās, tūlīt jau Rīga. Vai gribēsi vēl kādreiz doties šādā ceļojumā?
- Labi nopelnījām! Protams, ka braukšu, tikai diviem ir garlaicīgi.
- Par to neraizējies, uzzinās mūsu radi, ka labi nopelnījām, arī viņi gribēs braukt!

Braucām kopā līdz Sabilei, tālāk viņš brauca uz Ventspili, bet sarunājām, ka jau pēc nedēļas viņš būs pie manis – laidīsim uz Jūrmalu pastrādāt. Tā arī notika. Labu brīdi pastrādājām tepat, bet tad radnieki zvanīja, lai braucam uz Liepāju. Bijām ar mieru. Kad mans "bračiņš" no Liepājas piezvanīja tēvam uz Ventspili, tad atbildēja viņa brālis un pateica, ka visa ģimene ir aizbraukusi kolhoza darbos uz Liepājas pusi. Es manīju, ka radnieks grib aizbraukt pie saviem senčiem.

- Tu noprasīji, kurā kolhozā tavējie strādā?
- Jā, Grobiņas pusē.
- Nu, tad aizbrauksim, pie reizes es noņemšu tavu naudu no manas krājgrāmatiņas, aizvedīsi to tēvam – tā būs drošāk.
- Jā, darīsim tā, esmu par to tev pateicīgs.

Aizbraucām uz kolhozu, iegāju kantorī un noskaidroju, kur apmetušies strādnieki no Ventspils. Ar taksīti piebraucām pie dzīvojamās mājas, kur skraidīja tikai bērni, jo vecāki strādāja uz lauka. Mēs viņus nedrīkstējām traucēt, padzīvojām pa māju. Pieaugušie pārradās vakara pusē. Vecāki bija priecīgi redzēt dēlu un mierīgi paņēma viņa pasniegto naudas žūksni. Uz manu pusi vecāki pat nepaskatījās, skubināja dēlu ēst. Mani viņi ignorēja. Es sēdēju un nesaprātu – varbūt manis nav? Esmu kļuvis neredzams?

Es nevienu necentos kritizēt, zināju, ka cilvēki ir dažādi. Tāpēc visos cilvēkos es vispirms saskatīju labo un ticēju, ka neviens

tīšuprāt citiem ļaunu nedara. Tomēr es izrādījos jūtīgs cilvēks... Par tiem, ko mīlēju vai biju uzņēmies atbildību, es rūpējos no visas sirds, vairāk nekā kāds spēj iedomāties. Jā, esmu piedzīvojis daudz sāpju, esmu bijis pakļauts lielum spiedienam, bet es biju stiprs, spēcīgs un varēju panest slogu uz saviem pleciem... Bet tagad sēžu, pamests novārtā, it kā būtu tukša vieta šīs ģimenes dzīvē! Tiem, kuri vienreiz zaudē manu uzticību, otrreiz to būs grūti atgūt...

- Vai arī es drikstu apsēsties pie galda?
- Ko? Tu vēl jautā? Sēdi un ēd! Kas tad tev par melnajiem uznāca?
- Nekas, redzēju tikai to, no kā es baidījos – nauda padara cilvēkus nenormālus. Bet tās ir tikai manas iedomas, lūdzu, neņem to visu nopietni.

Ģimene neko nesaprata, bet ceļabiedrs piedāvāja man iet ar kaimiņu zēniem spēlēt bumbu – tie kopā ar mūsējiem sacentās volejbolā. Es atteicos, atrunājos, ka esmu noguris un gribu atpūsties.

No rīta ģimene man piedāvāja, lai uz nākamo tirgošanos ņemu līdzī arī "bračiņa" māsu. Jā, izskatījās, ka nauda visiem ir iepatikusies, bet ne jau man sodīt... Necentos atrunāt, bet sacīju, ka mans jaunais ceļabiedrs jau pats visu māc un uz mani lai vairs necer.

- Ko es māku? Neko es vēl nezinu. Bez tevis nekas nenotiktu...
- Jā, bet jūs vēl gribat, lai skuķis brauc līdzī. Man taču tad divi būs jāpieskata!
- Protams, tā ir tava darīšana, bet es arī viņu pieskatīšu. Būs jautrāk! Pats taču teici, ka divatā garlaicīgi.

Viņš atkal izgāja spēlēt bumbu, bet es likos atpūsties. Pēc divām trīs stundām viņš man atzinās, ka tikko bijis uz sienas augšas – ar vienu meiteni, ko tikko iepazinis.

- Nu, redzi, cik tev viss ātri notiek. Pasaki māšai, ka rīt brauksim uz Liepāju, bet no turienes uz Rīgu.
- Kāpēc tu tik pēkšņi visu izdomā? Kur mums jāskrien?
- Tāds es esmu. Lēmumus pieņemu ātri, neprātoju, kas notiks pēc tam.
- Kas tad var notikt?

- Nezinu, liec mani mierā ar saviem jautājumiem. Atbildes es vēl nezinu dot, bet kaut kas drīz noteikti notiks. Es to jūtu.

Neklausīt viņiem nenāca prātā. No rīta aizbraucām uz Liepāju, kur viesnīcā sasaucu visus radus kopā. Viņi mani jau bija gaidījuši. Pavēstīju, ka tuvākajās dienās braucam uz Rīgu, kas nepiekrīt, lai paliek Liepājā. Onkulis par manu lēmumu bija sašutis, bet brālēni bija ar mieru – viņiem patika pārmaiņas.

Visi aizbraucām uz Jūrmalu, es ar mācekļiem apmetos pie vectēva. Katru rītu ar agro vilcienu mēs braucām tirgoties uz Rīgu. Somās bija krekli un džemperī. Tirgojām pie autoostas, centrālās stacijas un universālveikala. Vajadzēja pārredzēt situāciju un pazīt cilvēkus – kam var piedāvāt, kam ne. Radniekam pieteicu, lai pieskata māsu, lai viņa no sākuma tikai skatās un mātās, līdz sapratīs, kā jāstrādā. Tā mēs, pa Jūrmalu dzīvodami un Rīgā tirgodamies, nostrādājām veselu mēnesi, līdz es vienā rītā paziņoju – viss, braucu mājās pie ģimenes, pie Omes un tantes. Sen nebiju redzējis savējos, jāapciemo arī tēvu, brāli, mazo māsiņu, kuru ļoti mīlēju... Vectēvs manam lēmumam piekrita, bet maniem mācekļiem tas nepatika – to varēja redzēt pēc sejas izteiksmes.

- Ko mēs darīsim?
- Ja vēlies un nevarat bez manis iztikt, tad brauciet līdzi!

Nākošajā dienā aizbraucām uz manu maza pilsētiņu un nokļuvām pie manas ģimenes, kas bija ļoti priecīgi par manu atgriešanos.

- Ko tad tu nemaz nerādies mājā? Ko neinteresēties par sievu un bērniem?
- Kādi vēl bērni?
- Tu nezini? Tavai sievai piedzima divi, divi puisīši, tev ir jābrauc viņus apciemot!

Klusēju un pārdomāju. Vakarā pie galda iedzērām, un es paziņoju, ka ar biznesu vairs nenodarbošos, ka visam tam ir beigas, pielieku punktu. Ir svarīgākas lietas dzīvē. Nauda nav galvenais. Manam radniekam tas nepatika, viņš apvainojās.

- Tad tu nekur vairs nebauksi? Naudu nepelnīsi?

- Kādu laiku likšos mierā, man ir jāpadomā par savu turpmāko dzīvi.
- Jā, bet es?
- Ko tu īdi! Ko varēju, to iemācīju. Tu visu proti, no tevis ir iznācis labs biznesmenis. Neviens, kas tevi pazina, sākumā tam neticēja, bet redz, kā viss aizgāja. Lai tev turpmāk veicas!

Radnieks piecēlās un abi ar māsu aizgāja no mūsu mājām pat neatvadoties.

Palicis viens, es ieslīgu grūtsirdībā, jutu, ka tā mani apņēma kā auksta migla. Biju arī krietni iedzēris. Man ir sieva un divi puisīši! Kāds gan es esmu nejēga, ka pat nepainterēsējos, kas notiek ar manu sievu? Mani pārņēma šausmīgas sirdsapziņas mokas un vainas apziņa. Sapratu, ka tagad ir pienācis izšķirošs brīdis dzīvē. Man ir bijuši tik daudz piedzīvojumu jautrās kompānijās, meitenes daudzas, pat saskaitīt nevarētu, bet tas viss ir kļuvis lieks un nevajadzīgs. Manā nākotnē tam vairs nav vietas.

Nezinu, vai es reiz būšu spējīgs kādu mīlēt tā, lai nesāpinātu, bet tagad es to gribu darīt.

Varbūt man paveiksies, Dievs būs ar mani, darīšu, ko varēšu un centīšos būt laimīgs ar saviem dēliem – tāda bija mana sirds apņemšanās.

Atrodas dēli

Agra rudens saule viegli skāra pamali rīta pusē. To varēja manīt, jo debess jumtu klāja pelēks mākoņu plīvurs. Mežmalas koku galotnes bija skāris pirmais zeltījums. Daba bija skaista un smeldzīga, es jutos līdzīgi. Man pēkšņi bija atradušies dēli!

Sarunājām, ka tante Kate brauks man līdz pie sievas un bērniem, kuri tolaik dzīvoja Skrundas pusē – tas bija kolhozā “Nīkrāce”. Kad iegājām mājā, es nevarēju noticēt savām acīm. Man pretī stāvēja divi zēni ar likām kājiņām un nošmulētām sejiņām. Laikam tikko bija beiguši pusdienot. Viņi redzēja svešos ienākot un nobijušies metās pie mātes. Es izvilku no somas dāvanas un saldumus, piegāju klāt un uzrunāju tos.

- Labdien, mani brašie dēli, esmu jūsu tētis!
Sievasmāte sāka bārties.
- Kur tad tāds tētis redzēts! Beidzot atbrauci, sirdsapziņa mocīja?
- Piedodiet, ja varat, bet es nezināju, ka sieva palika stāvoklī. Viņa man neko neteica! Viņa nevarēja izturēt manas prasības, ka veļa jāmazgā, un aizbrauca. Kā lai es būtu kaut ko zinājis, ja nedzirdēju no viņas neviena vārda.
- Tāpēc, ka tu to nevēlējies dzirdēt! Ja būtu vēlējies zināt, tu būtu interesējies.
- Jā, bet viņai arī bija un ir savs raksturs! Ko viņa nodomāja, to izdarīja, neviens gailis pakaļ nedziedāja. Aizskrēja prom, un viss! Bija jāpaiet četriem gadiem, lai es uzzinātu, ka man ir divi dēli! Nu es esmu šeit un gribu būt viņiem tēvs.
- Vienā ziņā tas ir labi, ka atbrauci apciemot, bet...

Tikmēr Kaspars un Mareks klusām atsaiņoja dāvanas, našķojās ar saldumiem un lūkojās uz mani. Tante Kate sāka raudāt tā, ka jumts cēlās gaisā un pavēstīja, lai tikai visi brauc līdz! Sieva joprojām ir

sieva, bērni vienmēr būs bērni – visiem vieta atradīsies. Puikām drīz būs jāiet uz skolu, par nākotni jādomā, viņa saimniecībā palīdzēšot... Es apskāvu dēlus un noprasīju sievai – esi ar mieru braukt mājās? Viņa uzreiz piekrita, jo bērniem ir vajadzīgs tēvs, kas par viņiem rūpēsies... Es to apsolīju.

Puikas mani redzēja pirmo reizi, skatījās ar ziņkāri un piesardzību. No sākuma pieskrēja klāt, bet, kad gribēju viņus paņemt klēpī vai apskaut, tad uzreiz izrāvās un aizskrēja prom – biju vēl viņiem svešs. Arī tad, kad man beidzot izdevās viņus apskaut, abi vienlaikus, kā sarunājuši, izrāvās no manām rokām un aizskrēja pie mātes. Sievasmāte tikai pukstēja un pārmeta, kur esmu bijis šos gadus. Taču mūsu norunai viņa neiebilda, laikam saprata, kā tā būs labāk visiem. Pa nakti visi palikām pie sievasmātes. Sakrāmējām puiku mantas, no rīta atvadījāmies un visi devāmies uz autobusa pieturu. Smidzināja lietutiņš, kokiem lapas jau bija dažādās krāsās. Vējš itkā sarunājās ar šīm rudens lapām, kuras viena pēc otras krita no koku zariem...

Es paņēmu puikas katru pie savas rokas. Viņi uzticējās un vairs nerāvās ārā. Staigājām uz priekšu un atpakaļ, uz priekšu un atkal atpakaļ. Visi klusējām un klausījāmies rudens vējā. Es iekritu dziļās pārdomās. Kā gan es turpmāk dzīvošu? Es nebiju pieradis pie ģimenes dzīves. Vēroju lapas, kas krita uz zemes, bet puikas vēroja mani. Nezinu, ko jūta un domāja puikas, bet es apņēmos būt labs tēvs. Kaut tikai arī puiku māte saprastu savus ģimenes pienākumus un iekļautos pilsētiņas dzīvē... Sabile nav lauki, te ir kultūra, ir sabiedrība, puikām būs jāiet uz skolu. Kas ar viņiem noņemsies, ja es būšu darbā? Man jānodrošina ģimenei iztikšana, jābūt apgādniekam, man nebūs laika, lai vienmēr būtu kopā ar bērniem...

Vējš pieņēmas spēkā, un lapas lidinājās arvien vairāk un straujāk.

Es sapratu, ka nekad vairs nebūšu brīvs un nevarēšu lidot kā šīs lapas vējā. Taču visas lapas agri vai vēlu nokrīt uz zemes, un šķiet, ka arī man beidzot ir laiks uz tās nolaisties. Beidzot tālumā parādījās autobuss, kurš apstājās mums tieši pretī. Atkāpties vairs nebija kur, un mēs devāmies uz jauno dzīvi – visi kopā. Dēli sēdēja blakus

man, bet sieva kopā ar tanti. Nezināju, kāda dzīve mūs sagaida, bet apņēmīgi nopirku visiem biļetes.

Tajā brīdī es domāju, ka esmu spēcīga personība, kas savās dzīves gaitās spēj pārvarēt visus šķēršļus ceļā. Mans gars ir nesalaužams, un ticība pareizai rīcībai bezgalīga. Manas pārdomas pārtrauca tantes balss.

- Kā būsiēt mājās, tā jums jāiet reģistrēt bērnus skolā, lai izaug par kārtīgiem cilvēkiem!
- Pats zinu, kas man ir jādara, lūdzu, nemāci mani.

Manā sirdī neviens nevar ielūkoties, bet tur ir dzīves apnikums. Es to sajūtu. Vienīgais, kas man šobrīd dod spēku, ir mani dēli, kas pēkšņi uzradušies manā dzīvē. Es strādāšu, dēli ies skolā un vēl tālāk, ja Dievs dos. Man nevajag padomus pašsaprotamām lietām, domāju, skatīdamies pa logu. Sieva nerunāja ne vārda, tikai klausījās. Es sapratu, ka no viņas man īsta atbalsta nebūs. Viņu tālāki mērķi neinteresē... Tāda viņa ir un tāda paliks. Kā ir, tā jādzīvo.

Mēs Sabilē bijām un esam cienijama dzimta. Čigāni, kas visi strādā un ir izsītušies dzīvē. Visi Sabiles skolā ieguvuši izglītību – katrs pēc savām spējām, katrs savai vajadzībai. No bērnības atceros apstākļus, kad es augu, bet pie sevis domāju – nē, es nekad tā nedzīvošu! Agrīnajā bērnībā, kad visi dzīvojām pie Kalniņa kundzes, tad tur pat nebija elektrības. Viņa pati dzīvoja ļoti nabadzīgi, gulēja uz plikas grīdas un pamazām juka prātā. Ome viņu centās vismaz pabarot. Tad Skudriņa onkulis no blakus mājas nāca pusdienās, lai pierunātu Kalniņa kundzi pārcelties uz pansionātu jeb nabagmāju, kā cilvēki sauca. Viņa ilgi neļāvās, bet vienreiz, ēdot skābu kāpostu zupu, tomēr piekrita. Tā māja bija tieši pie pilskalna, ļoti nolaista, tiklīdz visus izmitināja, tā māju nojauca – nebija jēgas stutēt kopā. Pirmais, kas no turienes aizgāja, bija tēvs ar savu jauno sievu Lūciju, ar kuru viņš sagāja kopā, kad mana īstā mamma Olga aizgāja pie cita vīra. Es tad vēl biju pavisam mazs, un tāpēc man tie dzimšanas dokumenti nebija līdz galam sakārtoti. Lūcija bija laba pamāte, es viņu saucu par mammu. Viņa atnāca ar dēlu Nikolaju pūrā, ko mēs visi saucām par Koļu. Drīz viņiem piedzima mazais Hardis, tāpēc

tēvs rakstija un rakstija izpildkomitejai, kamēr dabūja atsevišķu dzīvokli pretī autoostai. Hardis un Koļas aizgāja līdzi, bet es paliku pie Omes un tantes Kates. Vēlāk, kad es atnācu no armijas, tad uzrakstīju iesniegumu, un man piešķīra vienas istabas dzīvokli Rīgas ielā 13.

Tēvs jau pirms armijas bija nopircis māju Jaunsabilē. Tas notika, sūri strādājot sezonas darbus. Visa ģimene vasarā bija kā verdzībā, rudenī tāpat. Vācām kartupeļus. Mani divas nedēļas nelaida skolā, jo bija pašam jāsapelna nauda skolas mantām. Atceros, kā mazais Hardis dzīvojās pa kartupeļu kastēm, neviens ar viņu neauklējās. Speķi iedeva, lai zelē, un viss. Vēlāk piedzima Arkādijs un Zenta, visi dzīvoja jau Jaunsabiles privātmājā. To nopirkt palīdzēja arī tante Kate, kas kopš agras jaunības strādāja "Augļu un dārzeņu" fabrikā, bija pat uz goda dēļa. Alga nebija liela, bet viņa dzīvoja ļoti taupīgi, naudiņu krāja un, kad māja bija noskatīta, pielika visus savus iekrājumus. Brālis un brāļa bērni par to apņēmas viņu visu mūžu uzturēt un nekad nepamest. Tante jau 55 gados aizgāja pensijā, jo tādi tolaik bija likumi un darbs skaitījās smags. Tajā fabrikā pa ziemu strādāja teju visi Sabiles čigāni – taisīja kompotus, sulas, zupas burciņās, zaļos zirnišus un daudz ko citu. Ome Jūle savukārt visus manas agrās bērnības gadus gāja pie lauku māju saimniekiem sakopt mājas pēc ballēm. Viņai par to maksāja, bet galvenais bija, ka visi gribēja, lai viņa liek kārtis. To viņa arī darīja un nopelnīja šo to klāt. Es šos gājienus vēl atceros un arī to, ka nolēmu – nē, es gan tā nedzīvošu, citiem kalps nebūšu! Jau kopš visagrākajām atmiņām no Kalniņas kundzes pārpildītās istabas, kur dzīvojām bez elektrības, es vairāk uzturējos savās fantāzijās. Tur man bija labi. Uz Rīgu sāku braukt aptuveni vienpadsmit gadu vecumā, kad ar mammu Lūciju braucām tirgot pašu lasītās meža ogas. Labi gāja, bet neko vairāk par tirgu un lielo stacijas pulksteni neredzēju. Pēc armijas – pats biju sev kungs, nevienam padomu neprasīju. Kad strādāju Jūrmalā – nu, kuram tāda dzīve nepatiktu? Viena nedēļa veikalā, otra brīva. Tātad otrajā var tirgot deficītu! Nauda nāca,

bet neturējās. Meiteņu arī netrūka. Dzīve bija kā karuselis, kurā reibuma bija arvien vairāk un vilšanās tāpat...

Tāds es tagad atgriežos dzimtajā Sabilē uz palikšanu. Ir 1984. gads. Mans vienistabas dzīvoklītis mani gaida. Es tur atgriežos ar sievu Gaidu un diviem dēliem. Tēvs, tante, brāļi, māsa un citi radi ir līdzās, arī īstās mammas Olgas nākamā meita Skaidrīte, kas ieprecējās Sabilē labā ciltī. Savējie ir apkārt, bet par dēliem man jārūpējas pašam. Nebūs viegli, taču tas ir vienīgais, kas ir pūļu vērts. Ģimene. Žēl, ka mana Ome Jūle to vairs nepiedzīvo. Viņa nomira 1980. gadā, un uz bērēm es atskrēju no deficīta tirgošanas Liepājā. Bēres bija lielas, kā mūsu tautā pienākas – savi četri simti cilvēku. Viņa bija īsta čigāniete – gan kārtis lika, gan baznīcā gāja. Viņa mūs, bērnus, ņēma līdzī, bet mēs tur vairāk daudzījāmies un ķīķinājām, tomēr Dieva vārds mūsos iesēdās. Viņa vārdu vienmēr piesaucu grūtībās, uz viņu paļaujos un viņam ticu – tas viss no manas Omes! Viņa mācīja tikai labu. Tagad viņas vairs nav, bet es atgriežos mājās ar ģimeni. Ome nomira 1980. gada septembrī, bet augustā jau bija piedzimuši mani puisīši... Mēs to nezinājām, bet Dievs taču redzēja... Un Ome aizgāja pie viņa.

Dzīves pavērsiens uz ģimenes pusi manā dzīvē ir noticis ļoti strauji, taču nav manā raksturā savus lēmumus mainīt. Atgriezos, pieņēmu veikala vadītāja vietu un kļuva par gādīgu ģimenes tēvu. Ar Gaidu pēc laika apprecējāmies oficiāli, viņa kļuva par Kleinu. Dvīņiem palika viņas iepriekšējais uzvārds – Arhipovs. Gaidu ievadīju arī tirdzniecībā, viņa kļuva par pārdevēju. Kad pēc pāris gadiem piedzima Aksana, tad pašvaldība mums piešķīra trīsistabu dzīvokli Talsu ielā 4. Tante Kate jeb Kondrīte visu laiku dzīvoja pie mums un palīdzēja saimniecībā, pieskatīja bērnus, bija mūsu labais gariņš. Tieši viņa taču mūs saveda kopā! Pateicoties tam, tiku pie divām meitām – Aksanai sekoja Sarita, kas piedzima 1992. gada 15. februārī.

Godīgais pārdevējs

Gadi gāja, es strādāju Talsu tirdzniecības pārvaldē, biju 51. veikala vadītājs.

Dēli bija dažāda rakstura. Mareku vairāk interesēja dažādi amatniecības darbi, kur vajadzīgs fizisks spēks un prasmīgas rokas. Kasparam bija izteikta tieksme uz izglītību un mūziku, par ko es ļoti priecājos. Puikas gāja skolā, ar laiku viņiem pievienojās māsiņas Aksana un Sarita. Par ģimeni es ļoti gādāju, taču nenoslēdzos tajā pavisam.

Sanāca tā, ka par savu sabiedrību izvēlējos jauniešus, kas bija krietni jaunāki par mani – kā puisi, tā meitenes. Viņiem arī bija draugi un tā mūsu loks paplašinājās. Biju to nosaucis par “Mazpilsētas Brodveju”, jo mums interesēja dažādas muzikālas un teatrālas izklaides. Mums Sabilē jau nebija kur tā īsti izpriecāties, tāpēc braucām apkārt – uz Rendas kafejnīcu vai tūristu bāzi Plostkrogā. Sievai tas nepatika, bet es nevarēju un nevēlējos būt vientuļš – bez kompānijas. Man vajadzēja sabiedrību, pie tam izklaidēs es strikti atcerējos un ievēroju, ka esmu ģimenes cilvēks. Gaida nebija no tām, kurai patika sabiedrība, tāpēc nācās pieciest, ka meklēju draugus ārpus ģimenes. Ar “Mazpilsētas Brodveju” apmeklējām arī dažādus pasākumus un zaļumballes, bijām jautri.

Ar cilvēkiem apkārt man veicās, attiecības bija labas. Veikalā es uzticējos darbiniekiem un viņi uzticējās man. Kolēģus atceros ar prieku. Pārdevējas man uzticējās gluži kā pašas sev, jo arī es pret viņām vienmēr biju atklāts un godīgs. Atceros gadījumu, kad uz blakus veikalu aizsūtīju vienu kastīti ar olām, kuru vērtība bija 24 rubļi un 80 kapeikas. Man izrakstīja pavadzīmi par vērtību 280 rubļi un 80 kapeikas. Sākumā es neieskatījos, bet, kad sāku rakstīt atskaiti, tad ievēroju gan. Kļūda bija man par labu, bet es aizvedu pavadzīmi un atdevu. “Kāpēc tu pavadzīmi atdod, es taču saņēmu olas no

tevis," viņa brīnījās. Man nācās norādīt uz kļūdu un saskaņot, lai mēs visi to izlabojam. Protams, ka viņa bija man pateicīga.

Citreiz kļūdījās pasta priekšniece un, nododot dienas ieņēmumus – 100 rbļ. un 20 kap. , uzrakstīja kvīti par 11 tūkstošiem un 22 rubļiem komisijas naudā. Es uz vietas pastā nepaskatījos uz kvīti, bet veikalā pēc nedēļas sāku gatavot atskaiti un izbolīju lielas acis. Es tam nenoticēju, bet varēju pieprasīt rakstīto. Trīs dienas turēju kvīti pie sevis, pārdomāju, kā rīkoties, līdz beidzot aiznesu to atpakaļ uz pastu. Parādīju pasta priekšniecei, bet vēl viņa brīnījās – kāpēc tu man to kvīti rādi? Beigās gandrīz kļiedzu – paskaties, kādu summu tu uzrakstīji! Tad gan viņa palika bāla un gandrīz nokrita gar zemi, dabūju vēl mierināt.

Negotīga nauda laimi nenes, to man vienmēr mācīja Ome, un pie tā es arī turējos. Ne jau tāpēc, ka mazpilsētā visi viens otru pazīst un nesmukumī nāktu gaismā, bet tāpēc, ka roka necēlās. Kāds Augstāks spēks mani vienmēr pieskatīja un virzīja – tā bija arī sapņos.

Kādu vakaru, kad aizgājām pie miera, pusnaktī es pēkšņi pamodos. Man sapnī bija parādījies Mārtiņš Bērziņš, kurš Sabiles čigānus izglāba no nāves, bet es par viņu neko vēl nezināju! Sapnis bija tik dzīvs un spēcīgs, ka centos uzzināt patiesību. Vecāki un vecvecāki mums baisos notikumus nebija stāstījuši.

Izstāstīju sapni tēvam. Teicu, ka man parādījās vīrs, kas rādīja ar pirkstu uz Stirniņu kapiem un teica, ka ejot pa pļavu uz savu mūža māju. Vēl man rādījās čigāni un kapu bedres, un to es nekādi nemācēju izskaidrot.

Tēvs tad arī man pastāstīja par Mārtiņu Bērziņu un to, kā viņš no drošas nāves izglābis visus Sabiles čigānus, jo attapies nacistiem pierādīt, ka pavēle ir šaut tikai klejojošos čigānus, bet Sabilē tādu nav un nekad nav bijuši. Viņš izrādījis apbrīnojamu drosmi, jo par nepaklausību varēja pats dabūt lodi pierē, taču viņam izdevies visu panākt ar labu. Ebrejiem tā nebija paveicies.

- Bet, kā tu zini, ka sapnī bija tieši viņš?
- Nezinu, tēvs,tā bija īsa vīzija. Kāds man it kā visu redzēto komentēja, sauca viņu vārdā.

- Tev, dēls, kaut kas ir jādara. Bez nozīmes viņš tavā apziņā nebūtu parādījies.
- Jā, bet ko? Es neko nezinu!

Tā, vizijas un tēva mudināts, es sāku ievākt ziņas par šo unikālo cilvēku un organizēt līdzekļu vākšanu. 1989. gadā par romu saziēdotiem līdzekļiem Mārtiņam Bērziņam Sabiles Stirnišu kapos mēs uzstādījām pieminēkli. Kapakmenī iegravējām vārdus “Tas ir granītā rakstīts parāds, mūžiem cauri saglabājams prātā. Mārtiņš Bērziņš. 1873 – 1968”.

Tā bija mūsu pateicība par to, ka esam dzīvi. Vēl tagad tirpas skrien, kad šo baiso notikumu restaurējam atmiņā. Cik gan liela atbildība var būt uz viena cilvēka pleciem! Viņš taču varēja pavēlei vienkārši paklausīt, kā to darīja citi, bailīgāki ļaudis, taču acīmredzot sirdsapziņa neļāva. Viņa vārds mums ir un paliks svēts!

Paldies tā laika kultūras nama direktoram Viktoram Kleimanam un režisorei Lūcijai Zaicītei, kuri palīdzēja ar transportu un piemiņas pasākuma organizēšanu. Paldies vijolniecei un visiem, kas piedalījās visas dienas pasākumā. Paldies visiem, kas bija līdzī Sventēs, vietā, kur tika nošauti ebreji – tas ir šausmu pieminēklis, kas liek atcerēties

nacistu radīto elli zemes virsū. Tas ir Dieva un konkrēta cilvēka – Mārtiņa Bērziņa – paveikts brīnums, ka čigāniem raktā bedre palika tukša.

Tikmēr Latvijā bija iestājies atmodas laiks. Gluži kā jaunībā, komercija kļuva par ļoti svarīgu lietu dzīvē, jo viss vecais juka un putēja laukā.

Sākās mežonīgais kapitālisms, kad var paļauties tikai uz sevi, bet nauda iegūst vēl nebijušu nozīmi. 1990. gadā mans brālis aicināja uz Maskavu nodarboties ar biznesa lietām. Es ilgi nepiekritu, jo man bija sieva, četri bērni, patīkams darbs. Taču sākās tādas jukas, ka man vairs nebija izvēles. Naudu vajadzēja, un es piekritu ar brāli doties uz Krieviju, kaut robežas šķērsošanai jau bija nepieciešamas vīzas.

Par naudu velns danco

Maskavā iebraucām no rīta. Jaunākais brālis Medvedkovā irēja dzīvokli, uz kuru aizbraucām ar metro.

Tur jau mani sagaidīja radi - beidzot, beidzot tu izkustējies no saviem laukiem! Ko tu tur varēji sadarīt, viņi brīnījās.

- Vai uz ilgu laiku?
- Nezinu, laiks radīs. Apniks, braukšu mājās!
- Gan jau būs interesanti! Iepazīsies ar jauniem draugiem, viss būs labi.

Vakarā brālis mani aizveda iepirkt preces. Tās piegādāja no Lietuvas ar fūrēm. Ieejot tajā dzīvoklī, nebija kur kāju paspert – līdz pat ārdurvīm bija sakrauti džemperī, tā sauktie “siks pārņī” jeb “ļetučije miši”. Tiem bija platas piedurknes un priekšā visādi zīmējumi.

Abi ar brāli atlasījām precī, samaksājām un devāmies mājās. Pa ceļam citā vietā nopirkām izmēra emblēmas, ko uzlīmēt pirms pārdošanas. Vakarā iepakojām preces un no rīta devāmies uz Kazaņas staciju, kur tirgojās mūsu radiņi. Es biju šokēts. Ļaudis no vilcieniem vēlās kā jūra. Viņi gandrīz gāza nost no kājām, likās, ka mūs sabradās. Es tā nebiju pieradis. “Nē, brāl, es tā nevaru,” mēģināju no šāda darba tikt vaļā, “man savu klientu vajag redzēt pa gabalu, saprast, ar ko man būs darīšana, ko uzrunāt, ko ne; paskaties, ļaudis skrien kā nenormāli, es taču nevaru bāzties ar savu precī viņiem virsū!” Manī neviens neklausījās, radinieki jau bija iemanījušies šādi tirgoties. Man tas likās šausmīgi. Drīz bija klāt arī reketieri, jumtam bija jāmaksā nodevas. Es biju satriekts. Šim rūpalam nebija nekādas līdzības ar manas jaunības eleganto tirgošanos. Tā es līdz ar brāli mocījos trīs dienas. Viņš redzēja, ka es nevaru neko pārdot un arī viņš neko daudz nebija nopelnījis – kādus divdesmit trīsdesmit dolārus. Es sāku smieties.

- Ko tu smeijies?
- Kā nu ne! Par tādu nieka summu jūs te visu dienu stacijas tunelī stāvat un rejat... Tas nav priekš manis. Rīt braukšu mājās, atpakaļ uz Latviju.
- Ko tu, rīt aizvedīšu tevi uz citu vietu, bet tur būs riskanti. Es tur nevienu nepazīstu, un tur esot ļoti stingri.
- Par to nebēdā. Kur ir stingra kārtība, tur labāk iet business. Nebaidies un ļaujies uz mani, es māku sarunāt lietas.

Brālis nobrīnījās par manu drosmi. Nākošajā rītāabi aizbraucām uz Vissavienības izstādes paviljonu. Paziņoju brālim, ka es nevaru ķerties pie darba, kamēr neesmu iepazinies ar vietējo milicijas nodaļu.

- Tu esi nenormāls, tu jau paliec traks uz vecumdienām!
- Viss būs labi, ne jau es tā rīkojos, tā darīt liek mani dēmoni. Es viņiem uzticos!

Brālis nobrīnījās, bet pretī vairs nerunāja. Ieraudzīju milicijas auto, devos klāt un sāku ievadīt sarunas. Parādīju mūsu preci. Piebildu, ja lieta aizies un tirgotāji turpmāk būsīm vairāki, tad no katras personas dosim piecdesmit tūkstoš rubļus dienā. Miliči bija pārsteigti, izbolija acis un kādu brīdi apspriedās. Pēc mirkļa viņi pateica, ka šodien atļauj mums tirgoties un naudu neņems. Vakarā izstāstīsim, kā gājis, tad domāsim tālāk.

- Nu, redz, brāl, tagad tikai uz priekšu! Uz naudu velns danco, neviens nevar atteikties no kārdinājuma – cilvēkus šobrīd tikai nauda vilina.
- Kas tad tev pašam ir galvenais?
- Es tev godīgi atbildēšu – dzīvoju, lai dzīvotu! Mani nevilina bagātība, man ir vajadzīga tikai tīra sirdsapziņa, lai varu mierīgi gulēt. No šīs grēcīgās pasaules aizejot, tāpat nekādu bagātību līdzī nepaņēmsi.
- Bet taviem bērniem manta paliks!
- Taisnība, bet neaizmirsti, ka negodīga manta dzīvē labu nedod, agri vai vēlū pazūd vai atnes nelaimi. Bet tagad ļauj man strādāt!

Brālis pagāja sāņus un vēroja, kā es sarunājos ar klientu. Beidzās ar to, ka viņš nopirka gan visas manas, gan vēl brāļa preces. Desmit minūtēs mūsu somas bija tukšas. Brālis nebeidza brīnīties. "Tu te paliksi bagāts, galvenais, lai miliči būtu ar mieru," viņš nebeidza prātuļot. Arī mājās visi brīnījās, ka tik ātri visu esam pārdevuši. Izstāstīju radiem savu pārliecību, ka cilvēks vispirms jāredz un jānovērtē no tālienes, tikai tad viņu ir vērts uzrunāt, un piedāvāju visiem strādāt kopīgi. Par manu plānu visi bija priecīgi.

Pienāca rīts, un visi devāmies darbā. Miliči mūs jau gaidīja pie paviljona ieejas.

- Jūs mums nemelosiet? Maksāsiet no katras somas?
- Kāpēc jūs domājat, ka melosim? Mums būs vieglāk tirgot, un visi cilvēki grib ēst, mēs to saprotam. Neapšmauksim jūs!
- Kā jūs mums to naudu maksāsiet?
- Jūs vakarā tikai nobrauciet garām un katrs pārdevējs jums pasniegs noteikto summu.
- Sarunāts, lai tā arī būtu.

Tā sākās mūsu labie laiki, nauda pati skrēja kabatā. Visiem gan tik labi negāja, tāpēc man bija arī vairāki nelabvēji. Redzot, ka pašiem neiet, viņi vēlējās draudzēties ar mani, bet es diplomātiski atteicos. Vakaros mēs varējām izklaidēties – gājām uz restorāniem, uzturējamies dažādās jautrās kompānijās, arī meitenes tur bija. Dzīve gāja savu ceļu, ārēji pat visai krāšņa, tikai es biju vientuļš. Manas domas kavējās pie sievas un bērniem, atcerējos arī savu jaunības dienu draugu Uldi, un man bija skumji.

Uznāca sniegs, negribēju vairs tirgoties, bet radiņi pierunāja. Kad mūsu preces bija pārdotas, iegājām kafejnīcā. Tur uzreiz redzējām, ka sēž citi no mūsējiem, kam ar tirgošanos galīgi nebija veicies – visas somas blakus stāvēja gandrīz pilnas.

- Saki mums, kā tu vari pārdot tik ātri un mēs nekādi? Ko tu dari ar tiem pircējiem, kā apvārdo?
- Tas ir liels tirdzniecības noslēpums, es nevaru to nevienam izpaust. Joks!

Reiz vienā sestdienas vakarā pēc darba sāku pucēties, lai dotos uz koncertzāli, kas atradās Maskavas pilsētas centrā. Brālis bija ziņkārīgs, taujāja, kur dodos. Atbildēju, ka uz koncertu ar vienu paziņu no darba, kurš speciāli man ir nopircis biļeti. Brālis tikai pieteica, lai nenokļūtu un laicīgi esmu mājās.

Koncertzāli atradu pēdējā brīdī, biju priecīgs, ka nenokavēju. Man nepatika metro, neiepriecināja būt tik lielā pilsētā, prom no mājām. Pat koncerta tuvums nespēja sajūsmināt, biju zālē, kas pilna svešu ļaužu. Jutos viens un pamests, bet pēkšņi biedrs uzradās man blakus. Biju atvieglots. Sākās koncerts, un man tas ļoti patika. Dziedāja tā laika slavenības, es visam dzīvoju līdzī, it kā pats būtu uz skatuves – tur joprojām bija mana sirds, manas ilgas, mana nepiepildītā aizraušanās. Biju ļoti pacilāts.

Pagāja labs laiks, kamēr atkal tika uzsāktas darba gaitas, bet man tā bija vistrakākā reize. Paliku viens. Paņēmu pudeli, atkorķēju uz ielas un dzēru no kakliņa. Piebrauca milicijas auto un aizveda mani uz atskurbtuvi. Tur man ļoti nepatika un es sāku trakot. Ar mani neviens netika galā, tāpēc aizveda uz psihiatrisko slimnīcu. Sanitāri man uzvilka trako pidžamu ar sasietām piedurknēm. Jo vairāk es trakaju, jo krekls manu ķermeni savilka ciešāk. Kad es to sapratu, tad nomierinājos un likos gulēt. No rīta mani pārbaudīja un izlaida ārā. Atgriezos mājās un izstāstīju radiņiem par saviem piedzīvojumiem. Viņi bija šokēti. Teica, ka visu ko no manis varot sagaidīt, bet, ka ir tik traki, viņi tomēr neesot domājuši... Es jau arī pats to sapratu.

Biju iegājis strupceļā. Tirdzniecība arī vairs negāja spoži, un radi ierunājās, ka mums jāpamaina vieta.

Mēs ar brāli Hardi un brālēnu Frīdi piekritām, uzaicinājām manu biedru līdzī, paņēmām preces un visi trīsar vilcienu aizbraucām uz Kazaņu, bet sapratām, ka esam galīgi ne tur atbraukuši. Visi vairījās no mums, it kā mums būtu mēris, baidījās mūs uzklausīt, kur nu vēl apstāties. Šķiet, ka visus bija sabiedējuši vietējie bandīti vai miliči, vai abi kopā. Mana intuīcija teica, ka nekas labs mūs te negaida. Te

varam uzprasīties tikai uz nepatikšanām, tāpēc labāk braukt atpakaļ uz Maskavu. Citi tam pilnībā piekrita.

Maskavā darbi neko spoži negāja. Milicijas priekšnieks uzaicināja mani uz vietējo kafejnīcu, kur jau sēdēja arī mūsu jumts. Ar priekšnieku apspriedām, kā dzīvot tālāk.

- Mēs jūtam, ka darbi jums vairs tā neiet.
- Jā, tā ne visai šobrīd, bet sava iztikšana ir.

Galvenais milicis iedzēra glāzīti un vērsās pie manis, kaut klāt bija vairāki citi.

- Es tevi padarīšu par paviljona karali, tu esi šeit vajadzīgs.
- Jā, bet mūsu cilvēkiem nav naudas, ko maksāt, ja viņi tajā dienā neko nav iztirgojuši.

Kamielis apstiprināja, ka runāju taisnību. Milicis uz viņu paskatījās ar augstprātību, iedzēra glāzīti un izsmējīgi man prasīja.

- Ko, arī tu viņiem maksā? Šiem nožēlojamajiem reketieriem?

Kamielis uzmata viņam tik zvērojošu skatienu, ka es sapratu – nebūs labi! Atbildēju priekšniekam, ka tiešām cienu viņa piedāvājumu, bet kāds gan es varu būt karalis, ja man visiem jāmaksā nodevas? Labāk, lai ir kā līdz šim, un Kamielis turpina uzraudzīt tirdzniecību. Čečens paskatījās uz mani ar pateicīgām acīm un ar galvas mājieni pateica paldies. Milicis iedzēra vēl un vairāk neuzplijās. Bijām saglabājuši pamieru, bet tas neko neglāba – tirgošanās ar katru dienu kļuva arvien grūtāka.

Ieminējos brālim par Ukrainu. Visi radi uzreiz bija ar mieru braukt uz Vorosilovgradu. Tas bija pareizais gājiens. Aizbraucām uz man zināmu vietu, kur mani atcerējās un mūs visus sagaidīja ar prieku. Darbi gāja no rokas. Atkal sākās piedzīvojumi, gandrīz katru vakaru apmeklējām restorānu "Perņiks". Tā es nodzīvoju labu laiku, par nevienu nedomājot, līdz naktī redzēju zīmīgu sapni. No rīta paziņoju radiem, ka jau šovakar braucu uz Maskavu – redzēju sapnī savu biedru, viņš mani sauca pie sevis. Ir skaidrs, ka viņam slikti klājas...

Aizbraucu uz Maskavu un taisnā ceļā devos pie viņa uz mājām.

Biedrs, mani ieraudzījis, kļuva priecīgs, bet uzreiz jautāja, vai mani kāds nav redzējis ienākam.

- Kas noticis? Kāpēc tu esi tik uztraucies?
- Tu pats zini, ka ar lupatām darbs vairs negāja. Tu laicīgi aizbrauci, bet mani sieva nelaida jums līdzī. Es sapinos ar vietējo mafiju, kas tirgo ieročus, un tagad nevaru no viņiem tikt vaļā.

Man uzreiz iešāvās galvā rindiņas.

*Es pazīstu vīrieti slaido,
kas sievietes valdzināt spēj.
Tam biedros bij' nakts melna maska
Un revolverš, nāvi kas sēj.*

Tās es viņam neteicu, bet pajautāju, kur ir viņa sieva.

- Aizbrauca mājās uzreiz pēc jums. Darbs negāja, palikām bez naudas, par pēdējo es viņai nopirku biļeti uz Rīgu, un viņa aizbrauca. Es nevarēju, jo viņi man jau sekoja.
- Labi, ka esi dzīvs. Gan jau ar Dieva palīgu izkulsimies. Es braukšu mājās uz Latviju, arī tev te vairs nav ko darīt. Reizē gan mēs nevaram braukt, nevēlos sevi pakļaut briesmām – tu esi pārāk tālu aizgājis.
- Jā, es to zinu, nepārmet man. Mani jau sieva visu laiku kūdīja uz naudu, viņa domāja tikai par to, lai mūsu meita būtu bagāta.

Atcerējos, ko par naudu velns dara un uz ko dēļ tās gatavi cilvēki, bet neko neteicu. Mēs visi bijām pārāk daudz skrējuši tai pakaļ. Pārgulēju nakti, bet no rīta aizbraucām uz staciju nopirkt biļetes uz Latviju – es uz vakara reisu, bet viņš uz nākošo dienu. Biedrs mani nepavadīja, negribēja mani iegāzt. Mēs atvadījāmies uz ielas. Svešais, kas nu jau bija kļuvis par savējo, uzrakstīja man savu mājas adresi un lika apsolīt, ka noteikti atbraukšu ciemos. Obligāti, viņš vēl noteica uz atvadām.

Krievi mani pārļaida pāri, bet Latvijas robežsargi izsēdināja mani no vilciena. Es nebiju ievērojis, ka vīzas termiņš beidzies iepriekšējā dienā. Viņi mani tālāk nelaida, kamēr es samaksāju simts dolāru kukuli. Tad gan viņi kļuva laipni un aizveda uz staciju gaidīt nākamā

vakara reisu. Robežsargi paši kaut kur aizgāja, es gaidīju vilcienu, līdz – neticēju savām acīm – stacijā ienāca mans Maskavā atstātais biedrs! Izrādās, ka viņu no vilciena bija izsēdinājuši jau krievu robežsargi, bet viņš izmucis un pa klusiem celiņiem robežu šķērsojis nelegāli. Aiz priekiem, ka liktenis mūs atkal savedis kopā, mēs aizgājām uz tuvāko dzertuvi. Kad nācām ārā, mani atkal pārtvēra tas pats robežsargs.

- Ko tu, muļķi, neaizbrauci! Tagad gan tev būs ilgi pie mums jāsež!

Biedrs izvilka vienu simtiņu dolāru un samaksāja par mani. Es biju tik daudz iedzēris, ka aizbraucu uz Rīgu ar plikām kājām. Ārā bija ziema. Pirmais, ko Rīgā izdarīja mans biedrs – nopirka man kurpes. Tad gan izšķīrāmies.

- To es neaizmirsīšu, ka tu mani izglābi!
- Es tevi, draugs, arī nekad dzīvē neaizmirsīšu.
- Tu esi traks!
- Tā jau tu pats par sevi vari teikt. Nepazaudē adresi!

Tā mēs šķīrāmies, un es aizgāju uz autoostu. Manas dzīves godība Maskavā bija pagājusi. Bija skaidrs, ka tur vairs neatgriezīšos. Gan tāpēc, ka business bija cauri un pagalam, gan tāpēc, ka laiki citi. Autoostā pamanīju, ka tur ir īpaši daudz cilvēku. Uzzināju, ka ir sācies pučs.

Kur savējie

Mājās, manā mīļajā Sabilē, mani sagaidīja ģimene. Tieši ģimenes atbalsts palīdzēja man tikt galā ar grūtībām, mani dēli un meitas padarīja mani vēl spēcīgāku, domas par viņiem sargāja tālajos ceļos. Mana ģimene man ir blakus labos un sliktos brīžos, ir mans atbalsts un iedvesmas avots...

Jā, tieši tā man gribējās domāt un rakstīt, jo daļa patiesības tajā bija. Čigāniem radnieciskās saites ir pāri visam, ģimene kļūst par pasaules centru. Taču tik vienkārši un skaisti viss tomēr nebija.

Vispirms samīļojis ģimeni un atpūties pēc Maskavas piedzīvojumiem, es devos uz Rīgu kā barikāžu dalībnieks. Man tas likās svarīgi, jo mīlu savu zemi.

Atgriezies mājās, sāku strādāt. Pilsētas dome man ļāva atvērt veikalu, iznomāja telpas kafejnīcai, kuru es nosaucu "Kurzemes Šveice". Vēlāk es tai blakus pabeidzu celt ģimenes māju. Dzīve bija sakārtota. Bija gan nauda, gan patīkams darbs un sabiedrība. Bērni auga. Tikos ar savu veco "Mazpilsētas Brodvejas" kompāniju. Visai bieži apmeklējām zaļumballes vai rīkojām vakarus turpat pie manis. No sākuma klīrējos, ka man neērti no ģimenes, ko tad es, pieaudzis cilvēks un ģimenes tēvs, iešu uz diskotēku, kur skan "Kad man vairs nebūs sešpadsmit", bet drīz vien piekritu un gāju arī. Dejojām un izpriecājāmies no sirds, ieņēmām visu placi, dancojām pa apli, sitām plaukstas... It kā tiešām būtu mūžīgie sešpadsmit!

Draugi no manas iepriekšējās dzīves atmiņā pamazām izplēnēja, bijušās sāpes rimās. Biju nokļuvis savā ierastajā dzīvē, vietā, kur liktenis man lēmis būt. Taču pārbaudījumus viņš man netaupīja! Ar Gaidu nācās izšķirties. Gribēju vismaz bērnus pasargāt, kontrolēt, lai viņi iet skolā, lai viņiem ir labi. Bērni jau bija paaugušies. Tā beidzās mūsu kopdzīve, lai gan bija bērni, māja, iztikšana, es katru vakaru biju mājās, pat pēc ballītēm atgriezpos pie sievas... Bet kā

ir, tā jādzīvo. Paliku kā vientuļais tētis ar četriem bērniem. Labi, ka tante Kate vienmēr bija ar mums, citi radi arī palīdzēja, pašvaldība nāca pretī, latviešu cilvēki izturējās labi, bija sirsnīgi un glāba grūtās situācijās. Palīdzēja mazpilsētas solidaritāte un cilvēku labestība. Tas viss notika tūkstošgades mijā.

Nākamie gadi bija visai mierīgi, bija darbs un iztikšana. Dēli bija izauguši, Kaspars arvien vairāk savu dzīvi saistīja ar kultūru. Viņš organizēja dažādus muzikālus pasākumus gan pieaugušajiem, gan bērniem, bija aizrautīgs un cerīgs. Arī es biju ideju pilns, tāpēc sarosījos un 2006. gada 30. oktobrī ar Sabiles romu kopienas līdzdalību nodibinājām Kurzemes reģiona romu apvienību "Mēnessgaisma" ar mērķi veicināt Sabiles un citu pilsētu dzīvojošo čigānu iedzīvotāju vienādas iespējas kultūras, izglītības, nodarbinātības, cilvēktiesību un sociālās palīdzības jomās savu interešu aizstāvībai. Mēnessgaisma – radās prātā un ļoti patika, jo tas ir čigāniem ļoti raksturīgs simbols. Senatnē čigāni ar zirgiem sajāja mēnessgaismā un lūdza – Dievs, palīdzi, parādi mums ceļu, aizsargā, pamāci... Pie ugunsкура mēnessgaismā tika stāstīti stāsti un leģendas, tas bija burvīgs un fascinējošs skats, kas iegulst atmiņā visiem, kas to kaut vienreiz mūžā pieredzējuši, un vilina tos, kas grib šādu momentu piedzīvot. Biedrības darbības laikā tika īstenoti vairāki projekti, kas vērsti uz romu integrāciju sabiedrībā, tostarp kultūras un sociāliem projektiem, lai gan viens no unikāliem projektiem palika tikai sarunas līmenī, uz papīra un parka projekta skicēm, lai izveidotu Mārtiņa Bērziņa piemiņas parku pie tagadējās veco ļaužu nama Sabiles pilsētas sociālās aprūpes fonda "Kalme". Diemžēl projekta idejas ģenerēšanas laikā starp romu kopienu un vietējo pašvaldību no pašvaldības deputātiem nesavācām pietiekamu balsu vairākumu, tiem uzskatot projekta ideju par nenožīmīgu, lai gan bijām gatavi projektu uzsākt, tostarp piesaistot finansējumu no Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta, kas bija valsts pārvaldes iestāde sabiedrības integrācijas jomā, kā arī piesaistot fizisko un juridisko personu ziedojumus, tā kā tas ir bijis noticis jau pirmsākumos, uzstādot

piemiņas akmeni pie Mārtiņa Bērziņa atdusas vietas Stirnu kapos. Lai arī nozīmīgs projekts romu kopienai Sabilē netika realizēts, tomēr tika sniegts gan morālais, gan emocionālais atbalsts mūsu biedrības biedriem, dažādu sadzīves jautājumu risināšanā, līdz pašiem aprūkās spēka. Valstī sākās krīzes gadi, kas mazpilsētu un lauku iedzīvotājus skāra sevišķi smagi. Arī mūs.

Sabilē vairs iztikai nopelnīt nevarējām, tāpēc 2008. gada pavasarī ar dēlu Mareku aizbraucām strādāt uz Rīgu. Trīs mēnešus nostrādājām vienā no vadošajiem mazumtirdzniecības tīkliem Latvijā – veikalā "Maxima", bet darbs bija nepatīkams un bez jebkādas perspektīvas. Tad arī izlēmām braukt darbā uz Angliju. Tur aizbraucām pie Gaidas māsas Zigundas, kas jau strādāja uz lauka, grieza puravus. Mēs arī uzreiz ķērāmies pie darba, strādājām smagi, bet mūs šausmīgi šmauca ar samaksu. Es vienīgais to uzdrīkstējos pateikt brigadierim, jo sapratu aprēķinus. No 5,25 mārciņām stundā mums beigās maksāja 1,25 mārciņu uz rokas, un es jautāju – kur tad paliek pārējais? Mums uzreiz pateica, lai vairs te nerādāmies. Ja būtu bijusi nauda, mēs brauktu mājās, bet naudas nebija pat biļetēm. Labi, ka tālumā satiku jaunības draugu Voldi, kas mūs saveda ar citiem Sabiles čigāniem, kas jau bija devušies uz šejieni peļņā. Viņi mums atrada latviešus, pie kā varam dzīvot, un aizdeva iesākumam naudu, par ko viņiem joprojām liels paldies.

Atkal sākām ar puraviem. Bija ziema. Mēs – kādi 25 – 30 vīri jau pirms rītausmas uz lauka. Katram bija jāņem divas vagas reizē. Ļoti ātri vajadzēja griezt un šķirot, visiem vajadzēja uzturēt vienādu tempu. Man tas bija grūti, sāku atpalikt. Lietuviešu puisi vienmēr man palīdzēja, vilka līdzi, bet brigadieris tomēr pamanīja un man darbu vairs nedeva. Atkal bija krīzes moments, jo nauda vajadzīga. Stājos uzskaitē darba iekārtošanas aģentūrā, kas gādā darbu. Valodu nezināju, bet Dievs palīdzēja, un no 2009. gada es sāku strādāt par pakotāju picu fabrikā. Katru dienu tas bija kā izsaukums, man vajadzēja gaidīt, vai šodien būšu vajadzīgs. Paldies Dievam, biju. Un tā līdz 2016. gadam, kad pēc septiņu gadu darba mani atzina par cienīgu kļūt par fabrikas strādnieku. Tagad vairs nav jāgaida

izsaukums, bet uz darbu varu iet bez zvana. Paldies koordinatoriem Darekam, Janam un brigadierim Tomam, ka esmu tā ieredzēts un varu nopelnīt maizi sev un citiem.

Mareks gan dzīvi svešumā neizturēja un beidza dzīvi daudz ātrāk. Viņš bieži gāja uz Bostonas seno 13. gadsimta katedrāli, bet mierinājumu tur neatrada. Viņam likās, ka Dievs ir pametis viņu, šo zemi, bet varbūt visu šo laiku, kas iestājies. Mani viņa agrā aiziešana viņšaulē ļoti satricē. Biju morāli un materiāli bezspēcīgs, apjucis, nezināju, ko un kā iesākt, lai noorganizētu apbedīšanu, pats būdams Anglijā un dzirdot dēlu skumīgo vēstījumu no Latvijas. Tad izjutu, ko svešumā nozīmē līdzcilvēku atbalsts. Īpaši gribu pateikties Viktoram ar kundzi Ritu, Valērijam ar kundzi, Ludmilai Ivanovai, Darekam, Dzintaram Akolovam, kas palīdzēja finansiāli un morāli pārdzīvot šo ļoti grūto, smago un melno dzīves brīdi. Mareku es pieminu ar skumjām, bet par dzīvi tomēr nesūdzos. Pie manis ir tante Kate jeb Kondrīte, pie manis ir viens no astoņiem mazbērniem – Armands. Viņš iet šejienes Bostonas skolā, labi mācās un raksta interesantus sacerējumus. Atlicinu naudu, ko sūtīt citiem bērniem un mazbērniem uz mājām, bet, kad ir kāda no retajām, retajām brīvdienām, tad tiekos ar saviem draugiem. Ja atļauj finanses, tad uzsaucu krogu, un jautrība atkal sit augstu vilni.

Manas mājas ir tur, kur esmu es pats un mans liktenis, bet apziņa "Es tevi mīlu, dzīve!" man vienmēr nāk līdzī.